

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Навчально-науковий гуманітарний інститут
Кафедра прикладної лінгвістики

«Допущений до захисту»

Завідувач кафедри

Ніна ФІЛІПОВА

«17» грудня 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

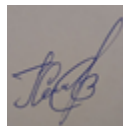
на тему:

***«СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ПОСІБНИКА ДЛЯ
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ: “ВЕРБАЛІЗАЦІЯ
КОНЦЕПТОСФЕРИ
У ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ ДЖ. Д. СЕЛІНДЖЕРА”»***

Виконав: магістрант групи 6521м

Спеціальності 035 Філологія, спеціалізації

035.10 «Прикладна лінгвістика»

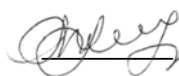

Підпис

Гасанова Сабіна Валяддін кизи

ІПБ

Керівник роботи:

Підпис

к.філол.н., доцент Данильчук О. М.

ІПБ

Миколаїв – 2024

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ ІМЕНІ АДМІРАЛА
МАКАРОВА

Навчально-науковий гуманітарний інститут

Кафедра прикладної лінгвістики

Спеціальність 035 «Філологія» спеціалізація 035.10 «Прикладна лінгвістика»

Галузі знань 03 Гуманітарні науки

Освітня програма ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА

Другого (магістерського) рівня вищої освіти

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Гарант освітньої програми

_____ Ніна ФІЛІПОВА

« » _____ 2024 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

Студентці Гасановій Сабіні Валяддін кизи

(Прізвище, ім'я, по батькові)

1. **Тема роботи:** «Створення електронного посібника для самостійної роботи студентів: «Вербалізація концептосфери у творчому доробку Дж. Д. Селінджера»

Керівник роботи к.філ.н, доц. Данильчук О.М.

Затверджені наказом ректора № 1045-уч від 03.10.2024

2. **Термін подання роботи:** 9.12.2024 р.

3. **Вихідні дані по роботі:** створення електронного посібника для самостійної роботи студентів на вказану вище тему.

4. **Перелік питань, що підлягають розробці** (найменування розділів):
Теоретичні засади дослідження понять "концепт", "концептосфера" та "художній концепт"
2. Засоби реалізації концептосфери у романі «Над прірвою в житті».
3. Створення електронної версії навчального посібника на вказану вище тему.

5. **Перелік презентаційних матеріалів:** Презентаційний файл PowerPoint для виступу на захисті дипломної роботи.

6. **Консультанти розділів роботи**

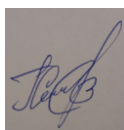
Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. **Дата видачі завдання** 12.09.2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Номер	Назва етапів роботи	Терміни виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір і теми випускної кваліфікаційної роботи, укладання бібліографії за обраною темою; опрацювання наукової і навчальної літератури за обраною темою	до 30.09.2023 р.	виконано
2.	Укладання плану-проспекту роботи.	до 31.10.2023 р.	виконано
3.	Збирання, аналіз, систематизація фактичного матеріалу до досліджуваної теми	до 30.11.2023 р.	виконано
4.	Написання тексту «Вступу»	до 28.12.2023 р.	виконано
5.	Написання тексту 1 розділу	до 29.02.2024 р.	виконано
6.	Написання тексту 2 розділу	до 28.05.2024 р.	виконано
7.	Написання тексту 3 розділу і загальних «Висновків»	до 28.06.2024 р.	виконано
8.	Подання чернетки повного тексту роботи керівникові. Доопрацювання тексту роботи згідно з зауваженнями керівника	до 30.10.2024 р.	виконано
9.	Попередній захист випускної кваліфікаційної роботи	25.11.2024 р.	виконано
10.	Доопрацювання повного тексту, подання оформленої за чинними вимогами випускної кваліфікаційної роботи на кафедру прикладної лінгвістики	05.12.2024 р.	виконано
11.	Отримання відгуку керівника	06.12.2024 р.	виконано
12.	Отримання рецензії	07.12.2024 р.	виконано
13.	Подання повного пакету документів, що супроводжують дипломну роботу	09.12.2024 р.	виконано
14.	Отримання допуску випускної кваліфікаційної роботи до захисту	16.12.2024 р.	виконано

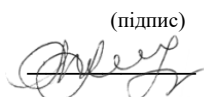
Студент

Сабіна ГАСАНОВА

Керівник роботи

(підпис)

канд.філол.н., доц. Ольга ДАНИЛЬЧУК

АНОТАЦІЯ

Гасанова Сабіна Валяддін кизи. Розробка електронного посібника для самостійної роботи студентів: «Вербалізація концептосфери у творчому доробку Дж. Д. Селінджера». – Рукопис.

У дипломній роботі розглядається поняття «концепт» і особливості концептосфери у творчості американського письменника XX століття Дж. Д. Селінджера на прикладі його роману “The Catcher in the Rye” («Над прірвою в житті»).

Підкреслюється, що у творі можна виділити такі уявлення-асоціації концепту GAME (ГРА), як “loneliness” («самотність»); “hypocrisy” («лицемірство»); “injustice” («несправедливість»); “boredom” («нудьга»); “stupidity” («дурість»), “conformism” («конформізм»); “irresponsibility” («безвідповідальність»), “fatalism” («фаталізм»); “friendship” («дружба»); “childhood” («дитинство»), “innocence” («невинність»).

А концепт LIFE (ЖИТТЯ) в романі представлений такими метафорами: “Life is journey” («Життя – це подорож»), “Life is game” («Життя – це гра»), “Life is time” («Життя – це час»), “Life is family” («Життя – це родина»), “Life is a history” («Життя – це історія»).

У результаті аналізу проведеної роботою можна зробити висновок, що можливість продуктивного використання цифрових освітніх ресурсів в освітньому процесі розкриває нові можливості в навчанні, що дозволяє перейти на якісно новий рівень у самостійному навчанні.

Застосовуючи комп'ютер при самостійній підготовці, можна домогтися засвоєння більшої кількості матеріалу, організувати самостійну роботу і ефективний контроль.

Ключові слова: Джером Девід Селінджер, когнітивна лінгвістика, концепт, концептосфера, веб-сайт, електронний посібник.

SUMMARY

Gasanova Sabina. Creation of an electronic manual for students' independent work: "Verbalization of the conceptosphere in the creative works of J. D. Salinger". – Manuscript.

The thesis considers the definition of "concept" and features of the conceptual sphere in the works of the American writer of the twentieth century J. D. Salinger on the example of his novel "The Catcher in the Rye".

It is emphasized that in the work we can identify the following associated representations of the concept GAME such as "loneliness"; "hypocrisy"; "injustice"; "boredom"; "stupidity", "conformism"; "irresponsibility", "fatalism"; "friendship"; "childhood", "innocence".

And the concept LIFE in the novel are represented following metaphors such as "Life is journey", "Life is game", "Life is time", "Life is family", "Life is a history".

As a result of the analysis of the work it is possible to draw a conclusion that possibility of productive use of digital educational resources in educational process opens new opportunities in studying that allows to pass to qualitatively new level in independent studying.

Using a computer in self-preparation, you can achieve the assimilation of more material, organize independent work and effective control.

Keywords: *Jerome David Salinger, cognitive linguistics, concept, conceptosphere, website, electronic manual.*

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ І. КОНЦЕПТ ЯК ОСНОВНА ОДИНИЦЯ ДОСЛІДЖЕННЯ В КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНІЙ ПАРАДИГМІ МОВИ	18
1.1. <i>Поняття «концепту» і «концептосфери»</i>	<i>18</i>
1.2. <i>Особливості художнього концепту</i>	<i>20</i>
1.3. <i>Поняття концептуального аналізу і концептуальної моделі.</i>	<i>23</i>
РОЗДІЛ ІІ. ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕПТОСФЕРИ ТВОРІВ ДЖ. Д. СЕЛІНДЖЕРА	31
2.1. <i>Роль письменника в американській літературі ХХ століття</i>	<i>31</i>
2.2. <i>Тематика і проблематика роману Д. Селінджера “The Catcher in the Rye” («Над прірвою в житті»)</i>	<i>41</i>
2.3. <i>Образи головних героїв твору та їхня характеристика</i>	<i>48</i>
2.4. <i>Питання екранізації твору автора</i>	<i>56</i>
2.5. <i>Концептосфера роману</i>	<i>58</i>
2.5.1. <i>Концепт GAME як структуроутворюючий і концептуальний принцип оповіді у творі</i>	<i>58</i>
2.5.2. <i>Концепт LIFE як ключовий концепт художнього простору Дж. Д. Селінджера</i>	<i>68</i>
РОЗДІЛ ІІІ. СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ПОСІБНИКА ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З КУРСІВ «ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ» ТА «ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЯ»	73
3.1. <i>Роль інформаційних технологій в організації самостійної роботи студентів</i>	<i>73</i>
3.2. <i>Функції і роль текстових, аудіо- та відеоматеріалів у навчальному процесі </i>	<i>75</i>
3.3. <i>Критерії відбору текстових, аудіо- та відеоматеріалів для створення електронного посібника</i>	<i>78</i>

3.4. Огляд конструкторів сайтів для створення електронного посібника (uCoz, Wix, Google Sites).....82

3.5. Створення електронного посібника за допомогою Google Sites86

**РОЗДІЛ IV. ОХОРОНА ПРАЦІ КОРИСТУВАЧІВ КОМП'ЮТЕРНОЮ
ТЕХНІКОЮ89**

4.1. Аналіз впливу шкідливих виробничих факторів під час виконання
самостійної роботи за комп'ютером89

4.2. Розробка заходів щодо зниження шкідливого впливу виробничих факторів
при використанні ПК.....96

ВИСНОВКИ102

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ116

ДОДАТОК.....129

ВСТУП

На сучасному етапі суспільного прогресу та в епоху стрімкого й постійного розвитку інформаційних технологій, розширення міжнародних ділових і культурних зв'язків у різних галузях науки і техніки постійно змінюються вимоги до підготовки висококваліфікованого конкурентоздатного фахівця, який повинен уміти поєднувати високоякісну фахову підготовку з умінням самотійно, творчо мислити.

Справжній фахівець в умовах глобалізації суспільства – це людина, яка вміє самотійно мислити, приймати рішення, досягати поставленої мети, володіє навичками здобувати знання власними силами, удосконалювати свою фахову майстерність.

Інформаційне навчальне середовище відіграє важливу роль в організації всіх елементів навчально-виховного процесу, зокрема самотійної роботи студентів через інформаційну підтримку процесу навчання. Саме тому питання ефективності використання Інтернету в навчальній діяльності набуло теоретичної і практичної актуальності. Наявність доступу до Інтернет-ресурсів сприяє отриманню швидкої та якісної мовної та культурної освіти майбутніми фахівцями. Тому виникає необхідність у розробленні нових методів навчання на основі навчальних Інтернет-ресурсів, що створюються виключно для навчальних цілей [79].

Необхідність у систематизації знань з різних навчальних дисциплін, зокрема з курсів «Історія зарубіжної літератури» та «Лінгвокультурологія» завдяки створенню електронних посібників, на яких би містилася інформація про поняття «концептосфера» і «концепт», а також про особливості концептосфери у творчості будь-якого художника слова, є актуальною в процесі навчання у ВНЗ.

Електронний посібник для самотійної роботи студентів, створений у рамках дипломної роботи, систематизує та узагальнює знання про

концептосферу роману “The Catcher in the Rye” («Над прірвою в житті») американського прозаїка другої половини XX століття Джерома Девіда Селінджера та акцентує увагу на вербалізації концептів у творі письменника, розглядаючи проблеми нонконформізму, порушені автором у романі, як контекст для аналізу його творчості, та презентує зведену інформацію за даною темою у рамках курсів «Історія зарубіжної літератури» та «Лінгвокультурологія».

Крім того, антропоцентричні тенденції в лінгвістиці кінця XX – початку XXI століття позначили проблему мовної особистості. Визначення системи засобів її вираження марковано не тільки стилістично, а й у межах художнього стилю – ідіостилістично. Авторське сприйняття світу цікаво насамперед тими мовними засобами висловлювання, які створюють особливе тло індивідуального відчуття тексту.

У художньому тексті мовна особистість усвідомлюється як мовна особистість автора, що характеризується специфікою своєї мовної картини світу та словника, що становить основу цієї картини.

Д. Селінджер – знакова фігура в літературі XX століття. Автор по праву вважається одним із найпопулярніших американських письменників, і популярністю він багато в чому завдячує своєму роману “The Catcher in the Rye” («Над прірвою в житті»). Уперше роман був опублікований 16 липня 1951 р. і відразу став культовим твором, інтерес до якого як читачів, так і дослідників зберігається й досі. Письменник працював над ним з 1941 року. Слід зазначити, що у період, коли створювався роман, американське суспільство перебувало в стані кризи. Друга світова війна не могла не залишити слід у душах людей, особливо тих, хто брав у цій війні безпосередню участь. До них належав і Дж. Д. Селінджер, тому не дивно, що відчуття розпачу та безвиході відбилась у його творчості. Також важливо зазначити, що трагічні події першої половини XX століття багато в чому сприяли формуванню нової філософської і літературної течії – екзистенціалізму. Цей напрямок акцентує увагу на ідеях самотності людини у світі, роз'єднаності між людьми, безглуздості та

абсурдності буття. Крім того, популярність екзистенціалізму значною мірою зумовлено руйнацією традиційної картини світу під впливом відкриттів третьої наукової революції. Як наслідок, у філософії, науці, мистецтві і літературі Європи та США першої половини ХХ століття утвердилися ідеї неможливості пізнання навколишньої дійсності за універсальною схемою; самотності людини в незрозумілому та ворожому їй світі [24, с. 17–18]. І хоча роман «Над прірвою в житті», на перший погляд, може здатися книгою про проблеми дорослішання (така інтерпретація можлива, але не є вичерпною), у ньому проявляються багато зазначених вище ідей. «Герой Дж. Д. Селінджера нагадує «сторонню людину», про яку говорили екзистенціалісти: він відчуває непереборне бажання одночасно й віддалитися, піти від людей, і знайти розуміння серед оточуючих» [24, с. 23].

Як вже зазначалося, роман зустрів дружнє схвалення критики й досі зберігає популярність серед старшокласників і студентів, які знаходять у поглядах і поведінці героя, Голдена Колфілда, близький відгомін власним настроям. Книгу було заборонено в кількох країнах та деяких штатах США за депресивність та вживання лайливої лексики, але зараз у багатьох американських школах вона входить до списків рекомендованої для читання літератури. До 1961 року роман було перекладено вже у дванадцяти країнах світу, у тому числі й у СРСР, де його надрукували в перекладі Рити Райт-Ковальової в журналі «Іноземна література» (№ 11 за 1960 рік). На час виходу роману в різних періодичних виданнях вже було опубліковано двадцять шість творів Дж. Д. Селінджера, у тому числі сім з дев'яти новел, що склали в 1953 році окрему книгу «Дев'ять оповідань».

В існуючій науково-критичній літературі про Дж. Д. Селінджера досліджено багато проблем творчості письменника: ідейно-тематичний зміст художнього доробку автора, загальні та конкретні проблеми його творів, їх жанрова природа, проблеми поетики, лінгвостилістичні особливості письма художника тощо.

Твір оцінювався рецензентами неоднозначно. Зокрема, багато пуританських критиків ніяковіли від мови Дж. Д. Селінджера, сповненої жаргонізмів і дошкульностей. У російськомовному перекладі вони не такі очевидні, але в оригіналі письменник провокує батьків на протест проти того, щоб роман вивчали в школах. У 1950-ті роки активісти розгорнули повномасштабну кампанію проти книги, заявивши про її аморальність. Під удар потрапили навіть викладачі, які радили прочитати твір. Їх звинувачували в тому, що вони пропагують розпусну поведінку, сексуальну розбещеність та інфантилізм.

У своєму літературному дослідженні «Філософські та естетичні засади поезики Дж. Д. Селінджера» І. Л. Галинська назвала кілька критичних робіт, присвячених творчості письменника, виконаних його співвітчизниками. Наприклад, Ф. Гвінн і Дж. Блотнер порівнюють образ Голдена з образом марктовенівського Гека Фінна, підкреслюючи такі реалістичні достоїнства селінджерівського роману, як жива розмовна мова та іронія.

В. Френч докладно розібрав характер головного персонажа: рецензент бачить переплетення двох тем: «фізичного нездужання та поступового звільнення Колфілда від егоцентричності, прийняття світу, який не приймає його» [Цит. за: 65, с. 25]. Герою «Над прірвою в житті», вважає критик, властиве прагнення до статичності, і головне його бажання полягає в тому, щоб залишити світ таким, яким він є, про що і свідчить, на думку дослідника, мрія хлопчика рятувати дітей над прірвою [Там само].

Його роздуми доповнює рецензент Річард Леттіс, який аналізує моральний вибір Голдена та його наслідки. «Поразка героя вчить необхідності та ціні перемоги, – зазначає Р. Леттіс. – Необхідності прагнути, незважаючи на всю нашу недосконалість, такого суспільства, де Колфілд зміг би розвиватися і процвітати, прагнути такого оточення, яке навчило б його необхідності зла, обману і навіть розпачу...» [Там само].

С. Фінкелстайн у дослідженні «Екзистенціалізм в американській літературі» доводить, що письменник був натхненний екзистенційною філософією і відбив її ідеї в романі: «Над прірвою в житті» С. Фінкелстайн вважає прикладом того, «як важливо художнику зуміти зацікавити суспільство новим типом психології, що склалася під впливом сучасних історичних подій» [Там же].

Відношення автора до свого дітища коментує і критик С. Белов: «Недомовленість, відсутність однозначних трактувань у його творах змушують згадати про важливий естетичний принцип дзен – про рівність творчої активності художника та його аудиторії» [Цит. за: 16, с. 243]. Рецензент скептично оцінює образ Голдена Колфілда, розмежовуючи його фантазії та вчинки: «На словах, у сфері фантазії він і справді герой, але насправді все навпаки. Та й попроси його в реальності «стерегти дітей над прірвою в житті» – адже, чого доброго, втече, облаявши і тих, хто його поставив чергувати, і галасливих малюків – втече до нових фантазій» [Там само].

Але наприкінці своєї статті він дійшов висновку, що оповідач змінився на краще, забув про бунтарство і став спокійніше придивлятися до світу, який так сміливо ненавидів. Чим ближче до фіналу, тим менше вульгаризмів чути у мові підлітка.

Але численні дослідження твору недостатні для повного розкриття своєрідності філософії письменника. Дискусійними залишаються деякі аспекти світогляду Дж. Д. Селінджера, які стосуються особливої концепції світу, перспектив його розвитку та місця людини в ньому, що дає можливість дослідити концептуальну сутність антиутопічних поглядів письменника через своєрідність концептуальних засобів його вираження.

Художній світ письменника формують індивідуально-авторські художні концепти. Але для їх дослідження треба знати, що є концептом, який став предметом опису в працях різних учених.

У наші дні поняття «концепт» пов'язане з будь-яким культурним аспектом життя і може розглядатися шляхом його сприйняття, а також сприяти формуванню уявлення про нього. Крім того, лінгвістичне учення сьогодні все більше цікавиться когнітивним аспектом різних явищ. Так, актуальним є процес формування уявлення про те чи інше явище, а значить про різні концепти.

Говорячи про статус концепту в процесі пізнання і комунікації, необхідно враховувати феноменологічний аспект культури як специфіки людської діяльності, яка має внутрішню мету. На думку Ю. М. Лотмана, «поняття мети неминуче включає уявлення про певні події. Людське прагнення приписувати діям і подіям сенс і мету має на увазі розчленованість безперервної реальності на деякі умовні сегменти; осмислення пов'язане з сегментацією недискретного простору» [51, с. 119].

Дослідження концептів дозволяє провести як лінгвістичний, так і філологічний аналіз, що, безумовно, може сприяти більш глибокому розумінню тексту та інтенцій автора. Дослідження лінгвальних засобів репрезентації концепту в мові письменника дозволяє виявити принципи організації індивідуально-авторських концептосфер і глибше зрозуміти авторський задум. Здатність деяких концептів набувати додаткових значень у межах художніх творів надає їм виключно індивідуального характеру і дозволяє виявити специфіку світобачення певного письменника. У той же час розуміння змісту художнього твору є процесом взаємодії концептосфер автора і читача. Спираючись на свій життєвий досвід і наявні фонові знання, читач намагається розпізнати тематику і проблематику твору автора і прагне зрозуміти, як той бачить світ. Іншими словами читач дивиться на світ художнього твору і світ автора крізь призму своєї картини світу, своїми очима.

О. С. Кубрякова відзначає, що «категоризація світу – результат когнітивної діяльності людини, підсумок класифікації (таксономії) світу, який його оточує, і розчленовування окремих одиниць (таксонів) у даній класифікації, коли остаточним висновком указаної діяльності є формування певної категорії, що

дозволяє побачити світ у головних атрибутах його буття і функціонування» [48, с. 94].

Так, концепт є продуктом процесів концептуалізації і категоризації світу людиною, які співіснують у постійній взаємодії.

Так, аналіз ментальних категорій – концептів – робить можливим зворотний процес – пізнання специфіки категоризації світу представниками певного лінгвосупільства.

На відміну від інших дисциплін когнітивного циклу в когнітивній лінгвістиці розглядаються тільки ті когнітивні структури і процеси, які властиві людині як «людині, що грає». А саме, на першому плані знаходяться: системний опис і пояснення механізмів людського засвоєння мови і принципи структуризації мовних знань.

Концепт, згідно з Е. Сепіром, містить у собі тисячі результатів пізнання, і їх кількість може тільки збільшуватись [69, р. 116]. А отже, концепт є планом змісту мовного знаку, тобто, окрім наочної співвіднесеності, він передає ще і всю комунікативно значущу інформацію. Це вказує на місце, яке займає знак в системі мови: його парадигматичні, синтагматичні і словотворчі зв'язки, тобто те, що Ф. Соссюр називає «значущість» і те, що, врешті-решт, відображає лінгвістичну цінність позамовного знаку [Цит. за: 68].

Незважаючи на активне вивчення природи концепту, методів його дослідження і способів вираження, єдиного підходу до вирішення проблеми концепту немає. Дискусійними є також питання про структуру концепту та можливість його моделювання, про співвідношення концепту та його репрезентацій, взаємозв'язок концепту та значення мовних одиниць, які його об'єктивують.

Дослідження художнього концепту неможливе без аналізу тексту як цілісної системи, тобто самоцінного естетичного явища. Одним з найважливіших аспектів є виявлення закономірностей організації мовних засобів

у конкретному художньому тексті та їх ролі у висловленні індивідуально-авторських концептів світогляду письменника.

Відтак, **актуальність дослідження** полягає в необхідності оптимізації навчального процесу за допомогою сучасних технологій, зокрема у створенні електронного посібника для самостійної роботи студентів за темою: «Вербалізація концептосфери у творчому доробку Дж. Д. Селінджера» з використанням Інтернет-ресурсів. Для цього в рамках навчального посібника є необхідність, з одного боку, вивчити художній концепт, а з іншого – розробити методи виявлення концептуальних смислів у художньому тексті, а також виявити неоднозначність підходів до способів мовної та мовленнєвої репрезентації художніх концептів у ідіостилі письменника.

Об'єктом дослідження є твір Дж. Д. Селінджера “The Catcher in the Rye” («Над прірвою в житті»).

Предмет дослідження – індивідуально-авторські концепти указанного вище автора. У дослідженні розглянуто особливості створення узагальненого, позбавленого деталізації образу дійсності, «картини світу», представленої у творчості письменника.

Матеріалом для дослідження стали праці з лінгвокультурології, лінгвістиці, психолінгвістиці та літературознавству таких авторів, як В. Л. Абушенко, Л. М. Айзенбарт, С. А. Аскольдов, А. Аствацатуров, Т. В. Бовсунівська, А. Борисенко, В. І. Голінько, К. Ю. Голобородько, І. Л. Галинська, Д. С. Ліхачов, В. Маслова, О. М. Селіверстова, Е. Сепір, В. Ткаченко, А. Г. Ярешко, Chris Cooper, Ben Child, Lawrence Bowden та інші.

Метою кваліфікаційної роботи є створення навчального веб-сайту для студентів прикладної лінгвістики НУК ім. адмірала Макарова на основі матеріалу, що досліджується, а саме розкриття понять «концепт» і «концептосфера» та виявлення провідних концептів у творчості американського письменника другої половини ХХ століття Джерома Девіда Селінджера на прикладі його роману “The Catcher in the Rye” («Над прірвою в житті»),

охарактеризувавши таким чином мовні способи об'єктивації індивідуально-авторських концептів прозаїка.

Досягнення поставленої мети конкретизується в таких **завданнях**:

- 1) виявити основні підходи до вивчення концепту та сформулювати визначення понять «концепт», «художній концепт» та «концептосфера»;
- 2) представити схему моделювання структури концептосфери мовної особистості автора;
- 3) провести концептуальний аналіз роману Дж. Д. Селінджера “The Catcher in the Rye”, щоб виявити особливості репрезентації концептосфери твору;
- 4) розглянути фактори впливу шкідливих виробничих факторів під час виконання самостійної роботи за комп'ютером;
- 5) створити електронний навчальний посібник на основі матеріалу, який аналізується та інші.

У роботі використовуються такі **методи дослідження**, як *лінгвістичні методи*: описовий; порівняльний; компонентний; контекстуальний; *когнітивні методи*: метод концептуального аналізу, *літературознавчі методи*: біографічний, духовно-історичний, культурно-історичний, структуральний, текстуальний та інші.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що лінгвокогнітивний підхід, при якому творча індивідуальність Дж. Д. Селінджера розкривається у формах мовної об'єктивації його художніх концептів, тим самим порушується питання ідиостилю письменника. У роботі розроблено структуру художнього концепту як засобу репрезентації авторських сенсів, виділені засоби лінгвоконцептуального вираження індивідуально-авторських концептів художнього світу прозаїка. У роботі створено концепцію, що узагальнює й розвиває вже здобуті знання про вербалізацію концептосфери у творчості представника американської літератури ХХ століття Дж. Д. Селінджера як частини культури людства. Наукова новизна дослідження полягає у виявленні

особливостей репрезентації концептосфери роману Дж. Д. Селінджера, а також у створенні електронного навчального посібника із зазначеної теми.

Теоретичне значення роботи полягає в комплексному підході, що синтезує мовностилістичний і літературознавчий аналізи тексту, що дозволяє надалі продовжити дослідження теоретичної бази лінгвостилістичного аналізу і літературознавчого аналізу в єдності його форми і змісту.

Практичне значення дослідження зумовлене тим, що на основі роботи створено інформаційний електронний навчальний посібник «Вербалізація концептосфери у творчому доробку Дж. Д. Селінджера», який містить словник основних понять і термінів, узагальнює інформацію за вказаною темою, синтезує отримані знання, а також пропонує користувачам перевірити знання, виконуючи тестові завдання. Цей інформаційний веб-сайт буде допоміжним засобом для студентів прикладної лінгвістики НУК ім. адм. Макарова в рамках курсів «Історія зарубіжної літератури» і «Лінгвокультурологія».

Апробація дипломної роботи. Головні положення роботи представлені на Всеукраїнській науково-методичній конференції студентів та молодих науковців «Прикладна лінгвістика: проблеми та рішення» (Миколаїв, 2024) у вигляді публікації статті за темою.

Структура роботи сформована виходячи з поставлених мети та завдань дослідження і відповідно складається із вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків.

РОЗДІЛ І. КОНЦЕПТ ЯК ОСНОВНА ОДИНИЦЯ ДОСЛІДЖЕННЯ В КОГНІТИВНО-ДИСКУРСИВНІЙ ПАРАДИГМІ МОВИ

1.1. Поняття «концепту» і «концептосфери»

Поняття концепт – у літературі найчастіше відноситься до індивідуальної свідомості автора твору, містить у собі його індивідуальне сприйняття речей і явищ оточуючого світу. Один з найавторитетніших лінгвістів нашого часу Ю. С. Степанов поняття концепт в широкому сенсі відносить, разом з культурою, до двох основних метаконцептів. Він стверджує, що «концепт – це ніби згусток культури у свідомості людини; то, у вигляді чого культура входить в ментальний світ людини. І, з іншого боку, концепт – це те, за допомогою чого людина – пересічна, звичайна людина, не «творець культурних цінностей» – сама входить у культуру, а в деяких випадках і впливає на неї» [75, с. 50].

Під час дослідження концептів учені стикаються з певними складнощами, зокрема, з проблемою смислового ускладнення художнього слова. Літературознавець М. М. Гіршман дає таке визначення літературної мови: «це максимальна маніфестація національної мови, що охоплює всі її реалізації в аспекті творчого потенціалу, що міститься в них. Художнє слово не втрачає своєї значимості, незалежно від того, чи спожито воно в його прямому сенсі чи містить у собі декілька семантичних шарів. Лексичні одиниці відчують безпосередній вплив системи художнього мислення письменника, а концепти, що стоять за ними, є фрагментами цілісної індивідуальної художньої картини світу» [127, с. 65].

Система інформації про світ є концептуальною системою, тобто системою певних концептів, уявлень людини про світ, – системою, що конструюється людиною як членом певної когнітивної і культурної спільності. У побудові таких систем природна мова грає істотну, хоч і не виняткову роль. Співвідношення

мови і оточуючої реальності, що здійснюється концептуальною системою, є, по суті справи, кодуванням мовними засобами певних фрагментів концептуальної системи. При цьому «дана тенденція розповсюджується і на поле дискурсу» [21, с. 202]. «Прикріпленість виразів мови як знакової системи, коду до певних фрагментів концептуальної системи дозволяє оперувати інформацією, що міститься в ній; це приводить до побудови та адаптації системою такої інформації, яка не може бути сконструйована без мови і яка дає можливість вийти за межі безпосереднього досвіду конкретної окремої людини. При всьому цьому будь-яка нова інформація, набута в результаті розвитку всіх суспільних інститутів, стає частиною концептуальної системи, що видозмінюється» [21, с. 203].

Поняття «концепт» сформувалося в результаті вивчення ученими-літературознавцями певних ментальних категорій, що належать до окремо взятої свідомості. Дослідження поняття концепт дозволяє зрозуміти особливості і закономірності мислення автора, а також механізми інтерпретації індивідуально-авторської концепції світу. Особливо важливим у дослідженнях стало «вивчення художнього мислення письменників і поетів, що створюють іншу реальність у своїх творах» [22, с. 25].

Найважливішим поняттям когнітивної лінгвістики є поняття концептосфери – галузі знань, що складається з концептів як її одиниць. Термін «концептосфера» було введено академіком Д. С. Ліхачовим. Концептосфера, за його визначенням, «це сукупність концептів нації, вона утворена всіма потенціями концептів носіїв мови. Концептосфера народу ширше за семантичну сферу, представлену значеннями слів мови. Чим багатше культура нації, її фольклор, література, наука, образотворче мистецтво, історичний досвід, релігія, тим багатшою є концептосфера народу. Концепт і концептосфера є розумовою сутністю, і сучасні наукові дослідження підтверджують їх основоположну функцію в процесі невербального спілкування. Дослідження показують, що концептосфері й концептам, що входять у неї, властивий достатньо

впорядкований характер» [49, с. 15]. Концепти, що відносяться до однієї концептосфери, можуть вступати у системні стосунки, засновані на схожості, відмінності і первинності одного по відношенню до іншого.

Філософ і лінгвіст А. Лук писав, наприклад, що навіть між поняттями «небо» і «чай» існує смисловий зв'язок, який може бути встановлено, наприклад, таким чином: небо – земля, земля – вода, вода – пити, пити – чай [52, с. 15].

Можна дійти висновку, що концептосфера – це пізнавальна база мислення, структурована сукупність концептів, властивих тому чи іншому народу.

Літературознавець В.В. Красних при вивченні поняття концептосфери використовує термін «когнітивний простір» і розрізняє «індивідуальний когнітивний простір – певним чином структурована сукупність знань і уявлень, якими володіє будь-яка мовна особистість, кожен, хто говорить, і колективний когнітивний простір – певним чином структурована сукупність знань і уявлень, якими необхідно володіють всі особистості, що входять той або інший соціум» [47, с. 61].

Професор Ю. Е. Прохоров у своєму трактуванні концептосфери стверджує, що «причетність до певної культури визначається наявністю базового стереотипного ядра знань, що повторюється в процесах соціалізації індивідуумів у даному суспільстві, і достатньо стереотипного (на рівні етнічної культури, а не особистості) вибору елементів периферії» [63, с. 14].

1.2. Особливості художнього концепту

Художній концепт С. О. Аскольдов визначає так: «Слово, – зазначає він, – не викликаючи жодних «художніх образів» створює художнє враження, що має своїм результатом певні духовні збагачення», – тобто, слово створює концепт [7, с. 93]. Концепт – акт, який намічає подальшу обробку (аналіз і синтез)

конкретностей певного роду; зародок уявної операції, тоді як у Ж. Делеза і П.-Ф. Гваттарі концепт є розумовим актом.

Художні концепти діалогічні, оскільки пов'язані з численністю одночасно значущих точок зору. Свідомість, яка породжує, і свідомість, яка сприймає, у цьому сенсі рівноцінні. Композитор, художник, письменник не можуть існувати без читачів, слухачів або глядачів. Звичайно, художник може адресувати свої творіння глядачам і слухачам потенційним, віддаленим від нього в часі і просторі. Проте сприйняття концептів є варіантом їхнього нового породження. Спираючись на ідеї С. О. Аскольдова, можна сказати, що створення і сприйняття концептів – двосторонній комунікативний процес. У ході комунікації творці і споживачі концептів постійно міняються місцями.

Як зазначає лінгвіст С. О. Аскольдов, художні концепти містять у собі «невизначеність можливостей». Їх замісні здібності пов'язані не з потенційною відповідністю реальній дійсності або законам логіки. Концепти цього типу підпорядковуються особливій прагматиці «художньої асоціативності». Художні концепти образні, символічні, оскільки те, «що вони означають, більше того змісту, який у них міститься, і знаходиться за їхніми межами» [7, с. 91]. Цю символічність С. О. Аскольдов називає «асоціативною позамежністю». Ймовірно, під «асоціативною позамежністю» автор має на увазі «чужу» свідомість, свідомість Іншого [7, с. 94].

У статті С. О. Аскольдова на різних рівнях варіюється одна й та сама думка: концепт символічний, динамічний, потенційний. Породжені творцем, концепти ростуть, розвиваються, відторгаються, спотворюються в сприйнятті. Ланцюжки «своїх» і «чужих» концептів, що виникають, мають контекстуальний сенс. С. О. Аскольдов підкреслює, що «іноді ланцюг цих образів направлений зовсім не туди, куди спрямовував би їх звичайний сенс слів і їх синтаксичний зв'язок» [7, с. 269].

Спираючись на фундаментальні ідеї німецького логіка і філософа Г. Фреге, можна сказати, що художні концепти виявляють розбіжність значення і сенсу

[Цит. за: 88, с. 75–76]. Зчеплення концептів породжує сенс, що перевершує сенс кожного елементу, узятото окремо. Хоча С. О. Аскольдов безпосередньо не вводить поняття системи, по суті він міркує саме про неї [7, с. 141]. Ланцюжки художніх концептів породжують образні комунікативні системи, що характеризуються відвертістю, потенційністю, динамічністю. Існуючи в просторі мови, така система визначає характер національної картини світу.

Найважливішою функцією концепту є функція «заміщення». Аналогічно слід згадати ідею М. М. Бахтіна про можливість розкриття одного сенсу тільки в процесі діалогу з іншим, ізоморфним йому. Кожен концепт визначається його складовими, які можуть бути як гомогенними, так і гетерогенними. Достатньо однорідним за своїм складом є гносеологічний концепт, а концепт художній будується за асоціацією і цим визначається неоднорідність його компонентів [12, с. 272].

Концепт існує в певній «ідеосфері», зумовленій довкола асоціацій кожної окремої людини, і виникає як натяк на можливі значення, як відгук на попередній мовний досвід людини в цілому – поетичний, прозаїчний, науковий, соціальний, історичний.

Смислові складові художнього концепту експлікуються в тексті через мову. Процес збагнення сенсу є процес мовний. Без мови неможлива ні дешифровка сенсів, ні їхня стабілізація, ні їхня трансляція.

За С. О. Аскольдовим «до концептів пізнання не домішуються почуття, бажання, взагалі ірраціональне. Художній концепт найчастіше є комплексом того та іншого, тобто поєднання понять, уявлень, почуттів, емоцій, іноді навіть вольових проявів [7, с. 274]. Метафоричний концепт належить індивідуальній свідомості, на відміну від концептів пізнання, які за своєю природою є «спільностями» [Там само]. Художні концепти С. О. Аскольдов наділяє «невизначеністю можливостей» [7, с. 25].

Так, основним завданням дослідника літературного твору повинно бути виявлення смислових концептів текстового матеріалу, співвідношення їх

з концептосферою всього твору і культурою нації, а також зі світоглядною картиною світу автора.

1.3. Поняття концептуального аналізу і концептуальної моделі.

Індивідуально-авторська концепція літературного тексту традиційно вважається предметом літературознавства та естетики. Лінгвістика довгий час обмежувалася інтерпретацією стилістичного використання в тексті мовних одиниць, не піднімаючись до висоти його концепції. Поворот лінгвістики до цілісного тексту як об'єкту дослідження, а також розгляд його в теоретичному середовищі антропологічної лінгвістики і когнітології поставили учених перед необхідністю дослідження концептуального сенсу тексту.

І. Г. Гальперін зокрема виділив такі основні види інформації тексту:

- а) змістовно-фактуальну;
- б) змістовно-концептуальну;
- в) змістовно-підтекстову [Цит. за: 23, с. 28].

Погоджуючись з цією типологією, Л. Г. Бабенко пропонує чітко розрізняти види текстової інформації за двома параметрами – у плані змісту (характер того, що відображається) і в плані вираження (способи віддзеркалення). У результаті види інформації представляють дві пари опозицій:

- 1. змістовно-фактуальна / змістовно-концептуальна інформація;
- 2. експліцитна / імпліцитна, тобто змістовно-підтекстова, інформація [11, с. 62].

І. Р. Гальперін дає розгорнуте визначення змістовно-концептуальній інформації, яка, на його думку, «повідомляє читачеві індивідуально-авторське розуміння відносин між явищами, описаними засобами змістовно-фактуальної інформації, розуміння їх причинно-наслідкових зв'язків, їх значущості в соціальному, економічному, політичному і культурному житті народу,

включаючи відносини між окремими індивідуумами, їх складної психологічної та естетико-пізнавальної взаємодії» [Цит. за: 23, с. 29]. Концептуальна інформація семантично виводиться з усього тексту як структурно-сміслового і комунікативного цілого, тому націлений на її виявлення спеціалізований лінгвістичний аналіз може бути обмежений приватним завданням – виявленням та інтерпретацією базових концептів того чи іншого літературного твору.

У даний час концептуальний аналіз активно використовується переважно в лексиці і фразеології. У галузі лінгвістичного аналізу тексту він знаходиться у стадії розробки. Можна відзначити, що вже є зразки концептуального аналізу окремих слів тексту або сукупності невеликих текстів (прислів'їв, приказок), але поки немає ще послідовної моделі концептуального аналізу цілого тексту, хоча є серйозні спостереження і переконливо доведені теоретичні положення, які дозволяють порушувати проблему концептуального аналізу художнього тексту. До них можна віднести такі думки:

1) Значущість концептуального простору для будь-якої розвиненої національної мови, роль творів культури, зокрема словесних творів, у його розвитку і збагаченні; «концептуальна сфера, в якій живе будь-яка національна мова, постійно збагачується в умовах гідної її літератури» [76, с. 49].

2) Зв'язок мови і культури, включення мови в концептосферу культури (А. Вержбицька, Ю. С. Степанов, Д. С. Ліхачов); «концепт – це ніби згусток культури у свідомості людини; то, у вигляді чого культура входить до ментального світу людини» [21, с. 40].

3) Константність концептів у культурі, яка розуміється як їх постійна присутність у культурній свідомості, що особливо підкреслює і глибоко досліджує Ю. С. Степанов: «Константа в культурі – це концепт, що існує постійно або, принаймні, досить довго» [75, с. 76].

4) Універсальність концептів, яка розглядається як щось загальнолюдське, загальне: «Концепт – універсалія людської свідомості... Багатократне звернення до нього сприяє формуванню асоціативного поля, межі якого у свідомості

суб'єкта визначаються «культурною пам'яттю», причетністю до духовної традиції» [72, с. 37]. У ментальному просторі концепту універсальні знання займають його ядерні зони.

5) Здатність концепту до розвитку, його динамічна природа: «концепт має «шарувату» будову і різні шари є результатом, «осадком» культурного життя різних епох» [57, с. 119].

6) Мета концептуального аналізу – виявлення парадигми культурно значущих концептів і опис їх концептосфери, тобто тих компонентів, які складають ментальне поле концепту.

Способи виявлення концептів і репрезентації їх змісту складають концептуальний аналіз, хоча в лінгвістиці поки немає однозначного його розуміння.

Так, С. Нікітіна відзначає двозначність позначення цього методу дослідження: «Саме словосполучення «концептуальний аналіз» – двозначне: воно може позначати і аналіз, і певний спосіб дослідження, а саме аналіз за допомогою концептів або аналіз, що має своїми граничними одиницями концепти, на відміну, наприклад, від елементарних семантичних ознак у компонентному аналізі» [Цит. за: 53, с. 317].

Е.С. Кубрякова відзначає відмінності і в самій процедурі концептуального аналізу, і в арсеналі дослідницьких прийомів, і в результатах досліджень [48, с. 95].

Незважаючи на дискусійність цілого ряду теоретичних питань і проблем когнітології, лінгвісти досягли істотних результатів у практиці концептуального аналізу. Один з перспективних напрямів концептуального аналізу – використання його у вивченні семантичної організації художнього тексту. При цьому важливо враховувати те, що концепти багатоконпонентні і є полем знань, уявлень, асоціацій, що мають ядро і периферію. Концепт художнього тексту формується на синтагматичній основі, має внутрішньотекстову синтагматичну природу. З цієї причини концептуальний простір тексту формується на більш високому

рівні абстракції – на основі злиття, стягнення загальних ознак концептів, що репрезентуються на поверхневому рівні тексту словами і реченнями однієї семантичної області, що зумовлює і певну цілісність концептосфери тексту, а ключовий концепт є ядро індивідуально-авторської художньої картини світу, втіленої в окремому тексті або в сукупності текстів одного автора.

Концептуальний аналіз художнього тексту припускає виявлення набору ключових слів тексту; визначення базового концепту цього простору; опис концептуального простору, що позначається ключовими словами.

Передумовами аналізу концептуального простору тексту можна вважати досягнення психолінгвістики і традиційної стилістики. Психолінгвістичні експерименти, направлені на дослідження смислового сприйняття мовного повідомлення і тексту, підтверджують, що читач сприймає текст концептуально, у його смисловій цілісності. При цьому в процесі розуміння тексту здійснюється компресія його змісту. У формуванні концептуального простору тексту беруть участь і передтекстові пресупозиції, які є «ніби передзнанням певного тексту, складають частину наших знань про світ» [47, с. 288]. До подібних пресупозицій можна віднести ім'я автора, жанр твору, час його створення і т.п. Вагоме значення для формування концептів мають слова, що повторюються в тексті, які називають по-різному: слова-лейтмотиви, лексичні домінанти, але частіше – ключові слова. Одне з важких завдань лінгвістики тексту, як вважає А. Новіков, – виділення подібних ключових елементів тексту, бо послідовної методики їх виявлення і аналізу поки що немає [Цит. за: 57, с. 117]. На думку І. Арнольд, «семантично, тематично і стилістично найбільш істотними є значення, що повторюються в даному тексті, виступаючи у незвичайних зв'язках» [5, с. 6].

Ще одним важливим поняттям для концептуального аналізу є поняття когнітивно-препозиційної структури. Воно введене в науковий обіг у зв'язку з необхідністю моделювання концепту, здійснюваного з метою зорового, наочного представлення його ментальної структури. Подібне моделювання стає можливим у результаті узагальнення тих, які регулярно повторюються

в лексичних, фразеологічних і текстових репрезентаціях концепту його істотних властивостей, що виявляють знання про світ.

Когнітивно-препозиційна структура формується на основі сукупності однорідних елементів, що мають загальні інтегровані та істотні диференційні ознаки. Тлумачення концептів і концептосфери криється в семантичному просторі близьких за сенсом груп слів – тематичних, семантичних, – у типовому наборі істотних семантичних ознак.

Препозиція – особлива структура представлення знань. На думку Ю. Г. Панкраца, існує особливий тип репрезентації знань – препозиційний. [Цит. за: 59]. Базова когнітивно-препозиційна структура концептуального простору тексту є виявленою шляхом узагальнення реальних контекстів текстова препозиція у вигляді аргументно-предикативної структури, що репрезентується в даному конкретному тексті (чи сукупності текстів одного автора). Базовий концепт літературного твору є основою його когнітивної структури, яка у свою чергу являє собою представлені в систематизованому вигляді знання автора, втілені в тексті, тобто інформацію естетико-художнього характеру.

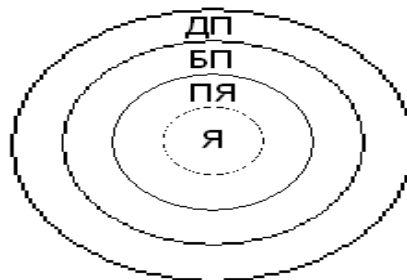
Далі розглянемо запропонований Л. Г. Бабенко алгоритм концептуального аналізу художнього тексту:

1. Виділення передтекстових пресупозицій, важливих для формування концептуального простору тексту: час його створення; ім'я автора, що несе певну інформацію про нього та інше.
2. Аналіз семантики заголовка і його семантичного радіусу в тексті.
3. Проведення психолінгвістичного експерименту з метою виявлення набору ключових слів тексту.
4. Виявлення слів, що повторюються, зв'язаних парадигматично і синтагматично з ключовими словами. Визначення ключового слова тексту – лексичного репрезентанта текстового концепту.
5. Аналіз лексичного складу тексту з метою виявлення слів однієї тематичної сфери з різним ступенем експресивності.

6. Опис концептосфери тексту, що передбачає узагальнення всіх контекстів, в яких уживаються всі ключові слова, – носії концептуального сенсу, з метою виявлення характерних властивостей концепту: його атрибутів, предикатів, асоціацій, зокрема образних.

7. Моделювання структури концептосфери, тобто виділення в ній ядра (базової когнітивно-препозиційної структури), приядерної зони (основних лексичних репрезентацій), найближчої периферії (образних асоціацій) і подальшої периферії (суб'єктно-модальних сенсів).

Так, індивідуально-авторські знання про світ формують специфічну концептосферу, структуровану за принципом поля, ядром (Я) якого є когнітивно-препозиційна структура (КПС), приядерну зону (ПЯ) представляють лексичні репрезентації цієї структури, ближню периферію (БП) – образні репрезентації, а дальню (ДП) – емоційно-оцінні сенси. Схематично це зображується так [11, с. 55–63, 67]:

Так, на основі викладеного вище, можна зробити такі висновки.

Термін «концепт» є базовим у сучасній когнітивній лінгвістиці. Кількість наукових робіт, що досліджують цю тему постійно зростає, але на багато питань, таких, як, наприклад, структура концепту, спільної точки зору поки немає. Безумовно, деякі автори здійснили успішні спроби щодо вирішенню даної проблеми, проте дійти єдиної точки зору поки не вдалося. З другого боку, стосовно багатьох питань, таких, як, співвідношення значення слова і концепту, поняття і концепту, більшість дослідників дійшла єдиної точки зору. Осмислення концепту як когнітивної категорії є багатоаспектним процесом, що торкається як

однієї мови: у синхронії і діяхронії, так і декількох мов і представляє безперечний інтерес для дослідників.

Другим важливим поняттям когнітивної науки є картина світу, яка лежить в основі сприйняття людиною чи соціумом світу, і є основою індивідуальної або суспільної самосвідомості. Співвідношення концептуальної і мовної картини світу є важливим питанням сучасної когнітивної науки. Мовна картина світу, що історично склалася в буденній свідомості даного мовного колективу і яку відображено в мові сукупністю уявлень про світ, є певним способом концептуалізації дійсності. Поняття мовної картини світу сходять до ідей В. фон Гумбольдта і неогумбольдтіанців (Л. Вайсгербер та інші) про «внутрішню форму мови», з одного боку, і до ідей американської етнолінгвістики, зокрема так званій «гіпотезі лінгвістичної відносності» Е. Сепіра і Б. Ворфа, – з іншого. Мовна картина світу антропо- і етноцентрична. Вона є сукупністю знань про світ, відображених у лексиці, граматиці, фразеології. Кожний етнос володіє своєю власною мовною картиною світу. Разом з тим, концептуальна картина світу може бути різною у представників різних професій, що говорять однією мовою, і навпаки – схожою у носіїв двох різних мов. Картина світу є основою індивідуальних і суспільних знань про світ. Вона створює загальну для даного соціуму когнітивну структуру і робить багато в чому схожими уявлення людей про навколишню дійсність, що дозволяє їм вступати в процес обміну інформації, простіше кажучи, комунікації. Кожну природну мову відображає певний спосіб сприйняття і організації (концептуалізації) світу. Значення, що виражені в ньому, складаються в певну єдину систему поглядів, свого роду колективну філософію, яку нав'язують як обов'язкову всім носіям мови. Властивий даній мові спосіб концептуалізації дійсності почасти універсальний, почасти національно специфічний, так що носії різних мов можуть бачити світ дещо по-різному, крізь призму своїх мов. Отже, кожна мова «малює» свою картину, що зображує дійсність дещо інакше,

ніж це роблять інші мови. Реконструкція мовної картини світу складає одне з найважливіших завдань сучасної лінгвістичної семантики [2, с. 318].

РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕПТОСФЕРИ ТВОРІВ

ДЖ. Д. СЕЛІНДЖЕРА

2.1. Роль письменника в американській літературі XX століття

Джером Девід (Джей Ді) Селінджер (англ. Jerome David Salinger, 1 січня 1919, Нью-Йорк – 27 січня 2010, Корніш, Нью-Гемпшир) – американський письменник, перші твори якого побачили світ у журналі “The New Yorker” ще до початку Другої світової війни: у другій половині 1940-х та в 1950-ті роки.

Уродженець Нью-Йорка виріс у Манхеттені в заможній єврейській родині і почав писати оповідання ще в середній школі. Саме тут відбувся його літературний дебют: Джером Селінджер написав три строфи для шкільного гімну, який виконується й донині.

Його батько Соломон Селінджер (1887–1974), єврей литовського походження, був заможним оптовим торговцем копченостями й сирами, а у свій час й рабином.

Мати Міріам Селінджер до весілля носила ім'я Мері Джиллік і була шотландсько-ірландського походження, але пізніше прийняла іудаїзм.

Доріс, єдина сестра Джерома, була старшою за нього на вісім років і два місяці.

Батько прагнув дати синові гарну освіту і в 1936 р. Джером Селінджер вступив до військового училища в м. Веллі-Фордж, штат Пенсільванія, але й там, за власним зізнанням, – писав ночами, сховавшись з головою під ковдрою й підсвічуючи собі ліхтариком. Закінчивши військове училище, Дж. Д. Селінджер зрозумів, що військова справа його не цікавить, і влітку 1937 року пішов навчатися до Нью-Йоркського університету, але не закінчив навіть першого курсу.

Батько хотів долучити сина до сімейного бізнесу, відправивши його в 1937–1938 рр. вчитися на м'ясні та сирні фабрики до Австрії та Польщі (за його вказівкою Дж. Д. Селінджер у Бидгощі вивчав виробництво ковбас). Але єдиним результатом цього навчання стала його повна відраза до виробництва м'ясних продуктів і вегетаріанство, що з того часу збереглося на все життя.

Повернувшись на батьківщину в 1938 році, Дж. Д. Селінджер знову намагається вчитися – уже більш усвідомлено, обраній для себе письменницькій майстерності. Того ж року він відвідує лекції в Урсінус-коледжі (Пенсільванія), а в 1939 році вступає до Колумбійського університету, де слухає курс лекцій про оповідання, який читає редактор журналу «Story» письменник Віт Бернетт. Класи творчого письма останнього виявилися корисними для Дж. Д. Селінджера: він написав кілька оповідань, які були надруковані, в тому числі й у престижному, авторитетному журналі “New Yorker”. В одному з цих оповідань вперше з'являється і майбутній герой «Над прірвою в житті» Голден Колфілд.[118].

Перше оповідання Дж. Д. Селінджера «Молоді люди» (“The Young Folks”) було опубліковано в 1940 році в журналі “Story”. А оповідання «Добре ловиться рибка-бананка» (“A Perfect Day for Bananafish”, 1948) – історія одного дня з життя молодого чоловіка Сеймура Гласса і його дружини – принесло письменнику першу серйозну популярність.

Жоден з вищих навчальних закладів, в яких Дж. Д. Селінджер навчався, він не закінчив, не виявивши ні особливих успіхів, ні кар'єрних устремлінь, і залишився без університетського диплома, чим викликав невдоволення батька, з яким зрештою посварився назавжди.

Наприкінці 1940-х, завдяки активності в США японського філософа й буддолога Дайсецу Судзукі, Дж. Д. Селінджер захопився популярним серед американських інтелектуалів дзен-буддизмом, який вплинув на його подальше життя і творчість.

У 1942 році Дж. Д. Селінджер почав зустрічатися з Уною О'Ніл, дочкою видатного драматурга Юджина О'Ніла, але незабаром вона познайомилася з Чарлі Чапліном і вийшла за нього заміж.

Навесні того ж року Дж. Д. Селінджер йде на фронт добровольцем. Його не брали за станом здоров'я, але він досяг свого. Призваний до армії, він закінчив офіцерсько-сержантську школу військ зв'язку, і в 1943 році у званні сержанта його було переведено до контррозвідки і направлено в м. Нашвілл (Теннессі). На фронті Дж. Д. Селінджер написав у своєму щоденнику: «Я відчуваю, що я перебуваю в потрібний час у потрібному місці, тому що тут йде війна за майбутнє всього людства» [108, с. 8].

6 червня 1944 року сержант Дж. Д. Селінджер у складі відділу контррозвідки 12-го піхотного полку 4-ї піхотної дивізії бере участь у висадці десанту в Нормандії, потім у битвах в Арденнах і Гюртгенському лісі. Працює з військовополоненими, бере участь у звільненні кількох концтаборів (включаючи, мабуть, і концтабір Дахау). [109].

Після перемоги над Третім рейхом, вилікувавшись від бойової психічної травми [110], Дж. Д. Селінджер займається денацифікацією Німеччини. Там він одружується, але шлюб виявляється коротким і навесні 1946 року його було розірвано з ініціативи письменника [Там само].

Найбільш важливим з вражень воєнних років для Дж. Д. Селінджера була зустріч з військовим кореспондентом і письменником Ернестом Гемінгвеєм, чії особисті якості та стиль письма вразили молодого автора. Е. Гемінгвей, у свою чергу, теж оцінив літературні таланти автора-початківця. Прочитавши кілька оповідань Дж. Д. Селінджера, він зауважив: «Бог мій, цей хлопець страшенно талановитий». У листуванні молодий письменник ділився зі своїм ментором планом написати п'єси з героєм на ім'я Голден Колфілд і бажанням самому виконувати головну роль.

Повернувшись після демобілізації в Америку, Дж. Д. Селінджер із подвоєною енергією взявся за реалізацію своєї мрії – стати письменником. Після кількох невдалих спроб у січні 1948 року “New Yorker” публікує його оповідання «Добре ловиться рибка-бананка», і його репутація зростає. У другій половині 1940-х років за Дж. Д. Селінджером уже закріпилася репутація одного з багатообіцяючих майстрів американської новелістики. Багато оповідань автора відобразили травмуючі переживання війни.

У 1948 р. відомий кінопродюсер Семюел Голдвін отримує в нього права на екранізацію оповідання «Лапа-розтяпа». Фільм «Моє безглузде серце» не мав успіху ні в критики, ні у глядачів, і з того часу, незважаючи на численні вмовляння, Дж. Д. Селінджер не давав дозволу на екранізацію своїх творів.

У 1951 році Дж. Д. Селінджер видає роман-виховання «Над прірвою в житті», який мав приголомшливий успіх і здобув прихильність читачів усього світу. Не одне покоління молоді співчутливо стежило за втратою дитячих ілюзій Голденом Колфілдом, героєм книги, який дорослішає. За короткий час було продано безпрецедентні 60 мільйонів копій й досі щорічно продається близько 250 000 екземплярів цієї книги.

На момент виходу роману «Над прірвою в житті» Дж. Д. Селінджеру був 31 рік. Опублікований влітку 1951 року роман був спочатку прийнятий неоднозначно: від «надзвичайно блискучий дебют» у рецензії “New York Times” до звинувачень в «аморальності та збоченості» на сторінках “Christian Science Monitor”.

Нескінченне богохульство Голдена, розмови про секс і згадування проституції за мірками цілком ще пуританської Америки початку 1950-х років багатьом здавалося надмірним.

Проте успіх твору був колосальним. 30 тижнів вона залишалася в списку бестселерів “New York Times”, протягом перших двох місяців після публікації вісім разів доводилося додруковувати тираж.

«Роман став настільною книгою всіх занурених у сумніви підлітків, а zarazом підручником, з якого вони черпали прийоми крутості та прояви свого невдоволення» [100], – писав біограф Дж. Д. Селінджера Ієн Гамільтон.

«Над прірвою в житті» стали порівнювати з «Пригодами Гекльберрі Фінна» Марка Твена. З'явився навіть своєрідний “Catcher Cult” – «культ ловця в житті».

Неминучою була й зворотна реакція. 16-річний підліток, який весь час лихословить, заперечує все і будь-які авторитети, курить, п'є віскі й знімає повій в готелях, вбачався багатьом школам і батькам безпосередньою загрозою благочестивому вихованню їхніх дітей, і в багатьох школах книгу було заборонено.

Водночас багато більш прогресивних вчителів, оцінюючи високі художні достоїнства книги, стали включати її до своєї шкільної програми. Така двоїстість тривала до кінця 1970-х років.

Проведений у 1979 році аналіз літературних творів, що вивчаються за навчальною програмою в школах США, виявив, що роман Дж. Д. Селінджера має «подвійну честь: з одного боку, ця книга більше, ніж інші, піддається цензурі, з іншого – за частотою й інтенсивністю вивчення її в школах вона поступається лише повісті Джона Стейнбека “Про людей і мишей”» [99, р. 78].

Дж. Д. Селінджер же успіхом своєї книги, здавалося, тільки був пригнічений і примножити свій письменницький успіх жодним чином не прагнув. Він усе більше занурювався у східну філософію та релігію. На зміну буддизму прийшла індуїстська адвайта-веданта, у свій час він захопився діанетикою, яку її засновник Рон Габбард згодом переробив на саєнтологію.

У 1953 році Дж. Д. Селінджер виїхав з рідного Нью-Йорка й оселився в крихітному (у ньому і сьогодні живуть трохи більше півтори тисячі осіб) містечку Корніш у штаті Нью-Гемпшир, на північному сході атлантичного узбережжя США. Згодом його спосіб життя ставав дедалі більш самотнім, всі контакти із зовнішнім світом він поступово обірвав.

Після роману «Над прірвою в житті» (1951) Дж. Д. Селінджер опублікував одну збірку оповідань у 1953 році, дві – в 1955-му і по одній – у 1957-му та 1959-му.

У 1960-ті роки виходять його новели “Franny and Zooey” («Френні та Зуї») і повість “Raise High the Roof Beam, Carpenters” («Вище крокви, теслярі»). Героїв цих творів – членів високоінтелектуальної, витонченої родини Глассів – Дж. Д. Селінджер робить провідниками своїх ідей – синтезу дзен-буддизму, поміркованого містицизму, нігілізму бітників і віри Льва Толстого. Твір «Френні та Зуї» автора говорить про релігійний твір ХІХ століття з Росії «Відверті розповіді мандрівника духовному своєму отцю», що зробило останній популярним поза теологією.

1955 року у віці 36 років Дж. Д. Селінджер одружується зі студенткою Клер Дуглас, донькою арт-критика Роберта Ленгтона Дугласа. У пари народилися дочка Маргарет (1955) і син Метью (1960). Маргарет пізніше написала мемуари “Dream Catcher”. Дж. Д. Селінджер наполіг, щоб дружина кинула навчання за чотири місяці до закінчення і переїхала до нього, що та й зробила. Їхня донька в дитинстві часто хворіла, але екзальтований Дж. Д. Селінджер відмовлявся викликати лікаря. Пізніше Клер зізналася дочці, що «ходила краєм» і думала вбити її і себе. У подорожі до Нью-Йорка вона ледве це не зробила, але втекла з готелю з Маргарет. Кілька місяців по тому Дж. Д. Селінджер переконав її повернутися в Корніш [90, с. 89].

Після того, як роман «Над прірвою у житті» зазнав популярності, Дж. Д. Селінджер став вести життя самотника, відмовляючись давати інтерв'ю.

Останньою книгою автора стала повість «16 Гепворта 1924 року», що вийшла в 1965 році. Після 1965 року він перестав друкуватися, писав лише для себе. Своє останнє інтерв'ю письменник дав у 1980 році.

Крім того, Дж. Д. Селінджер наклав заборону на перевидання ранніх творів (до оповідання «Добре ловиться рибка-бананка») і припинив кілька спроб видати його листи. В останні роки життя він практично не спілкувався із

зовнішнім світом, живучи за високою огорожею в особняку в містечку Корніш, штат Нью-Гемпшир, і займаючись різноманітними духовними практиками (буддизм, індуїзм, йога, макробіотика, діанетика), а також нетрадиційною медициною, глосолалією, гомеопатією, акупунктурою та християнською наукою [118].

Занурений виключно у приватне життя та нескінченні судові позови навколо спроб екранізувати його твори, на що він категорично не давав своєї згоди, а також навколо спроб опублікувати написані іншими авторами неавторизовані продовження історії Голдена Колфілда, письменник з тих пір жив життям самотника.

Найвідомішою з неавторизованих продовжень історії Голдена Колфілда була опублікована в 2009 році в Британії під псевдонімом Джона Девіда Каліфорнії книга шведського письменника Фредріка Колтинга «60 років по тому. Проходячи крізь жито», в якій перед читачем постає 76-річний Голден Колфілд.

Дж. Д. Селінджер розлютився і, незважаючи на свій більш ніж поважний 90-річний вік, подав на Колтинга до суду й домігся заборони публікації книги в США.

Заборонив письменник публікувати й сіквел «Над прірвою в житті».

Затворництво й усамітнення письменника порівнюють із самотужністю американської кінозірки Грети Гарбо, яка сховалася від зовнішнього світу. У 1992 році газета “New York Times” писала: «Навіть пожежа, в результаті якої минулого тижня згоріла половина його будинку, не змогла викурити Джерома Селінджера з його усамітнення. Прославлений своїм романом «Над прірвою в житті» письменник відомий тепер не меншою мірою тим, що зумів підняти своє затворництво до форми мистецтва» [81, р. 11]. Розповідали, що при наближенні сторонніх два добермани, що живуть біля будинку письменника, починають зло гавкати. Жителі Корніша теж ретельно оберігали приватне життя свого відомого сусіда, відмовляючись відповідати на будь-які пов'язані з ним питання.

27 січня 2010 року у віці 91 року Дж. Д. Селінджер помер природною смертю у своєму будинку в Нью-Гемпширі. Його спадкоємцями названо третю дружину Колін О'Ніл-Закшескі-Селінджер і сина Метью [81, р. 12].

Останні десятиліття в літературному світі з'явилися чутки про нові романи, які письменник створив у своєму затворництві.

Сім'я обіцяла публікацію невиданих книг письменника до 100-річчя від дня його народження, 1 січня 2019 року. Проте в лютому 2019 року його син Метт опублікував таку заяву: «Батько хотів, щоб я зібрав і підготував усі його книги до публікації. Але з огляду на величезний обсяг роботи він розумів, що на це піде багато часу. Врахуйте, що 50 років він постійно писав, не публікуючи нічого з написаного, так що матеріалу набралось чимало. Ми не приховуємо його і не перешкоджаємо виконанню його волі. Коли роботу буде завершено, ми обнародуємо її результати» [81, р. 13].

Ось уже п'ятнадцять років син письменника Метт Селінджер обіцяє опублікувати невидані твори батька. Якщо все ж таки невидані книги Дж. Д. Селінджера будуть колись опубліковані, це стане однією з найбільших літературних сенсацій нашого століття. Хоча, варто зазначити, що у вільному доступі в інтернеті три невиданих оповідання Джерома Девіда Селінджера все ж таки з'явилися. Як повідомляє lenta.ru з посиланням на “Buzzfeed”, скани книги під заголовком “Three Stories” («Три історії») у форматі PDF були викладені на закритому торрент-трекері what.CD, а потім посилання для завантаження файлу опублікували на сайті Reddit.com. До книги увійшли три оповідання Дж. Д. Селінджера – “The Ocean Full of Bowling Balls” («Океан боулінгових куль»), “Paula” («Пола») і “Birthday Boy” («Іменинник»). Про існування всіх трьох творів було відомо, але жоден із них раніше не був представлений широкій публіці. Автентичність оповідань підтвердив дослідник творчості Дж. Д. Селінджера Кеннет Славенські. «Хоча оприлюднення оповідань Селінджера здається мені неетичним, – зазначив він, – тексти в цьому документі ідентичні з текстами тих копій, що є в моєму розпорядженні» [118]. Анонімний користувач,

який виклав книгу в мережу, стверджує, що купив її на аукціоні eBay 23 вересня 2013 року.

«Океан боулінгових куль» Дж. Д. Селінджер передав бібліотеці Прінстонського університету за умови, що рукопис буде оприлюднено не раніше, ніж через 50 років після смерті автора (тобто публікацію офіційно дозволено тільки з січня 2060-го). Охочі прочитати оповідання могли це зробити в спеціальній закритій кімнаті під наглядом співробітника бібліотеки після того, як заповнять дві форми, що підтверджують особу. У творі докладно розповідається про смерть брата Голдена Колфілда, головного героя роману «Над прірвою в житті». Ім'я героя – Кеннет – у романі було змінено на Аллі. Дж. Д. Селінджер писав цю історію на замовлення журналу “Harper’s Bazaar”, але відмовився її публікувати.

Рукописи «Поли» та «Іменинника» знаходяться на зберіганні в Центрі гуманітарних наук Гаррі Ренсома при Університеті Техасу. Згідно з правилами Центру Ренсома, відвідувачі можуть навіть зробити копії текстів, але тільки в тому випадку, якщо далі не поширюватимуть їх.

Головні герої більшості творів Дж. Д. Селінджера – діти і підлітки до 17 років. Але його не можна назвати дитячим письменником. У своїх творах (насамперед у романі «Над прірвою в житті») Дж. Д. Селінджер порушує тему протистояння героя-підлітка з його ідеалами і максималізмом жорстокості та підлості навколишнього «дорослого» світу.

За словами філолога А. Аствацатурова, Дж. Д. Селінджер інтуїтивно за допомогою літературних засобів створив образ того, що в 1980-х і 1990-х роках французькі філософи Жан-Люк Нансі та Ф. Лаку-Лабарт назвуть дезістуючим (той, що зрікається) суб'єктом. Герої його творів укладають у собі існування, яке не знаходить у собі чітких меж і визначень та нібито зрікається самого себе [8, р. 90].

В оповіданнях і повістях, присвячених сімейству Глассів («Добре ловиться рибка-бананка», «Френні та Зуї», «Вище крокви, теслярі», «Сеймур: Вступ» та

ін.) тема безкомпромісного протистояння талановитої особистості та світу розвивається та поглиблюється. Брати і сестри Гласс, навіть подорослішавши, зберігають вірність своїм ідеалам. У цьому їх психологічно підтримують власні діти (оповідання «У човні»), спільний дух родини Гласс («Вище крокви, теслярі»), а також різноманітні духовні практики, у першу чергу дзен-буддизм («Френні та Зуї»). Тим не менш, боротьба особистості з міщанським оточенням часом закінчується трагічно («Сеймур»).

Тема містицизму, буддизму та загального відходу від світу з метою зберегти свою духовну сутність явно проглядається вже в «Дев'яти оповіданнях» і посилюється в пізніх творах Дж. Д. Селінджера. Відповідно до усної біографії «Селінджер» автори Девід Шилдс і Шейн Салерно стверджують, нібито Дж. Д. Селінджер залишив посмертні інструкції про видання в 2015–2020 роках його неопублікованих творів, що включають оповідання про родину Глассів, роман про його стосунки з першою дружиною Сільвією, новелу у формі щоденника про Другу світову війну, посібник з веданти та оповідання про Голдена Колфілда [Цит. за: 8, с. 202].

Твори Дж. Д. Селінджера надихнули багатьох інших письменників: Стівена Чбоскі, Джонатана Сафрана Фоєра, Харукі Муракамі, Тома Роббінса, Джона Гріна, Луїса Сейкера та ін. Американський письменник Гарольд Бродкі назвав його найвидатнішою фігурою американської літератури після Е. Гемінгвея. Переможець Пулітцерівської премії романіст Джон Апдайк зізнавався, що оповідання Дж. Д. Селінджера відкрили йому очі на те, як слід сплітати безладні сюжети [94, р. 27]. Ранні твори американського письменника Філіппа Рота пройняті «селінджерівським голосом і космічністю часу» [94, р. 28].

На основі роману Дж. Д. Селінджера та юної Уни О'Ніл французький прозаїк Фредерік Бегбедер написав книгу «Уна & Селінджер» (2015).

Особистість Дж. Д. Селінджера показано в низці фільмів: “Coming Through the Rye” (2015), серіалі «Кінь БоДжек» (6, 7, 8, 10 серії 2-го сезону; 1 серія 3 сезону), біографічному «За прірвою в житті» (2017).

2.2. Тематика і проблематика роману Д. Селінджера “The Catcher in the Rye” («Над прірвою в житті»)

Отже, 16 липня 1951 року, у світ вийшов роман американського письменника Джерома Девіда Селінджера «Над прірвою в житті» – книга, що визначила розвиток не тільки літератури, а й багатьох основоположних процесів у культурі та масовій свідомості другої половини ХХ століття.

Вихід роману, незважаючи на миттєвий захоплений прийом критики, супроводжувався чималим скандалом і спробами піддати його цензурі – за використання нецензурної лексики, ясні сексуальні сцени, блюзнірство, підриг сімейних цінностей, підбурювання до бунту, пропаганду алкоголю, куріння, брехні, статевої нерозбірливості та інших смертних гріхів.

За 70 років роман і його головний герой, підліток-бунтар Голден Колфілд, предтеча бітників і гіппі, обросли чималою міфологією, яка тільки зміцнює неослабний інтерес до книги.

Ця міфологія, як і сам роман, досить суперечлива. Те, що відбувалося в 1950–60-ті роки, і багато в чому передбачене, а підчас і підстебнуте романом Дж. Д. Селінджера вивільнення молодіжної свідомості несло в собі не тільки позитивні плоди.

Коли 9 грудня 1980 року убивця Джона Леннона Марк Чепман випустив смертоносні кулі в легендарного співака, під час арешту при ньому було виявлено примірник «Над прірвою в житті», і на досудових слуханнях у Кримінальному суді Манхеттана та в суді для пояснення свого вчинку він зачитував фрагменти з роману.

Культовий характер «Над прірвою в житті», єдиного роману Дж. Д. Селінджера, свідомо чи мимоволі зміцнював і сам письменник своїм відлюдництвом. Через кілька років після виходу книги він лише зрідка

публікував збірки оповідань. Численні чутки про літературний сіквел «Над прірвою в житті» залишилися непідтвердженими.

Ще більше зміцнює статус книги той факт, що вона незмінно входить до списків найважливіших літературних творів XX століття. Цікавою є доля і самого автора.

«Над прірвою в житті», один із найгучніших і найвідоміших романів XX століття, був написаний Дж. Д. Селінджером як історія про дорослішання підлітка. Твір – це монолог, своєрідний потік свідомості 16-річного підлітка, виключеного з престижної приватної школи. Повертатися додому до Нью-Йорка він боїться, навіть не стільки боїться, скільки не хоче. Не хоче вислуховувати нескінченні нотації батька й голосіння матері.

Він їде до Нью-Йорку, де кілька днів і ночей бовтається містом, марнуючи всі свої невеликі гроші, блукаючи дешевими готелями і барами, зустрічаючись з випадковими людьми і намагаючись зрозуміти, що йому робити зі своїм життям.

Голден Колфілд – бунтар. Він хоче перевернути світ, його не цікавлять ні політика, ні ідеологія. У нього, як це нерідко буває в підлітків, загострене почуття справедливості і таке ж загострене відчуття справжності та фальші. Він терпіти не може брехні, лицемірства та вдавання, і саме проти них і спрямований його бунт.

Брехня бачиться йому в усьому – і в показній повчальності шкільних вчителів, і в егоїстичній самозакоханості однокласників, і в пристосуванстві до надуманих соціальних норм батьків, і навіть у поведінці улюбленого старшого брата, який витрачає свій літературний талант на низькопробну, як на Голдена, сценарну роботу в Голлівуді.

Глибинне невдоволення самим собою проривається в неприязному, а підчас й агресивному ставленні до всіх, хто трапляється йому на шляху, – таксистам, колишньому вчителю, готовому надати йому ночівлю, випадковим

людям, які зустрічаються йому в барі, навіть повії, від якої йому, незайманому, потрібен не стільки секс, скільки звичайне людське тепло.

Єдина людина, до якої Голден має щиру симпатію, – його десятирічна сестричка Фібі. Саме в нічній розмові з Фібі вдома, куди він пробирається потай від батьків, у відповіді на наполегливі питання не за роками розумної та розважливої дівчинки про те, чого він, власне, хоче, Голден і формулює свою мрію. В основі мрії – неправильно засвоєний ним рядок із старовинного вірша Роберта Бернса «Якщо ти ловив когось увечері в житі...»

Так і народилася назва книги, яка стала одним з найяскравіших і ємних образів у світовій літературі XX століття. «Над прірвою в житті» – це спотворена фраза англійського поета Роберта Бернса. Якщо у Р. Бернса був поклик у житті, то Дж. Д. Селінджер змінює цитату на «Якщо хтось ловив когось над прірвою в житті», ніби помиляючись.

Але насправді письменник змінив цитату, щоб зробити відсилання до Біблії, маючи на увазі ловців людських душ. Тобто автор хоче врятувати інших дітей від черствості та цинізму дорослого світу, який вони пізнають передчасно. Потрібно допомогти їм зберегти безпосередність сприйняття та чистоту душі. Потрібно зуміти спіймати дітей над ровом, заповненим фальшем і брехнею. І в тексті ця назва багато означає для героя: почувши пісеньку хлопчика, він пригадує недоспівані рядки й після цього замислюється про дійсно важливі речі, які приводять його до усвідомлення справжніх цінностей: «Я собі уявляю, як маленькі дітлахи грають увечері у величезному полі в житті. Тисячі малюків, а навколо ні душі, жодного дорослого, крім мене... І моя справа – ловити дітлахів, щоб вони не зірвалися в прірву» [108, р. 122].

Головний герой роману Голден Колфілд доходить висновку, що його призначення в житті – берегти дітей від дорослого та небезпечного світу. Голден бажає зберегти добрі дитячі душі від бруду, брехні та черствості світу дорослих. Тому підліток наважується стати «ловцем в житті» – він намагається вберегти і

зберегти дитячу наївність і чесність, не даючи дітям звалитися в прірву лицемірства та брехні...

Цим посилом пояснюється новаторство форми твору: автора в тексті читач не помічає. Таке відчуття, що його взагалі немає, і перед читачем просто дослідження певного юнака. Оповідання є монологом, яке стилістично витримане в манері підліткової промови. Якщо раніше літератори прагнули штучності мови, піднімаючи її, то Дж. Д. Селінджер, навпаки, прагне передати звичайні розмови з друзями, внутрішні монологи, не прикрашаючи їх, щоб читач повірив Колфілду. Письменник намагається «вивудити» дітей з рову жорстокої реальності, показуючи живого хлопчика з усіма проблемами та нюансами, властивими його віку. Саме Голден, а не його літературний творець, мав навчати однолітків, як рівний рівного. Тому книга називається «Над прірвою в житті» – саме там відбувається дія роману, який повертає до себе незміцнілі уми та не затьмарені агресією душі [82, с. 213].

За деякими джерелами, вважається, що назва може походити і від історій, пов'язаних з полями: вважалося, що раніше молоді дівчата та хлопці йшли в поля з метою залишити непоміченими їхні побачення. Так, виходить, що житнє поле – це символ переходу зі стадії дитинства у доросле життя. Поле – уособлення дорослішання та становлення особистості. Головний герой, йдучи вулицею, випадково чує пісню маленького хлопчика, який співає всім відому пісеньку – історію про дітей, які грають у житі. Голден радіє пісеньці, вона ніяк його не відпускає. Через деякий час Голден розуміє, що єдине, що він зараз справді хоче, – це стати «ловцем».

Дж. Д. Селінджер надав розповіді сповідальну тональність. Перед читачами той особистий щоденник, який підлітки соромляться завести. Вони асоціюють себе з героєм, сперечаючись і погоджуючись з ним у глибині душі, нікому не повіряючи свої таємниці. Тим самим їхня внутрішня полеміка зберігається недоторканою сторонніми поглядами й судженнями, яких вони не

хочуть чути і бачити. Відтак, «Над прірвою в житті» можна назвати сповідальним романом.

Крім того, літературознавці використовують до твору такий термін, як «роман-дорослішання» [82, с. 214]. Не важко здогадатися, що йдеться про спробу надати жанру змістовних характеристик книги. Тим не менш, саме в цьому випадку таке формулювання повністю виправдане, адже відображає сутність не лише сюжету, а й композиції, ідеї та тематики. Спроба класифікувати літературу через всі ці складові, безперечно, заслуговує на увагу.

Оповідання йде від імені головного героя, який опинився на лікуванні в лікарні. Він згадує події, які передували його потраплянню до лікарні. Так, роман являє собою подорож 16-річного хлопчика, якого вкотре виганяють зі школи. Голден ще не дорослий чоловік, але вже не дитина. Він накопичив грошей і вирішив пожити кілька днів у готелі доти, доки батьки самі дізнаються, що його «вигнали». Голден Колфілд – неприкаяний герой, його переслідує відчуття роз'єднаності зі світом і оточенням. Він не має близьких друзів, він сам ізолює себе показною грубістю.

Взаємини в родині Голдена стають натягнутими, підліток не може довіритися своїм батькам, він вважає, що вони неспроможні зрозуміти його. Голден вирішує піти з дому і шукати своє щастя в іншому місті, оскільки поряд з родиною він не відчуває себе потрібним.

Єдиний, хто розуміє, приймає й дуже любить Голдена – це його сестра. Можливо, це тому, що вона ще дитина й тонко відчуває, що Голдену потрібна допомога. Фібі маленька дівчинка, проте, вона краще за всіх дорослих бачить проблеми свого брата, який заплутався. Дівчинка не хоче відпускати його в інше місто, вона не бажає втратити Голдена, готова поїхати з ним, жити окремо від батьків, аби бути разом з братом.

У романі «Над прірвою в житті» автор торкнувся відразу кількох тем: проблеми дорослішання, шлях до пошуку себе, самотність і нерозуміння підлітка родиною й оточенням.

Сенс твору – показати прощання з дитинством однієї конкретної людини. Прекрасно показаний юнацький максималізм, мінливість характеру та вразливість героя. Він кидається з крайності в крайність, бажаючи знайти сенс життя і свою дорогу.

Голден намагається бути чесним сам із собою і такої ж чесності чекає від оточуючих. Йому неприємний будь-який прояв брехні й нещирості. Але бути до кінця чесним зі своїми батьками Голден не може – його виключили із закритої школи Пенсі. Юнак боїться реакції батьків на його виключення, тому не хоче потрапляти на очі своїй родині.

Це історія свого роду боротьби дитини та дорослої людини. З одного боку, Голден добра і вразлива людина, яка бажає допомогти кожній людині. Він світлий і добросердий, відгукується на біду інших людей. З іншого боку, Голден запальний, бажає відстоювати свою точку зору, непохитна і невблаганна людина.

Дорослішання приходить до Голдена поступово, і він не знає, що з цим робити. Голден не уявляє, як жити дорослим життям так, щоб залишатися щирим і чесним. Юнак часто закохується, він ніби кидається у вир з головою, але тут же виринає і перемикається на щось інше.

У голові Голдена рояться думки, які по черзі захльостують його. Думки ці плутані й надходять хвилями, змиваючи одна одну. Юнак перемикається з однієї справи на іншу, відразу забувши першу. Він хоче встигнути все і відразу, в результаті, не встигає зробити нічого.

Втеча підлітка обертається докорінним переломом у його душі, на який він так чекав. Але дорослішання приходить до нього не через алкогольні посиденьки в барі чи знайомства з дамами легкої поведінки, хоча до всього цього він, звичайно ж, удавався.

У спробі пожити самотійним життям герой знаходить у собі совість та відповідальність. Ці нові відчуття колючі й нав'язливі, але подітися від них нікуди. Прикладом, що ілюструє внутрішній перелом у його душі, є розмова про втечу. Коли він пропонує Саллі (його подружці) втекти, вона відмовляє йому,

посилаючись на дорослі міркування щодо матеріальних аспектів такого вчинку. Він у відповідь грубить їй і відвертається від неї.

Але те саме він пропонує молодшій сестрі Фібі, яка покійно погоджується й пакує речі. Тоді в ньому прокидається той самий зануда, що в Саллі. Голден вчиться дбати й думати наперед, як доросла людина. Ця книга про те, що свобода, яку так прагнуть швидше пізнати через легковажність, починається з відповідальності. Фібі, як чистий, бездоганний ангел, приводить брата до відродження й очищення від скверни, тобто вічного невдоволення та буркотіння. Він таки зміг полюбити ближнього після закінчення своїх мандрівок.

Багато читачів не розуміють твір саме тому, що в ньому, начебто, нічого не відбувається. Сюжет плутаний і місцями незрозумілий як думки головного героя. Справа в тому, що мета автора – розкрити образ підлітка, його свідомість. І Дж. Д. Селінджеру це блискуче вдається. Він показує думки та уявлення підлітка про життя в усій красі. Адже кожен підліток свариться з родиною, мріє піти з дому, бути самостійним і досягти всього, чого він прагне. Тут Дж. Д. Селінджер влучає точно в ціль: Голден проявляється надзвичайно реалістично.

Сенс фіналу книги «Над прірвою в житті» залишається відкритим. Голден не їде в інше місто, він залишається вдома разом зі своєю родиною і щасливий цьому. Кілька днів, присвячених пошукам себе та щастя, призводять героя до своєї домівки. Голден робить для себе головний висновок – жити потрібно чесно й по-любові. Щира любов Фібі рятує головного героя, повертає його до почуттів. Незважаючи на те, що Голден постійно використовує лайливі слова протягом усієї своєї розповіді, читач розуміє, що ці висловлювання – лише прикриття головного героя, його захист від зовнішнього світу. Найменше Голден бажає показувати свою слабкість і вразливість, саме тому він моментами здається жорстоким і цинічним, але насправді Голден намагається залишитися собою.

Твір закінчується поверненням Голдена в родину, отже, дитинство героя трохи продовжується, на деякий час він знову відчувається дитиною, щастя та безтурботність повертаються до нього [67, с. 46].

2.3. Образи головних героїв твору та їхня характеристика

Як ми вже наголошували, головний герой «Над прірвою в житті» – Голден Колфілд, шістнадцятирічний підліток. Його ім'я, яке стало символом юнацького нонконформізму, походить від фрази “hold on a coal field” – «триматися на випалених (вугільних) полях». Уже в імені своєму дітищу автор заклад соціальну невлаштованість та розлад з навколишнім світом, а також доповнив зміст назви твору. Персонаж добрий, чуйний, боязкий, обізнаний у мистецтві, але при цьому дратівливий, імпульсивний і буркотливий. Хлопчик критикує суспільство та його звичаї, багато думає і міркує, помічаючи деталі та дрібниці побуту людей, які стають йому огидними. Зі стану гострого протиріччя з дійсністю його виринає втеча. Боягузтво не завадило йому знайти притулок у готелі й побути дорослим хоча б три дні. Підліток дуже грубий, часто бреше, але при цьому виявляється нездатним долучитися до світу розпусти і вседозволеності. Для цього його характер надто нерішучий, а душа надто сумлінна. Він піддає безкомпромісному аналізу свою поведінку і кається в скоєних помилках. При цьому Голден зовсім не прагматик, він мрійник, і його бажання збулося завдяки Фібі: він хотів стати ловцем дитячих душ над прірвою, і для неї він став таким, відмовивши їй від втечі з дому.

Як оповідач він висловлюється в тій самій розкутій і грубуватій манері, що властива багатьом юним читачам, вони розуміють його мову так само, як і його почуття, думки, переживання. Автору вдалося проникнути в психологію особистості, яка перебуває між двома рубежами. Вона ще не сформувалася

остаточно, але вже є чимось, що претендує на цілісність. Спочатку герой видається нам неприємним буркотом, якого все довкола не влаштовує. Він тягнеться до людей, постійно думає про них, але при цьому дратується від кожної дрібниці й віддаляється. Він намагається, але не хоче дорослішати, застрягнувши в перехідному періоді, коли назад шляху немає, а попереду невідомість. Самотність і обтяжує його, і підносить у власних очах. Цей образ має багато спільного з Аркадієм, підлітком Достоевського [66, с. 67].

Фібі – молодша сестра головного героя, ангельський образ, який має релігійне підґрунтя. Вона уособлює безкорисливу і самовіддану любов. Саме це почуття має пов'язувати родину, щоб вона могла протистояти труднощам стороннього світу. Любов Фібі змінює головного героя на краще, відроджує його душу. Адже не суворість батьків і не дорогі школи формують людину, а щира участь, довіра й ніжність, виявлені до неї.

Фібі мила, добра, безпосередня, але для свого віку прозорлива: вона мовчки усвідомлює, що діється з братом, і жодним словом не видає його батькам. Крім того, неприродний розум проявляється в ній, коли вона ставить брата в незручне становище своїм твердим прагненням залишити домівку разом з ним. У такій ситуації він позбавляється вибору і стає на позицію дорослої людини від безвиході: сестричка загнала його в тупик. Не вона, а він має взяти відповідальність у свої руки за те, що відбувається. Героїня прилітає до стражденного як ангел у різдвяну ніч, що символізує народження нового і смерть старого. Вона виконує ту ж роль – сповіщає про переродження Колфілда і відкриває йому очі на те, хто він є [16, с. 39].

Стредлейтер – сусід і однокласник. Це двійник головного героя, в якому егоїзм розрісся до немислимих меж, а боязкість і чуйність впали на жертвний вівтар величезному его. Він гарний, багатий, успішний, користується прихильністю жінок, має неабияку фізичну силу. У його житті було вже чимало жінок, тож, він не загострює на них увагу. Не має особливої схильності до наук, проте знає, кого попросити допомогти. Любить використовувати людей. У таких

порожніх і пересічних людей немає внутрішніх конфліктів, вся їхня розумова діяльність спрямована на те, щоб найповніше задовольнити свої потреби. Таким же самовдоволенням і вульгарним був би Колфілд, якби дозволив егоїзму заповнити свою душу [16, с. 93].

Джейн Галлагер – дівчина, з якою Голден був знайомий, але так і не знайшов у собі сміливості зізнатися їй у своїх почуттях. Він ніжно згадує про неї, пам'ятає її захоплення та найменші деталі поведінки. Він закоханий, ідеалізує її, але не наважується зателефонувати, хоч усі три дні втечі про це думає. Джейн – символ мрії, яка недоступна невдачливому шанувальнику.

Вона дістається зухвалому впевненому Стредлейтеру, хоча він її зовсім не розуміє. У цьому вбачається мініатюра несправедливої прозаїчної реальності: поки боязкі мрійники тужать за ідеалом, грубі й самозакохані люди беруть його силою та перетворюють на буденність [16, с. 48].

Саллі Гейс – дівчина головного героя. Вона далека від романтичної та піднесеної Джейн. У ній вже прокинулися розважливість та практичність, вона знає собі ціну й гордо веде себе з тими, кого вважає нижче за себе. Вона любить світські розваги, із задоволенням спілкується з різними людьми і не може зрозуміти, чим так не задоволений її друг. Вона з числа конформістів, її в житті все влаштовує. Це тому, що вона не в змозі критично оцінити суспільну думку, на яку повністю покладається у своїх судженнях. Тому в розмові з вічно роздратованим хлопчиком вона губиться й ображається на його злість, адже її внутрішній світ ще не затьмарений конфліктом [82, с. 210].

Аллі – брат Голдена, що помер від малокрів'я. Про нього герой завжди згадує з гіркотою, адже брат був дуже розумний і талановитий, на відміну від самого оповідача. Його приклад надихав Колфілда на добрі вчинки, а бейсбольна рукавичка, яку він заповів йому, стала для підлітка оберегом. Він таємно соромився, що поводиться негідно пам'яті Аллі. Його образ уособлює все найкраще, що є в душі брата.

Еклі – сусід по кімнаті. Він також є двійником оповідача. У ньому зосереджені дратівливість та буркотіння Голдена. Хлопчик розчарований у світі, страждає від своїх комплексів і ненавидить тих, хто хоч скільки-небудь кращий за нього. Він лихословить за спиною, із задоволенням перемиває кістки сусідам, але при цьому він зовсім не аналізує себе і неухважно ставиться до оточуючих. Така доля чекала б Колфілда, якби він притупив свій аналітичний розум заздрістю, злістю та меланхолією [82, с. 209].

Голден Колфілд ні в кому не відчуває духовної спорідненості, тому йому важко вчитися та зберігати спокій. Його знайомства в школі поверхові, а душу обтяжує втрата брата та розлука із сестрою. Автор показує, як небезпечно залишати дитину одну в такий період: вона може звернути з дороги просто тому, що їй не було кому вилити душу. Дж. Д. Селінджер при цьому поділяє самотність-недугу й усамітнення, що є благом для людини, яка цурається суспільства.

Хлопчику не вистачало теплоти батьківського піклування, він не був близьким з батьком і матір'ю. Звичайно, цей факт спровокував його невлаштованість та озлобленість проти світу дорослих. Через нестачу спілкування з ними він не розуміє, що ж вони за люди такі, якщо не знають, «куди діваються качки».

Підліток проходить через масу випробувань та спокус, часто робить невірні кроки, про які потім шкодує. Наприклад, його спроба викликати в номер повію обернулася повним фіаско, і він кається в скоєному.

Внутрішні моральні орієнтири допомагають Голдену не збитися з курсу. На відміну від свого самовдоволеного сусіда, він не перестає бути скромним і наївним хлопчиком, справжня порочність його не стосується. Він схильний ретельно обмірковувати навіть те, що вже зробив, і звіряти зі своїм кодексом правил.

Герой закохується в Джейн, але не може зізнатися у своїх почуттях навіть собі, не те, що дівчині. Він заводить стосунки із Саллі, але розуміє, що дівчата

різняються між собою, і йому потрібна не якась, а цілком конкретна подружка. Цією романтичністю він відрізняється від Стредлейтера, який не вникає особливо у внутрішні світи, його цікавить лише фізична сторона почуттів.

Герой критично оцінює сучасну йому культуру, розчарувавшись у рідному братові за те, що він проміняв свій літературний талант на роботу сценариста в Голлівуді. Голден ненавидить кіно, де завжди постійно перемагає гепі-енд. Він бачить огидну фальш в акторській грі, тому не може спокійно дивитися вистави та фільми. Натомість у нього розвинений смак у книжковій сфері, він і сам добре пише. У цьому неприйнятті відчувається особиста позиція Дж. Д. Селінджера, який заборонив екранізувати книгу «Над прірвою в житті».

Оповідача дивує, наскільки люди глухі один до одного. Вони говорять невпопад, ніби їм важливіше самим виговоритися, аніж вислухати людину. З цим пунктом пов'язана проблема самотності, яка змушує Колфілда на крайні заходи. Його ніхто й не намагається зрозуміти: викладачі зі своїм консерватизмом тільки псують нерви, сусіди та приятелі поверхові й схиблені на собі.

Насамперед, від егоїзму страждає сам Голден, який помічає його в будь-кому, тільки не в собі. Але самозакоханість відступає від серця, запаленого щирою прихильністю до іншої людини, і цю проблему, очевидно, можна вирішити.

Герой боїться себе та навколишнього світу, тому його так надихає перспектива рятувати дітей від падіння: він сам відчувається цією дитиною. Йому хочеться будь-якими способами приховати свою боязкість: він відчайдушно лається, готує втечу, намагається поринути в алкоголь і розпусту, аби довести собі, що він – не боягуз.

Оповідач, хоч і відчуває фальш в інших людях, сам вдається до потворної і безглуздої брехні. Він описує цей стан як хворобу: хоче, але не може зупинитися. Та якщо в нього брехня не має корисливих мотивів і ллється сама по собі, то у його приятеля Стредлейтера, наприклад, є продумана манера спілкування

з жінками, в рамках якої він безсоромно бреше навіть інтонаціями, кривляннями та мімікою [82, с. 205–206].

Отже, роман «Над прірвою у житті» – доволі об'ємний текст, у ньому міститься багато сенсів. Багато дослідників вважають, що Дж. Д. Селінджер написав лише одну книгу, оскільки вмістив у неї всю свою творчість.

По-перше, головна думка твору відображається вже в назві, з якої випливає, що автор хоче врятувати дітей від цинізму та зіпсованості дорослого світу, навчивши їх на прикладі свого героя знаходити гармонію в любові й чесноті. Для цього він буквально ловить їхні душі над низинами, що кишать злом, пороком та розпачем.

Неважко зрозуміти, чому письменник за це взявся. Справа в тому, що він зазнав досить серйозної психологічної травми. Він, як і багато американських солдатів, під час Другої Світової Війни був відправлений на війну з Японією. Під час висадки десанту всіх його однополчан убили, лише він один вцілів. Повернувшись додому і оговтавшись від шоку, він захопився буддизмом і почав працювати над книгою. Дж. Д. Селінджер на своєму досвіді усвідомив, як дорослі люди породжують навколо себе насильство і смерть, не шкодуючи, грають із життями і програють. Але ж не народилися вони такими, отже, щось сталося, десь, можливо, вже в дитинстві вони впустили в себе демона руйнування, жадібності та байдужості. Жорстокість особистості відбувається поступово, і, мабуть, згубна сила Першої світової зробила свій внесок у покоління, що з'явилося на світ, і сталася Друга Світова війна... Усі дуже боялися, що ланцюгова реакція вже не припиниться.

Отже, основна думка роману «Над прірвою в житті» – це спроба автора прорвати порочне коло, написати щось добре й світле в настанову нащадкам, щоб вони зрозуміли, що свобода, сила та любов починаються з відповідальності за свої вчинки.

Автор від імені героя ставить усьому світові запитання: «Куди діваються качки?» Ніхто не може відповісти, а ті, хто пробує, в'язне в типовому заумі,

зазубреному ще на шкільній лаві. Насправді питання набагато ширше: куди подітися самій людині? Адже секрет не лише в перельоті, тобто зміні місця. Напевно, відбувається ще якась зміна.

Люди кажуть, що Господь подбав про качок, але як? Так само, як і про людей? Що робити, коли річка замерзає? Куди летіти? Неприкажаний втікач теж на замерзлому ставку, він не знає, куди йому подітися, в який бік летіти. Для Дж. Д. Селінджера це питання актуальне, адже йому самому було непросто в стосунках з людьми, він відчував такі ж труднощі. Очевидно, що в романі «Над прірвою в житті» є й філософська ідея, що випливає з релігійного світогляду творця. Питання «Куди діваються качки?» – буддистський коан – філософська загадка, яка має збити учня з пантелику, щоб вивести його за межі емпіричної свідомості. Так і відбувалося з людьми, яких опитував підліток: усі вони потрапляли в ступор, адже їхні думки давно обмежені та пограбовані механічним рутинним існуванням, яке складається із задоволення фізичних потреб. А відповідь учень знайде лише через роки поневірянь і роздумів, відкинувши раціоналізм і прислухавшись до своєї духовної сутності. Тільки життєвий та духовний досвід зробить його мудрим, а не обивательська логіка. Так і Голден знайшов свій ключ до таємниці, тільки пройшовши випробування, розчарування та прозріння, необхідні для переходу на новий етап розвитку. Цього не знайти в книгах, не пояснити з наукової точки зору, це треба вистраждати, пережити, перехворіти.

Роман Дж. Д. Селінджера закінчується тим, що герой повертається в лоно родини, хоча й проти своєї волі. Колфілд має намір виїхати на Захід у пошуках кращого життя, пише записку Фібі, але вона приходить на зустріч з ним з чемоданом і каже, що їде з ним. Тоді брат серйозно злякався за неї, став відмовляти й закликати до розуму, аргументуючи свою відмову від поїздки тим, що це безглуздо та не обдумано. Він і сам відмовився від витівки, розуміючи наслідки свого бажання повихвалитися. Ось так у романі «Над прірвою в житті» відбулося перевтілення Голдена з підлітка на відповідальну молоду людину.

У фіналі він бачить, як його сестричка катається на гойдалці під дощем, милується її чистою й щирою радістю. Злива ніби змиває з нього бруд і вульгарність тих слів і вчинків, яких він соромиться. Очищення звільняє його душу від нальоту цинізму, він ніби відроджується до безтурботного дитячого життя (недарма дія відбувається напередодні Різдва), яке так хотів змінити на доросле і солідне. Але оповідач перестав ділити свій шлях на правильний і не правильний, і це визнання себе в будь-яких іпостасях і забезпечило йому остаточний перехід на інший віковий рівень.

Автор вчить читача щирої любові й готовності бути за неї відповідальним. Недаремно беззавітна любов Фібі розм'якшила показний нігілізм героя, повернула його додому і розчинила його егоїзм у своєму щасливому сміху. Крім того, Дж. Д. Селінджер дуже чутливий до фальші, ненавидить брехню і викриває її вустами Голдена. З життя він, як і його персонаж, робить висновок: над прірвою в житті потрібно найбільше боятися лицемірства й обману, саме вони заганняють у глухий кут. Лише обеззброююча щирість маленької дитини здатна розтопити лід затверділого серця, а не високопарні проповіді маразматичних викладачів або штучна пристрась продажних жінок. Брехня мало не заплутала самого Колфілда, за неї він і стратив себе в думках, її й соромився. Але у фіналі він зрозумів, що для того, щоб говорити правду, не потрібно бути сміливим, потрібно просто залишатися собою [16, с. 243].

Також письменник говорить про неуважність людей один до одного, про театр абсурду, що розгорнувся серед обивателів. Герой, наприклад, дуже злиться, коли старий Спенсер повчає, як тільки може, хоча недбайливий учень із самого початку визнає, що винен у неспішності. Але викладач вкотре вирішив показати силу свого повчального тону і висловитися, хоч цього й не потрібно було робити. Його знайомий Еклі теж глухий і німий по відношенню до тих, хто з ним говорить. Він торкається речей Колфілда, незважаючи на численні прохання, і завжди розмовляє лише про те, що його самого хвилює, ігноруючи

співрозмовника. Зрештою оповідач сумно зітхає: «Люди взагалі ні чорта... не помічають» [108, с. 83].

Цю неухважність до оточуючих автор вважає досить вагомою перешкодою на шляху до щирих стосунків.

Свої ж заповіді Дж. Селінджер виконав сповна: він жив більше, ніж самотньо, всього себе присвятивши родині. Він сповідував таку форму дзен-буддизму, відповідно до якої не можна було поєднувати творчість та публічність. Він не давав інтерв'ю, мало з ким спілкувався, ніяк не коментував свою книгу. Роман досі супроводжує атмосфера таємничості, і про авторський розбір тексту «Над прірвою у житті» читачі можуть лише мріяти. Щоб уникнути лукавства, письменник взагалі не любив витрачати зайвих слів. Мрія Голдена втікти від усіх і ховатися в хатині, здаючись глухонімим, збулася у його творця [82, с. 213].

2.4. Питання екранізації твору автора

У 1957 році, відповідаючи на прохання про екранізацію своєї найвідомішої книги, Дж. Д. Селінджер писав: «Над прірвою в житті» – дуже романний роман. Так, у ньому є готові сцени, лише дурень це заперечуватиме. Але для мене цінність книги – у голосі її оповідача, у незліченних його рисочках, у його досить особистому, гранично прискіпливому ставленні до свого слухача-читача, його відступу про райдужні переливи бензину у вуличних калюжах, його філософія, яка розкривається в тому, як він говорить про валізи з волон'яної шкіри або порожні тюбики від зубної пасти. Іншими словами, у його думках, його неможливо відокремити від оповіді, що ведеться від першої особи. Голдена Колфілда, на мою надсуб'єктивну думку, зіграти неможливо» [118].

Серед режисерів та продюсерів, які мріяли поставити «Над прірвою у житті», – Еліа Казан, Гарві Вайнштейн, Стівен Спілберг. Усі вони отримували відмову.

Біллі Вайлдер, режисер знаменитих «Бульвар Сансет», «Квартира» та «У джазі тільки дівчата», розповідав про те, з чим йому довелося зіткнутися ще у 1950-ті роки.

«Звичайно, я читав «Над прірвою в житті», був від книги в захваті й хотів зробити з неї фільм. Мій агент Леланд Гейворд всіляко намагався домогтися від Селінджера згоди на екранізацію, – розповідає він. – Якось до офісу Гейворда прийшла якась людина і каже, передайте містеру Гейворду, щоб він відстав. Він поводитьсь вкрай неділікатно. І пішов. Я так його ніколи не бачив. Це був Селінджер» [Там само].

Серед акторів, які мріяли зіграти Голдена Колфілда – Марлон Брандо, Джек Ніколсон, Леонардо ді Капріо, Тобі Магуайр, Ітан Гоук.

Джон Кьюзак, коли йому виповнився 21 рік, висловив гірке співчуття у зв'язку з тим, що тепер він вже офіційно занадто старий для цієї ролі.

Тим не менш, фільми, так чи інакше навіяні романом та його автором, є.

У 2015 році режисер Джеймс Садуїт – великий шанувальник Дж. Д. Селінджера, який в молодості зробив чимало зусиль розшукати письменника, – зняв фільм «Проходячи в житті». У центрі фільму – двоє підлітків, які мріють зустрітися зі своїм кумиром.

У 2017 році режисер Денні Стронг поставив фільм «Бунтар у житті» (в оригіналі “Rebel in the Rye”, більше відомий під назвою «За прірвою в житті»). Фільм розповідає про життя молодого Дж. Д. Селінджера та заснований на біографії «Дж. Селінджер. Життя», написаної дослідником життя та творчості письменника Кеннетом Словенські.

Крім того, є ще один фільм – знята у 2002 році драма «Ігбі йде на дно». Безпосереднього відношення до роману Дж. Д. Селінджера він не має, але

перенесена в наші дні історія виключеного зі школи 17-річного підлітка, що тиняється Нью-Йорком, разюче нагадує історію Голдена Колфілда.

Категоричний опір письменника екранізації роману деякі схильні пояснювати нелюбов'ю до кіно самого Голдена.

«Якщо є щось, що я ненавиджу, то це фільми. Навіть не говоріть мені про них» [Там само], – говорить він у романі. Хоча сам Дж. Д. Селінджер свою власну ворожість до кінематографу заперечував, кажучи лише, що не бажає мати з ним справи професійно.

Варто зазначити, що право на роман закінчується лише 2046 року. Тоді, напевно, ті з нас, хто доживе – якщо їм це буде ще цікаво – зможуть побачити фільм «Над прірвою в житті».

2.5. Концептосфера роману

2.5.1. Концепт *GAME* як структуроутворюючий і концептуальний принцип оповіді у творі

Як уже було зазначено у першому розділі, концепт – це багатовимірне утворення, він має досить складну структуру та існує у свідомості носіїв мови.

У своїй роботі в якості робочого визначення ми обираємо визначення В. А. Маслової, оскільки концепт є зіставленням словникового значення слова та особистого досвіду людини. В описі концептів твору дотримуватимемося схеми концептуального аналізу В. А. Масловою, виділяючи ядро і периферію.

Виявити зміст того чи іншого концепту, а також його лінгвокультурну специфіку можна за допомогою його концептуального аналізу. Зараз концептуальний аналіз активно використовується переважно в лексиці та фразеології. У сфері лінгвістичного аналізу тексту він перебуває в стадії розробки [55, с. 56]. Описуючи концепти, у своїй роботі В. А. Маслова розрізняє ядро та периферію концепту. Під ядром концепту науковець розуміє словникові

значення тієї чи іншої лексеми. Саме матеріали тлумачних словників пропонують досліднику чималі можливості щодо розкриття змісту концепту, у виявленні специфіки його мовного висловлювання. Периферія ж – це суб'єктивний досвід, різні прагматичні складові лексеми, конотації та асоціації [55, с. 59]. Схема, яку запропонувала В. А. Маслова, включає кілька етапів. Для встановлення смислового обсягу концепту потрібно зробити таке:

1) визначити референтну ситуацію, до якої належить певний концепт; при використанні художнього тексту ця операція здійснюється на його основі;

2) встановити місце цього концепту в мовній картині світу і мовній свідомості нації, використовуючи енциклопедичні та лінгвістичні словники; при цьому словникову дефініцію ми вважаємо ядром концепту;

3) оскільки словникові тлумачення дають лише узагальнені уявлення про значення слова, а енциклопедичні словники – про поняття, потрібно залучити до аналізу найрізноманітніші контексти; – отримані результати слід співставити з аналізом асоціативних зв'язків ключової лексеми (ядра концепту) [Там само].

Отже, концепт – багатовимірне утворення, що включає в себе не тільки поняттєво-дефініційні, а й коннотативні, образні, оцінні, асоціативні характеристики, які мають бути враховані в описах концепту.

Серед тем та мотивів роману «Над прірвою в житті» важливе місце посідає тема *гри*. Д. І. Петренко вважає *гру* структуроутворюючим і концептуальним принципом оповіді в романі, який аналізується [58, с. 17–19], і не випадково: епізоди із згадуванням ігрової діяльності, що здаються незначними, допомагають розкрити проблематику твору.

Крім того, *гра*, завдяки значній ролі в культурному суспільному житті, є об'єктом інтересу чималої кількості наук: «феномен “гри” є об'єктом усіх наук, що входять до поля антропології» [87, с. 74].

Для культуролога – це походження гри та її місце в різних видах культури.

Для психолога – це вплив на людину ігрових подій (ризик, азарту, везіння і невдачі, програшу та виграшу).

Для соціальної психології – це різновиди міжособистісного спілкування в усіх його формах.

Для філософа – це роль ігрової моделі у формуванні різних типів мислення, поведінки та діяльності людини.

Для педагога – це роль гри у вихованні та навчанні дітей, яка істотно збільшилася у зв'язку з розвитком комп'ютерних ігрових програм» [6, с. 5].

На думку нідерландського філософа Й. Гейзінгі, *гра* є основою всіх найважливіших культурних явищ, таких як релігія, мистецтво і навіть війна [87, с. 88].

З одного боку, дослідження лінгвістичної репрезентації феномена *гри* – не нова ідея. На цю тему написано достатньо наукових праць, проте більшість з них присвячена виявленню ігрових моментів у самій структурі творів та творчому стилі, що властивий тому чи іншому автору або літературному напрямку (як, наприклад, дисертація В. В. Малащенка на тему «Феномен гри в прозі Германа Гессе», Н. А. Борисової «Феномен гри у творчості Максиміліана Волошина», Е. Ю. Іншакової «Феномен гри в культурі авангарду» та інші).

У деяких дисертаціях аналізується репрезентація ігрової діяльності в мові, але як матеріал використовуються фразеологічні одиниці, словникові дефініції лексем, що позначають поняття, які відносяться до ігрової діяльності, і уривки з текстів засобів масової інформації. А. В. Циммерлінг, автор статті «Життя як гра з непротилежними інтересами», що увійшла до збірки «Логічний аналіз мови. Концептуальні поля гри» за ред. Н. Д. Арутюнової, аналізує поширені метафори, що уподібнюють реальні життєві ситуації *гри* [89, с. 111–119]. Н. Г. Брагіна у статті «Метафори гри в описах світу людини» розглядає метафори *гри*, що описують міжособистісні відносини, на матеріалі художньої літератури [19, с. 120–143]. Чимала кількість статей цієї збірки присвячено дослідженню теми

гри в окремих мистецьких творах. Так чи інакше, матеріалом для згаданих робіт є переважно художні тексти.

У монографії Д. І. Петренко «Роман Дж. Д. Селінджера “Над прірвою в житті” та його переклади» аналізується роль ігрової діяльності в соціальному житті та особистісному розвитку людини, і образ *гри*, що складається в результаті, досить неоднозначний. З одного боку, *гра* пов'язується з системою громадських правил та установок, які обмежують свободу особистості, проте *гра* може сприйматися як сфера щирих почуттів і творчої активності» [58, с.89–108].

У цьому розділі ми розглянемо тему *гри* в романі «Над прірвою в житті» з позиції когнітивного підходу.

Прикладами ігрової діяльності в художньому творі можуть бути не тільки спортивні та азартні ігри, а й акторська гра, гра на музичних інструментах та інші різновиди творчості, проте об'єктом нашого дослідження є переважно епізоди, що ілюструють спортивні (парні і командні) та настільні ігри, в тому числа азартні.

В англійській мові *гра за правилами* позначається лексемою “*game*”, тоді як для позначення *спонтанної ігрової діяльності* використовуються лексеми “*play*”, “*playing*”. Тому, на наш погляд, правильніше позначити об'єкт нашого дослідження як концепт *GAME*.

Можна виділити приклади зорової, звукової і тактильної репрезентації концепту *GAME*, які, крім того, можуть поєднуватися один з одним.

1. *Зорова репрезентація*. Розповідаючи про свою школу, Голден акцентує увагу на її представленні в рекламі: як правило, це *зображення гравця в поло*, хоча насправді в Пенсі не грають у поло, оскільки в усій школі немає жодного коня: “The advertise in about a thousand magazines, always showing some hot-shot guy on a horse jumping over a fence. Like as if all you ever did at Pencey was play polo all the time. I never even once saw a horse anywhere near the place” [108, p. 28].

2. *Зорова та тактильна репрезентація*. Перед тим, як покинути школу, Голден спостерігає футбольний матч між командами Пенсі і Саксон Гілл. Однак

це видовище не приносить герою задоволення, він помічає не стільки хід *гри*, скільки агресію її учасників по відношенню один до одного: “You could see the whole field from there, and *you could see the two teams bashing each other all over the place*” [108, p. 142].

3. *Звукова репрезентація*. Описану вище картину доповнюють крики вболівальників: “You couldn't see the grandstand too hot, but *you could hear them all yelling, deep and terrific on the Pencey side*, because practically the whole school except me was there, and *scrawny and foggy on the Saxon Hall side*, because the visiting team hardly ever brought many people with them” [108, p. 37].

Зорова та звукова репрезентація проілюстрована епізодом у кафе, де молодий чоловік розповідає своїй дівчині про футбол, хоча ця тема її зовсім не цікавить: “He was telling her about some pro football game he'd seen that afternoon. *He gave her any single god-dam play in the whole game* – I'm not kidding. *He was the most boring guy I ever listened to*” [108, p. 100].

Перша з наведених цитат може бути ілюстрацією досить поширеної (зокрема в суспільстві періоду, що описується) тенденції видавати бажане за дійсне [67, с. 237]. Друга і третя цитати показують безглуздість і абсурдність ситуації: спортивні ігри покликані гуртувати людей, але в цьому випадку ефект зворотній. Голден зовсім не відчуває солідарності зі своїми товаришами, навпаки, спостереження за грою лише посилює почуття самотності та відчуженості. Нарешті, четвертий приклад ілюструє самотність і відсутність взаєморозуміння між людьми в особистому спілкуванні.

Образний шар концепту в цьому творі виражений слабо. Можна лише відзначити, що *гра* входить до образної парадигми життя – *гра* як правого члена: коли Голден приходить відвідати свого вчителя історії, останній у ході розмови порівнює *життя* з *грою*, яка відбувається за певними правилами: “*Life is a game, boy. Life is a game that one plays according to the rules*” [67, p. 33]. Голден готовий погодитися, але зазначає, що ці правила несправедливі, оскільки встановлюються найсильнішими і захищають їхні інтереси, свідомо зараховуючи

кожного або до переможців, або до тих, хто програв. Отже, результат *гри* зумовлений: “If you get on the side where all the hot-shots are, then it's a game, all right – I'll admit that. But if you get on the other side, where there aren't any hot-shots, then what's a game about it? Nothing. No game” [108, p. 33–34]. Проте метафора «життя – це гра» з ймовірністю ілюструє концепт *LIFE* (ЖИТТЯ).

Спортивні ігри взагалі займають важливе місце в житті англійського та американського суспільства, тому цілком закономірно, що закони, які діють у *гри*, є актуальними і в *житті*. У зв'язку з цим варто згадати явище, яке називається “civic religion” («громадянська релігія»).

Громадянську релігію можна визначити як світосприйняття і сукупність переконань, які підтримуються державою й претендують на безумовне прийняття та часто набувають форми діючої релігії: “of a religion in practice” [119].

Як правило, це явище виникає при тоталітарному режимі та має на меті всебічний контроль над життям суспільства.

Громадянські релігії мають такі характерні ознаки:

1. Атеїзм: необхідний для того, щоб відданість громадян поширювалася виключно державі.
2. Лояльність: як і звичайні релігії, громадянські релігії вимагають повного ухвалення своїх ідей.
3. Ідеологія: передбачається наявність суворих правил, відхилення від яких неприпустимо.
4. Культ особистості: ідеалізація особистості політичного лідера аж до надання йому божественних якостей.
5. Пропаганда: залякування, погрози, каральні заходи по відношенню до «неугодних» [Там само].

Звичайно, у нашому випадку проявляються не всі перелічені ознаки, але ми бачимо, що *гра* дійсно здатна перетворюватися на ідеологію, що

підпорядковує особистість інтересам колективу і водночас перешкоджає справжньому зближенню людей.

Що ж до ціннісно-оцінного шару, то він чітко простежується.

У цілому текст, що аналізується, рясніє оцінною лексикою. Пояснюється це тим, що оповідь у романі ведеться від імені головного героя, який відрізняється підвищеною емоційністю, і читач бачить описані в романі події і явища саме через призму його сприйняття. Зокрема, про побачений футбольний матч Голден відгукується досить іронічно: “The game with Saxon Hall was supposed to be a very big deal around Pencey. It was the last day of the year, and you were supposed to commit a suicide or something if old Pencey didn't win” [108, p. 132]. Іронічний ефект наразі досягається з допомогою словосполучень “a very big deal” («дуже важлива подія») і “to commit a suicide” («здійснити самогубство»), що співвідносяться з лексемою “supposed”, семантика якої передбачає нереальність ситуації.

Відтак, те, що вважається важливим у суспільстві, не є таким для героя роману. У той самий час зазначені словосполучення можуть бути прикладом гіперболи підвищення експресивності висловлювання, що використовується.

В останньому, четвертому прикладі зустрічається лексична одиниця з різко негативною конотацією “goddamn” («дідька лисого»), що вжита по відношенню до футбольного матчу. Ця лексична одиниця вживається також у розповіді Голдена про змагання з фехтування, яке не відбулося з його вини (щоправда, своєї провини він не визнає). У цьому випадку лексема “goddamn” відноситься не до гри як такої, а виражає негативне ставлення героя до ситуації, що виникла, його небажання брати на себе відповідальність і прагнення звинуватити в тому, що сталося, зовнішні обставини. Ймовірніше, герой у черговий раз прагне відгородитися від ненависного йому світу.

Також Голден ставить спортивні ігри в один ряд з іншими проявами обмеженості більшості людей, які його оточують: “You figured most of them would probably marry dopey guys. Guys that always talk about how many miles they

get to a gallon in their goddam cars. Guys that get sore and childish as hell if you beat them at golf, or even just some stupid game like pingpong. Guys that are very mean. Guys that never read books. Guys that are very boring...” [108, p. 133].

Тут можна зустріти оцінний епітет “stupid” («дурний»), що відноситься до гри, поряд з лексемами “dopey” («тупий»), “goddamn” («дідька лисого»), “mean” («жадібний»), “boring” («нудний»), і словосполученням “childish as hell” («до жаху несерйозний»), що характеризують явища та людські якості, що дратують головного героя.

Пов'язана з ігровою діяльністю ідея обмеженості та конформізму простежується і в наступному епізоді, де кілька разів повторюється стійкий вираз “stick together” («об'єднуватися, збиратися разом»), який у цьому випадку набуває негативного і навіть зневажливого оцінного забарвлення (що підкреслюється лексичними одиницями) “goddamn” («чортів, проклятий»), “little” («дрібний, нікчемний»), “dirty” («поганий, брудний»), хоча поза контекстом цей вираз стилістично нейтральний: “...And you have to keep making believe you give a damn if the football team loses, and all you do is talk about girls and liquor and sex all day, and everybody stick together in these little dirty goddam cliques. The guys that are on the basketball team stick together, the Catholics stick together, the goddam intel-lectuals stick together, the guys that play bridge stick together” [108, p. 140–141].

Далі слід описати символічний шар концепту. Так, сцену футбольного матчу, з якої починається оповідання Голдена, можна вважати символом самотності героя, його ізолюваності від суспільства та одночасно придушення суспільством особистості, яка не бажає визнавати нав'язані правила.

Гра в даному випадку сама є одним з таких нав'язаних правил, оскільки люди грають у футбол не заради задоволення, а за традицією. Це підтверджується наведеною вище цитатою: “The game with Saxon Hall was supposed to be a very big deal around Pencey” [108, p. 218]. Матч вважався важливою подією, але лише через традиції. Опис візуальної реклами школи

Пенсі також можна трактувати як символічне втілення брехні й лицемірства: «Так, уже на початку оповіді задається конфлікт героя як із формальним представленням школи, так і в більш широкому плані – зі світом. *Грати в поло* – значить бути включеним у аристократичне життя, бути в команді та вміти долати перешкоди» [58, с. 95]. Проте з погляду персонажа Дж. Д. Селінджера це зовсім не відповідає дійсності, про що свідчить вживання стійкого виразу “strictly for the birds” («курям на сміх»). Згадування гри за правилами як універсального закону життя може символізувати несправедливість соціального устрою.

З іншого боку, гра дітей на житньому полі, що представляється Голдену в мріях, є уособленням щирості й чистоти, які герой прагне вберегти від лицемірства дорослого життя: “Anyway, I keep picturing all these little kids playing some game in this big field of rye and all. Thousands of little kids, and nobody's around, nobody big, I mean – except me. And I'm standing on the edge of some crazy cliff. What I have to do, I have to catch everybody if they start to go over the cliff – I mean if they're running and they don't look where they are going I have to come out from somewhere and catch them” [108, p. 177].

Асоціативний шар концепту, на думку І. А. Тарасової, репрезентується словами-асоціатами екстралінгвістичного характеру, які «відбивають закріплену в мовній свідомості поета належність до однієї референтної галузі, певної ситуації чи галузі знань у межах одного культурного коду» [78, с. 59].

На наш погляд, асоціативний шар концепту є своєрідним синтезом предметно-чуттєвого, образного, оцінного та символічного шарів і стосовно тексту, що аналізується, частково репрезентується вже наведеними прикладами, тому ми додамо тільки ще не згадані асоціативні уявлення.

Ігрова діяльність в аналізованому тексті постає переважно в негативному ключі, але в низці епізодів помітна важлива роль *гри* в розвитку дружніх відносин, що дає нам право виділити асоціацію *гра* – *дружба*. Ця асоціація реалізується насамперед в епізодах за участю подруги Голдена – Джейн.

Голден грає з нею в шашки та гольф, і детальність, з якою описується *манера гри* Джейн, свідчить про чуйне ставлення Голдена до подруги, поваги до її особистості: “She wouldn't move any of her kings. What she'd do, when she 'd get a king, she wouldn't move it. She'd just leave it in the back row. She'd get them all lined up in the back row. Then she would never use them. She just liked the way they looked when they were all in the back row” [108, p. 54]. Крім того, Голден в усіх подробицях пам'ятає, як навчав Джейн гри в гольф, і її успіхи дають Голдену почуття морального задоволення й власної значущості, що стає особливо важливим, якщо врахувати, наскільки рідко цей персонаж відчуває подібні почуття: “I played golf with her that same afternoon. She lost eight balls, I remember. Eight. I had a terrible time getting her to at least open her eyes when she took a swing at the ball. I improved her game immensely, though. I am a very good golfer” [108, p. 93]. Також про те, що *гра* здатна допомогти у встановленні міжособового контакту (навіть якщо це тільки розмова про *гру*) свідчить епізод, в якому Голден знайомиться з молодим чоловіком, захопленим тенісом: “He was quite interested in tennis, and so was I. He told me he went to the Nationals at Forest Hills every summer, and I told him I did too, and then we talked about certain hot-shot tennis players for quite a while” [108, p. 124].

Підсумовуючи сказане вище, виділяємо такі уявлення-асоціати *гри*:

Гра – самотність (сцена футбольного матчу перед від'їздом Голдена з Пенсі).

Гра – лицемірство (опис візуальної реклами Пенсі).

Гра – несправедливість (згадування гри як універсального закону соціальної взаємодії).

Гра – дружба (епізоди за участю Джейн).

Гра – нудьга (опис розмови про футбол у кафе).

Гра – дурість, конформізм.

Гра – дитинство, невинність (опис мрії Голдена стати ловцем у житті).

Гра – безвідповідальність, фаталізм (згадування турніру з фехтування, що не відбувся).

Крім того, помітна цікава закономірність: «...командні ігри, особливо футбол, викликають у Голдена неприязнь, можливо, через пов'язану з ними необхідність підпорядкування особистості колективу, коли людину починають цінувати не як індивідуальність, а як частину команди. Парні ігри, навпаки, захоплюють Голдена, оскільки допомагають краще зрозуміти партнера, відчути його внутрішній світ» [67, с. 238].

Слід зазначити, що далеко не завжди можливо виділити конкретні лексичні одиниці та стилістичні прийоми, що використовуються для репрезентації концепту, і описані асоціативні та символічні значення можуть реалізовуватися також на рівні речення та надфразової єдності, а також за рахунок сюжетної побудови та ідейного змісту аналізованого тексту. Крім того, виділені нами смислові компоненти концепту існують, зрозуміло, не ізольовано один від одного, наприклад предметно-чуттєвий компонент виявляється важливим не сам по собі, а як основа для формування ціннісно-оцінного, асоціативного та символічного смислових шарів, які, у свою чергу, також тісно взаємопов'язані: як зазначалося, асоціативні уявлення концепту виникають, виходячи з його предметно-чуттєвих, ціннісно-оцінних, образних і символічних уявлень.

2.5.2. Концепт *LIFE* як ключовий концепт художнього простору

Дж. Д. Селінджера

Як ми вже наголошували, метафора «*життя – це гра*», проголошена в романі «Над прірвою в житті», з ймовірністю ілюструє концепт *LIFE* (*ЖИТТЯ*). Концепт *LIFE* (*ЖИТТЯ*), поряд з такими концептами, як *HUMAN* (*ЛЮДИНА*), *DESTINY* (*ДОЛЯ*), *MERCY* (*МИЛОСЕРДЯ*), *TRUE* (*ІСТИНА*) і т.д., є ключовим концептом будь-якої культури. Поняття *LIFE* – одне з найважливіших понять на

побутовому рівні, в якому відкладається, акумулюється суспільно-історична практика людей, підсумовується та резюмується знання, накопичене за певний період. Процес глобалізації, що відбувається у світі, сприяє найбільш тісній взаємодії всіх форм суспільної свідомості. Література, будучи формою суспільної свідомості, перебуває в тісному взаємозв'язку та взаємодією з філософією, педагогікою, психологією, соціологією та іншими галузями науки та культури. Результатом такої взаємодії є взаємопроникнення методів дослідження людини різними галузями науки: літературознавством, теорією літератури, самим простором художнього твору. Підлітки – складова цього суспільства – є об'єктом глибокого й пильного вивчення.

Концепт *LIFE* є невід'ємним структурно-семантичним елементом будь-якої мови. Понятійний шар концепту *LIFE*, що є ядром, був встановлений в ході аналізу лексикографічних джерел. Тлумачні та енциклопедичні словники [104; 116; 114] виділяють такі лексеми-ідентифікатори поняття: “the period between birth and death”, “anything that is alive”, “type or part of someone’s experience”, “the period during which a machine or object that produces power works”, “a way of living, the quality that makes people, animals, and plants different from objects, substances, and things that are dead”.

Дж. Д. Селінджер у своїй книзі звертається до фразеологізмів у промові Голдена, завдяки яким підкреслюється вік головного героя, адже в романі ведеться оповідь від імені підлітка. За допомогою сленгових іменників і прикметників головний герой повісті називає та характеризує оточуючих людей, дає яскраву оцінку дійсності. Наприклад, фразеологізм “to get on the brain”, що означає «згадати» або «замислитися» в романі, використовується в протилежному значенні, оскільки “to get off the brain” – «забути», «перестати думати» або «викинути з голови»: “All of a sudden, on my way out to the lobby, I got old Jane Gallagher on the brain again. I got her on, and I couldn't get her off” [108, p. 41].

Деякі фразеологізми дозволяють побачити ступінь емоційності головного героя: “It ends up with everybody at this long dinner table laughing their asses off because the Great Dane comes in with a bunch of puppies” [108, с. 75]. Де “to laugh one’s ass off” – «сміятися з усіх сил, дуже сильно сміятися».

Головним героєм у романі Дж. Д. Селінджера є підліток, чутливий до негативних проявів навколишнього суспільства. Він не усвідомлює буденність великого відкритого світу, де нормою є лицемірство та брехня, з якими необхідно потоваришувати для подальших досягнень на життєвому шляху. Але надмірне щире неприйняття корисливої людської природи породжує в його підлітковій душі низку протиріч, що веде до твердого скептицизму та внутрішніх переживань головного героя. Його прямота і відсутність життєвого досвіду заважають розгледіти, що за обманом людей криються такі ж витoki людської мудрості, моральності та доброти, на яких ґрунтується світобудова.

Автор мальовничо передає емоційний стан головного героя, де оповідальний стиль автора імітує рвану суб'єктивну мову підлітка. Лірична сповідь головного героя відкриває вразливий та чутливий внутрішній світ підлітка. Твір сповнений яскравих прикладів сленгу молоді Америки середини ХХ століття. Наприклад: “bastard” («мерзотник»), “can” («раковина»), “cop” («мент»), “gladstone” («поклажа»), “crook” («шахрай»), “crumby” («гидкий») та інші [83, с. 954–957].

Голден позиціонує себе як нонконформіст, який не хоче йти на компроміс, і схильний до частої критики різних елементів суспільства, в якому він живе, що здебільшого властиво шістнадцятирічному хлопцю. Головний герой роману не уявляв цінність свого *життя* до того, як втік від рідних, і оцінював його як нудне, позбавлене сенсу, безглузде (“goddam life”, “stupid life”).

До цього ж він був незадоволений і своїм *особистим життям*: “life is lousy”, “my sex life something awful”, “my sex life stinks”.

Указані вище риси характеру та особливості мислення Голдена виражаються у вульгаризмах, сленгізмах, кількісних та узагальнюючих гіперболах, іронії та лексичних повтореннях, які він часто використовує.

Але в ході дослідження нами з'ясовано, що головний герой роману Дж. Д. Селінджера «Над прірвою в житті» Голден Колфілд змінює уявлення про життя після втечі до Нью-Йорка. Голден асоціює *життя* з негативними емоціями (*LIFE* – “hate”, “injustice”, “cheating”). Він страждає від вульгарності, нелюдяності та дурості пересічних, що ображають його на кожному кроці. Йому важко від вічної самотності та нерозуміння. Головний герой засуджує дорослий світ і сам не поспішає дорослішати, він боїться майбутнього і не знає, ким хоче бути. Він хоче зберегти в собі дитинство і допомогти врятувати інших таких самих – дітей, підлітків: “What I have to do, I have to catch everybody if they start to go over the cliff I mean if they're running and they don't look where they're going I have to come out from somewhere and catch them” [108, p. 175]. Своїми думками та вчинками головний герой роману показує, що не можна *жити* в атмосфері лицемірства, самовдоволення, аморальності, не можна бути байдужим.

Отже, у романі Дж. Д. Селінджера «Над прірвою в житті» концепт *LIFE* (*ЖИТТЯ*) представлений такими метафорами: *пригода* – *втеча* Голдена до Нью-Йорка (“Life is journey”), *гра*, в якій люди самі створюють сюжет (“Life is game”), *час* – *безтурботне дитинство і доросле життя* (“Life is time”), *сім'я* – *причина повернення Голдена додому* – *молодша сестра Фібі* “Life is family”.

Значна частина роману «Над прірвою в житті» містить безліч історій, не пов'язаних з історією відчайдушної втечі Голдена зі школи.

Отже, якщо в перших рядках роману Голден каже, що він не збирається викладати свою біографію: “I didn't feel like giving my whole life history” [108, p. 54], то коли ми закінчили дослідження на основі роману «Над прірвою в житті», ми виявили, що нам відомий увесь *життєвий шлях* підлітка, майже кожен день його життя. Тому до вищевказаних метафор можна додати й ключову: “Life is a history”.

Так, усе різноманіття лінгвістичних засобів вираження художніх концептів Дж. Д. Селінджера характеризує специфіку художнього світу письменника, який у свою чергу виступає засобом вираження авторського світогляду та філософії життя.

Дослідження індивідуальних концептів авторського світу допомогло розкрити самотність художнього світу Дж. Д. Селінджера, де неоднозначність трактування буття є основою ідіостилю письменника.

На основі роботи створено електронний навчальний посібник «Вербалізація концептосфери у творчому доробку Дж. Д. Селінджера», який містить словник основних понять і термінів, узагальнює та синтезує інформацію, а також пропонує користувачам перевірити свої знання із зазначеної теми.

РОЗДІЛ III. СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ПОСІБНИКА ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З КУРСІВ «ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ» ТА «ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЯ»

3.1. Роль інформаційних технологій в організації самостійної роботи студентів

Основною метою сучасного навчання визначається не проста сукупність знань, умінь та навичок, а основана на них особиста, соціальна і професійна компетентність – уміння самостійно знаходити, аналізувати та ефективно використовувати інформацію, вміння раціонально жити та працювати у світі, який швидко змінюється.

Отже, можна говорити про те, що сучасна система освіти орієнтована на навчання, тобто самостійну роботу студентів і збільшення її обсягу. Студент вузу, майбутній фахівець, повинен вміти самостійно поповнювати свої знання, займатися самоосвітою, відрізнятися мобільністю, динамізмом, конструктивністю.

Спільна діяльність студента і викладача вибудовується таким чином, що студент отримує вказівки і рекомендації викладача щодо організації самостійної роботи, а викладач виконує функцію управління через облік, контроль і корекцію помилкових дій [17].

Важливо, що можливості інформаційних технологій, зокрема мережі Інтернет, які можуть бути використані усіма учасниками освітнього процесу, дозволяють зробити акцент на самостійній роботі того, хто навчається, в рамках спеціально організованих видів діяльності, що набуває особливої актуальності у використанні при навчанні.

Можна навести численні і цілком переконливі приклади, що підтверджують ефективність використання комп'ютерів на різних етапах

пред'явлення навчальної інформації; засвоєння навчального матеріалу в процесі інтерактивної взаємодії з комп'ютером; повторення та закріплення отриманих знань, умінь і навичок; проміжного та підсумкового контролю; самопідготовки і самоконтролю досягнутих результатів навчання; корекції механізмів вирішення завдань соціалізації; дозування навчального матеріалу, його класифікації, систематизації та ін. [79].

Таким чином, Інтернет ресурси стали невід'ємною частиною для освоєння навчального матеріалу з тієї чи іншої дисципліни. Можна сказати, завдяки аудіо-, відео- та фотоматеріалам отримати певні навички стало набагато простіше. Але для відтворення цих же матеріалів потрібна певна основа, тобто програмне забезпечення, яке буде містити в собі ту чи іншу інформацію [80, с. 235–236].

Застосування сучасних інформаційних технологій у процесі організації самостійної роботи має ряд переваг:

- навчальний матеріал подано на сучасному рівні;
- можливість вибору студентом індивідуального режиму роботи;
- використання можливостей переносу навчального матеріалу на електронні носії;
- підвищення професійної мотивації студентів;
- можливість об'єктивного електронного контролю за станом засвоєння студентом необхідного навчального матеріалу [17].

Інформаційно-комп'ютерні технології мають особливі функції для спрощення навчального процесу, а саме:

- створення мультимедійних колекцій бібліотек, електронних ресурсів на допомогу викладачам;
- використання готових ресурсів: електронних журналів, газет, сайтів, довідників, мультимедійних бібліотек і ін.;
- організація електронного документообігу у відповідності з вимогами до виховної документації (планування, пакети розпорядчої документації, електронні архіви, бази даних);

- автоматизація процесів моніторингу виховного діяльності: комп'ютерне тестування, обробка результатів діагностики за допомогою комп'ютера; створення баз даних за результатами моніторингу;
- використання мережевих технологій (інтернет-конференції, чати, форуми, блоги) у системі методичної діяльності викладачів, в організації діяльності студентських моніторингів та тренінгів;
- наповнення інтернет ресурсами для самостійної підготовки до дисциплін [Там само].

Отже, інформаційні технології відіграють важливу роль у навчальному процесі й у самостійній роботі студентів, оскільки вони набагато спрощують навчання, допомагають швидко знайти потрібну інформацію та сприяють легшому засвоєнню матеріалу.

3.2. Функції і роль текстових, аудіо- та відеоматеріалів у навчальному процесі

Відеозаписам у навчальному процесі притаманні численні функції.

Автентичні відеоматеріали у навчальному процесі виконують такі основні функції [86, с. 77]:

1. Виховна. Робота з автентичними відеоматеріалами забезпечує досягнення іншої культури, сприяючи інтеграції різних соціумів та активного діалогу культур, що є глобальною метою навчання. Їх використання сприяє реалізації принципу вивчення мови і культури.

2. Інформаційна. Відеоматеріали є джерелом інформації, володіють засобами емоційного та інтелектуального впливу. Інформативність відеоматеріалів знаходить відображення реальної дійсності більш багатогранною і різноманітною, ніж інші засоби масової інформації; при цьому автентичні відеоматеріали пропонують нам зображення суспільства в тому вигляді, в якому

воно себе бачить; для студента – це найефективніший канал отримання інформації, яку бачать і чують носії мови.

3. Ілюстративна. Ця функція полягає в демонстрації студентам прикладів реалізації на практиці вивченого матеріалу. Завдяки поєднанню аудіо- і відеоряду автентичні відеоматеріали є джерелом автентичних зразків теми, що ілюструють норму досліджуваного матеріалу.

4. Інтегративна. Інтегративна функція полягає в тому, що в якості носія інформації відеоматеріали можуть об'єднувати в собі навчальний матеріал, що міститься в інших посібниках, друкованих текстах, а також відображати конкретні явища і процеси навколишньої дійсності.

5. Розвиваюча. Розвиваюча функція представлена у вигляді розвитку механізмів пам'яті, уваги, мислення тощо, а також розвитку особистих якостей. Сприяє розвитку навичок і вмінь мовленнєвих та мовних видів діяльності студентів у процесі оволодіння матеріалом, їх творчої діяльності, яка характеризується перенесенням знань і умінь у нову ситуацію.

6. Мотиваційна. При використанні відеофільмів розвиваються два види мотивації: самомотивація, коли фільм цікавий сам собою, і мотивація, що досягається тим, що показано студенту, тобто він може засвоїти матеріал, який вивчає. Це приносить задоволення й надає віру у свої сили й бажання до подальшого вдосконалення. Необхідно прагнути до того, щоб студенти отримували задоволення від відео саме через розуміння матеріалу, а не тільки через цікавий сюжет.

7. Моделююча. Використання відео дозволяє моделювати безліч ситуацій, що імітують умови природного спілкування. Виступаючи в ролі моделі-заступника мовного середовища, автентичні відеоматеріали реалізують моделюючу функцію, створюючи у свідомості студента таку модель мови, яка оптимальна з точки зору породження повноцінної промови.

Для успішного застосування автентичних фільмів необхідно організувати відповідну роботи з ними. Спочатку необхідно визначити навчальні цілі й

завдання. Другим важливим етапом у виконанні такої роботи є вибір відеозапису (чому саме такий фільм хочемо показати).

Дані критерії розроблені виходячи з функціонального підходу до відбору і подачі матеріалу, який сьогодні домінує у методиці, обліку комунікативної значущості автентичних відеоматеріалів, тих життєвих ситуацій і форм спілкування, якими належить скористатися [80, с. 238].

Вважається, що при відборі автентичних відеоматеріалів слід враховувати перераховані вище критерії, віддаючи перевагу тим матеріалам, які можуть сприяти формуванню комунікативної компетенції, відображати загальнопрофесійну спрямованість та елементи культурних особливостей. При такому підході вся лінгвістична інформація вводиться, засвоюється і закріплюється в діючій формі.

Використання фільмів сприяє розвитку різних сторін психічної діяльності студентів, і насамперед, уваги і пам'яті. Під час перегляду виникає атмосфера пізнавальної діяльності. У цих умовах навіть неуважний студент стає уважним. Для того щоб зрозуміти зміст, студентам необхідно докласти певних зусиль. Використання різних каналів надходження інформації (слуховий, зоровий, моторне сприйняття) позитивно впливає на міцність фіксації мовного матеріалу [86, р. 33–34].

На відміну від аудіо або друкованого тексту, які можуть мати високу інформативну, освітню, виховну і розвиваючу цінність, відеотекст має перевагу, оскільки поєднує в собі різні аспекти акту мовної взаємодії. Крім змістовної сторони спілкування, відеотекст містить візуальну інформацію про місце події, зовнішній вигляд і невербальну поведінку учасників спілкування в конкретній ситуації, обумовлених найчастіше специфікою віку, статі та психологічними особливостями особистості мовців. Дослідження довели, що якщо ми бачимо джерело мови, то відсоток розуміння мови зі слуху буде набагато вище, ніж зоровий. Міміка, жести, рухи губ і просто контакт очей сприяють кращому розумінню мови.

Ефективність використання відеофільму при вивченні курсу зарубіжної літератури залежить не тільки від точного визначення її місця в системі навчання, але й від того, наскільки раціонально організована структура перегляду, та як погоджені навчальні можливості відеофільму із завданнями навчання [80, с. 239].

Отже, належне використання фільмів сприятиме підготовці слухачів до ситуацій реального спілкування і позбавить можливих труднощів.

Візуальний ряд дозволяє краще зрозуміти і закріпити як фактичну інформацію, так і чисто мовні особливості в конкретному контексті. Очевидно і те, що фільм може мати сильний емоційний вплив на студента, служить стимулом і посиленням для створення додаткової мотивації у подальшій навчально-пошуковій та творчій діяльності.

3.3. Критерії відбору текстових, аудіо- та відеоматеріалів для створення електронного посібника

В мережі Інтернет існує досить значна кількість відеоматеріалів різної тривалості, направленості та жанрів, тому необхідно зазначити, яким критеріям повинен відповідати відеоматеріал для ефективного вивчення теми з художньої літератури.

Перший тип діяльності має тенденцію зосереджуватися на завданнях, які допомагають студентам сприймати той матеріал, який вони почують у відеофільмі. Другий тип використовує відео як стимул для обговорення. Інакше кажучи, відео визначають як «транспортний засіб» для передачі мови від носіїв до глядачів; як стимул, щоб активізувати і розвивати навички говоріння.

Нижче подані критерії відбору відеоматеріалів [86, с. 81]:

1. Якість картинки та звуку. У більшості випадків під час самостійного процесу навчання заважає низька якість звукового супроводу фільму. З іншого

боку, нелінгвістичні елементи (музика, фоновий шум) можуть відволікти глядача. З технічного погляду візуальний елемент може бути неякісний, що перешкоджає розумінню фільму.

2. Ступінь візуальної підтримки. Використовуючи відео у процесі вивчення мови, важливо вибрати сцени з високим рівнем візуальної підтримки. Щоб перевірити ступінь візуальної підтримки у відеофільмі, потрібно спочатку переглянути його із вимкнутим звуком, аби зрозуміти, наскільки зрозумілий сюжет безпосередньо з відеоряду. Зйомка місцеположення може також допомогти розумінню, встановлюючи певний контекст.

3. «Щільність» мови. Інший важливий чинник у відборі відеопрограм – мовна щільність – кількість мовних засобів, якими розмовляють протягом обраної сцени.

Кількість розмовної мови в демонстрованій сцені може дуже варіюватися: п'ятихвилинна витримка відео може містити лише чотири або п'ять ліній діалогу, коли інша сцена тієї самої тривалості може бути дуже «лексично навантаженою».

4. Ясність промови. Ясність промови, норми мови і акценту є визначальними чинниками. Нечіткість промови мовця може спричинити дефекти у сприйнятті інформації. Акценти також можуть перешкодити розумінню.

5. Мовний зміст. У використанні відео важливим чинником є лінгвістичні пункти (специфічні граматичні структури, мовні функції, чи розмовні висловлювання). Один із способів визначати місцезнаходження специфічних лінгвістичних пунктів у справжніх матеріалах полягає у тому, щоб знайти ситуацію, що точно містить ці пункти і його використання у контексті.

6. Інтерес. Смаки студентів різні: що одним цікаво, іншим може бути нудним. Великим успіхом користуються фільми, в основу яких закладено людські стосунки або відносно універсальні проблеми чи теми. Новини і документальні програми мають успіх, оскільки більшість студентів має певний

рівень інтересу до поточних подій. Ток-шоу мають тенденцію викликати інтерес, оскільки пов'язані з людськими відносинами.

7. Тривалість. Багато прибічників щодо навчання за допомогою відеоматеріалу захищають використання короткометражних відео: одні рекомендують використовувати тривалість менш як 5 хвилин; інші пропонуються ролики тривалістю від 30 секунд до 12 хвилин. Використання коротких відео дозволяє студенту виконувати завдання до його перегляду.

Відео служать сильним стимулом до самостійного вивчення теми та мають багато функцій: навчають, отримують можливість застосувати і розширити свої знання на незнайомому автентичному матеріалі, виокремлюють наступні цілі, які виконує будь-який відеоматеріал [86, с. 121]:

- 1) практична: навчитися сприймати інформацію на слух;
- 2) освітня: розширити освітній кругозір; вміти використати отримані знання при виконанні завдань, а також у побутовому житті;
- 3) розвиваюча: розвивати фонетичний слух, мовну здогадку та логічний виклад думок;
- 4) виховна: виховувати життєві позиції, які зазначені у відео; порівнювати реальну інформацію з побаченим.

Для пошуків відповідних відео файлів було використано більш відомі інформаційні системи, які, в свою чергу, містять відео різної тематики та тривалості. Але значними стали системи: популярний відео-хостинг Youtube та Британська телерадіомовна компанія (BBC), тому що включають різні цікаві відеоматеріали із зарубіжної літератури.

Вище зазначені критерії були розглянуті як загальна класифікація. Як наслідок, для зарубіжної літератури основними критеріями відбору відеоматеріалів стали:

- 1) ступінь візуальної підтримки;
- 2) інтерес;
- 3) тривалість.

За допомогою цих критеріїв відеоматеріали будуть змістовнішими, матимуть системний характер та ефективніше виконуватимуть свою функцію.

Крім аудіо-візуальної підтримки для самостійної роботи також важлива текстова інформація як основний спосіб передачі знань.

При відборі лінгвістичного матеріалу для роботи зі студентами рекомендується брати до уваги такі основні характеристики [79]:

- 1) професійна спрямованість інформації тексту;
- 2) сучасність і актуальність змісту;
- 3) автентичність текстів;
- 4) жанрово-стилістична співвіднесеність тексту з дисципліною;
- 5) відповідний рівень професійної підготовки студентів;
- 6) можливості підключення, логічність і смислова завершеність

текстових матеріалів.

Як наслідок, для зарубіжної літератури основними критеріями відбору текстоматеріалів стали [80, с. 235]:

1) професійна діяльність, спеціальна спрямованість інформації тексту. Цей критерій відображає сфери діяльності, ситуації професійного спілкування. Отримана з текстів інформація в обов'язковому порядку включається в процес спілкування з тематики у рамках професійної сфери спілкування;

2) автентичність джерел, тобто відбираються тексти, в яких повинні бути збережені такі властивості, як зв'язність, цілісність, інформативна насиченість, відповідність логіко-композиційним і логіко-смісловим особливостям. У процесі сприймання автентичних текстів підвищується ступінь участі когнітивних процесів студентів в даному виді мовленнєвої діяльності;

3) жанрова співвіднесеність тексту з дисципліною, що вимагає узгодженого використання лінгвістичних особливостей літератури та усного спілкування на подальших заняттях. Цей критерій передбачає відбір текстів в рамках певних функціональних стилів і відповідних їм жанрів,

що функціонують в конкретній галузі, а саме літературознавстві;

4) відповідний рівень професійної підготовки студентів. Від дотримання цього критерію залежить успішність сприймання літературознавчої інформації.

Необхідно підкреслити, що вибір наведених критеріїв обумовлений залежністю методики викладання та навчальною програмою.

Перераховані критерії є основними для методики і розподіляються відповідно до етапів автономного самостійного навчання студентів. На першому і другому етапах самостійного навчання першорядне значення мають такі критерії: відповідний рівень професійної підготовки студентів; автентичність текстів; відповідність текстів за віком та інтересами студентів. На третьому етапі навчання, коли студенти вже володіють знаннями і вміннями, першорядне значення мають такі критерії: інформативність і актуальність текстових матеріалів.

3.4. Огляд конструкторів сайтів для створення електронного посібника (uCoz, Wix, Google Sites)

Для вибору конструктору сайтів було досліджено та проаналізовано найпопулярніші та безкоштовні конструктори.

uCoz – одна із самих популярних та давніх платформ для створення сайтів. Можна отримати всі елементи для створення хорошого сайту, а безліч уроків (як у вигляді тексту так і відео) допоможуть вирішити будь-яку проблему. Після реєстрації ви отримаєте величезну кількість безкоштовних модулів, хостинг (об'єм якого із часом буде збільшуватися), конструктор, доступ по FTP та багато іншого.

На сьогоднішній день, uCoz пропонує великий вибір стандартних шаблонів, які, до того ж, є безкоштовними. З одного боку, такий вибір не може не привертати уваги користувачів. З іншого боку, однак, використання цих шаблонів

– не дуже вдалий вибір, особливо, коли мова йде про створення серйозних та функціональних ресурсів, спрямованих на велику аудиторію.

Самі шаблони не є унікальними, а в багатьох випадках, вони виглядають застарілими, беручи до уваги сучасні тенденції розвитку веб-дизайну.

Важливою перевагою сервісу uCoz є, безумовно, можливість створення будь-якого типу сайту. Також, перевагою є те, що строк дії безкоштовного акаунта необмежений. Проте, серед недоліків слід зазначити складність у використанні та застарілий дизайн [86, с. 55].

Wix – платформа для створення та розвитку інтернет-проектів, що дозволяє будувати професійні сайти і їх мобільні версії на HTML5 з допомогою інструментів drag-and-drop. Використовуючи готові шаблони та зручний конструктор сайтів можна створити свій сайт та відразу розпочати наповнювати його. Wix працює по бізнес-моделі freemium, пропонуючи можливість безкоштовно створювати сайти і розвивати їх. Розширити його можливості допоможе додатковий пакет платних послуг. Платна версія тарифу дозволяє переносити сайт на свій хостинг. Сайти, які створені на Wix добре індексуються пошуковими системами. Наявна можливість створення свого власного шаблону та ще багато інших функцій [79].

Google Sites

Сайти Google (англ. Google Sites) – спрощений безкоштовний хостинг на базі вікі-движків.

Компанія Google відома своєю репутацією та на надає своїм користувачам одні з найкращих безкоштовних продуктів, які часто можуть конкурувати з їх платними аналогами. Продовжуючи цю тенденцію, Сайти Google пропонують безкоштовну, доступну та просту платформу для створення та хостингу веб-сайтів.

Найбільша перевага служби Сайти Google полягає в її бездоганній інтеграції з іншими продуктами Google. Можна отримати доступ до всіх своїх файлів із Документів, Диска, Таблиць тощо, а також контактів Google і

використовувати їх на своєму веб-сайті. Незважаючи на те, що Сайти Google не підійдуть для корпоративних потреб, але будуть чудовим і правильним вибором для користувачів з обмеженим бюджетом та тих, у кого немає навичок створення веб-сайтів і які хочуть створити свій власний сайт або блог.

Творець сайту може запрошувати інших користувачів для спільної роботи над сайтом, контролювати їх доступ до матеріалів. Сайт може бути використаний у приватному режимі, наприклад, для організації особистого wiki-блокнота або для ведення записів по приватному проекту з доступом до інформації тільки після авторизації.

У довідковому центрі від розробників представляють сервіс Google Sites як ресурс простих веб-сайтів для будь-яких команд: надзвичайно простий інструмент для створення веб-сайту, де користувачеві не потрібно писати програмний код [86, с. 60].

Google Sites має наступні можливості:

- 1) просте управління інтерфейсом;
- 2) сумісність з документами Google;
- 3) сумісність з диском Google;
- 4) адаптація під мобільні пристрої;
- 5) безкоштовний хостинг;
- 6) електронний посібник буде вічно зберігатися на хостингу Google;
- 7) постійно оновлюється розробниками, що розширює можливості

для зручного використання сайту [86, с. 57].

Перевагами використання Google Sites є:

Інтуїтивно зрозумілий редактор. Як і всі продукти Google сервіс сайтів створений й орієнтований на користувача: всі дії прості, інтуїтивні, не потребують додаткового опрацювання, а зручний сучасний інтерфейс надає можливість створення індивідуальних, неповторних, функціональних сторінок, обмеженням до контенту яких є тільки уява самого користувача.

Потужний пошук від Google на Сайтах, який дозволяє швидко знаходити потрібну інформацію на всіх внутрішніх сайтах.

Швидке додавання вмісту за допомогою гаджетів, що допомагає розширити можливості сайту, додавши календарі, карти, відео, електронні таблиці, презентації тощо. Реалізована функція для всіх користувачів щодо переходу на основну сторінку й перегляду останніх оновлень та матеріалів.

Керування доступом до даних надає можливість розробникові сайту вирішити, які користувачі та групи можуть переглядати чи редагувати сайт. Доступ можна надати лише вибраним користувачам, усім в організації або всім користувачам Інтернету [79].

На основі проведеної експертизи функціонала різних конструкторів сайтів мені найбільше підходить конструктор Google Sites, оскільки він простий і зручний у використанні та повністю відповідає цілям моєї роботи. Найголовніша перевага цього конструктора – це те, що він безкоштовний; конструктор має безліч шаблонів та налаштувань. Також, великим плюсом була наявність включити Google Forms до сайту. Google Forms – це інструмент в складі офісного пакета Google Docs, який дозволяє створювати онлайн форми, тести та опитування.

За допомогою Google Forms можна:

- 1) створювати опитування, реєстрації, анкети, вікторини тощо;
- 2) формувати поля такі, як текст, абзаци;
- 3) зберігати email тих, хто пройшов опитування для розсилки;
- 4) завдяки drag & drop швидко змінювати всі елементи місцями;
- 5) додавати зображення та відео з Youtube;
- 6) обрати дизайн теми;
- 7) працювати спільно з іншими користувачами Google Drive;
- 8) використовувати розгалуження для створення більш складних форм;
- 9) попередньо переглядати створену форму;
- 10) налаштувати сторінку підтвердження;

8) курувати відповідями та коментарями [Там само].

Отже, можна вважати, що Google Sites має усі необхідні функції для досягнення мети, є зручним у використанні та найбільше підходить серед інших конструкторів сайтів.

3.5. Створення електронного посібника за допомогою Google Sites

Щоб створити сайт на платформі Google Sites потрібно зареєструвати обліковий запис на сервері. Потім потрібно вибрати у верхній частині сторінки

G-mail, вибрати на сторінці *Більше – Всі Сервіси* та вибрати у списку продуктів *Google Sites*. Дати команду *Створити*. Після подвійного кліку миші відкривається початкове меню, де можна знайти вже створені сайти або створити новий.

На рис. 3.1 зображено початкову сторінку Google Sites

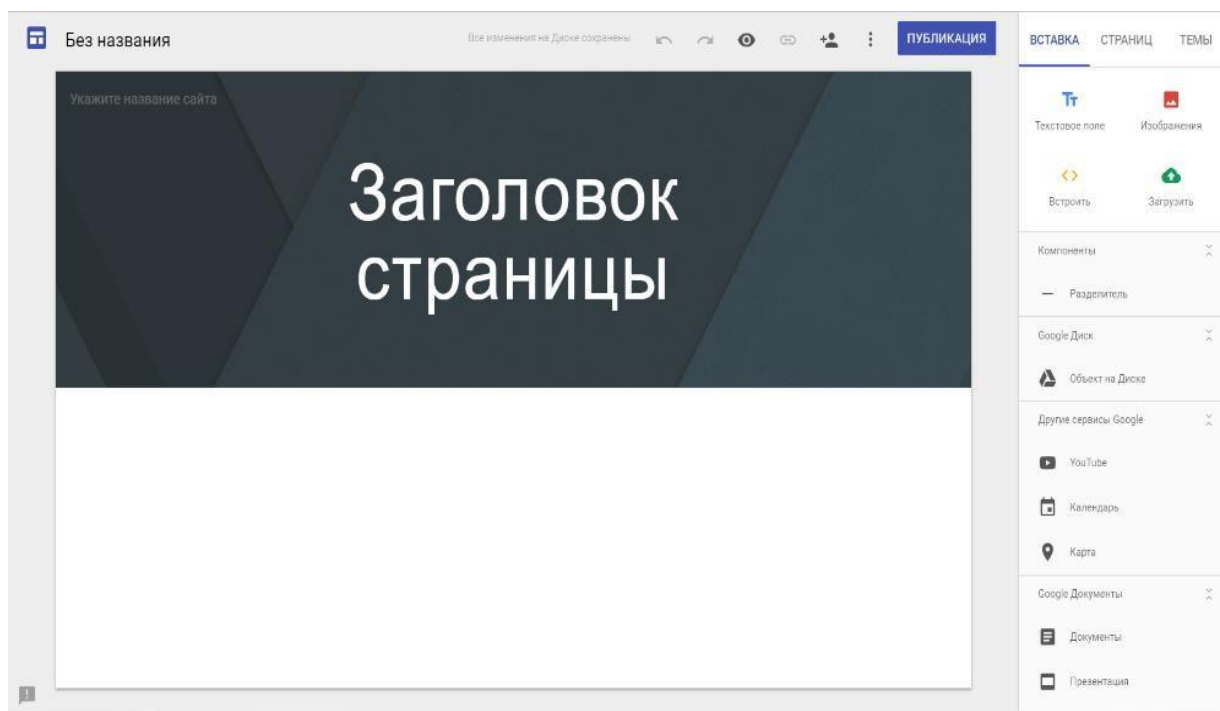

Рис. 3.1 Початкова сторінка Google Sites

Спочатку потрібно обрати тему для сайту, а потім його дизайн. Google Sites має декілька простих та мінімалістичних тем, які мають приємну кольорову палітру і зручний для читання текст.

Також можна завантажити будь-яке власне зображення у шапку сайту. Це можна зробити, завантаживши необхідне зображення на сайт, чи вказавши відповідний URL нового зображення.

Сторінка із назвою сайту вважається головною. У вкладці *Сторінки* можна додати нові вкладки для переходу від однієї сторінки до іншої [Там само].

У нашому посібнику є такі сторінки, як головна сторінка; сторінка, яка інформує про життя і творчість Дж. Д. Селінджера; сторінка «Мовні засоби репрезентації концептосфери роману Дж. Д. Селінджера 'Над прірвою в житті'»; відеоматеріали, тести та глосарій.

Головна сторінка містить назву посібника; користувач також отримує й інформацію, з чого складається сайт і як він працює.

Сторінка «Життя і творчість Дж. Д. Селінджера» надає інформацію про життя письменника та історію створення роману та інших творів.

Сторінка «Додатково» містить декілька вкладок, де інформується про мовні засоби репрезентації концептосфери роману Дж. Д. Селінджера «Над прірвою в житті»; містяться *тестові запитання*, що охоплюють інформативний матеріал, та пропонується *термінологічний мінімум* теми.

Тест створено та завантажено до посібника за допомогою сервісу Google Forms, який дозволяє редагувати та опубліковувати тести.

Google Forms – це інструмент в складі офісного пакета Google Docs, який дозволяє створювати онлайн форми, тести та опитування.

Конструктор для створення сайтів Google Sites дуже зручний у використанні та має зрозумілий інтерфейс. Він підходить не лише для створення електронних посібників та навчальних сайтів, а також для веб-ресурсів іншого призначення. Електронний посібник дозволяє студентам краще засвоїти навчальний матеріал витративши менше часу, оскільки вся потрібна

інформація вже відібрана. Створений електронний посібник виконує усі вище зазначені функції та відповідає своєму освітньому призначенню.

Отже, у розділі під час дослідження було розглянуто роль інформаційних технологій у навчанні. Інформаційні технології відіграють важливу роль у навчальному процесі і самостійній роботі студентів, оскільки вони набагато спрощують навчання, допомагають швидко знайти потрібну інформацію та сприяють легшому засвоєнню матеріалу.

Було досліджено функції та роль текстових, аудіо- та відеоматеріалів у навчальному процесі та критерії відбору текстових, аудіо- та відеоматеріалів для створення електронного посібника.

Для вибору конструктору сайтів було досліджено та проаналізовано найпопулярніші та безкоштовні конструктори, серед яких: uCoz, Wix, Google Sites. На основі проведеної експертизи функціонала різних конструкторів сайтів було обрано Google Sites, оскільки він простий і зручний у використанні та повністю відповідає цілям моєї роботи. Далі було створено електронний посібник за допомогою конструктора Google Sites.

Електронний посібник, створений у рамках дипломної роботи, систематизує та узагальнює знання про концептосферу роману Дж. Д. Селінджера «Над прірвою в житті» та акцентує увагу на концептах *GAME (ГРА)* і *LIFE (ЖИТТЯ)*, розглядаючи творчість указанного автора, та презентує зведену інформацію за даною темою у рамках курсу «Історія зарубіжної літератури». Безсумнівно, цей сайт стане допоміжним засобом для студентів прикладної лінгвістики НУК ім. адмірала Макарова.

Розроблений електронний посібник може бути впроваджено у навчальний процес при вивченні курсів «Історія зарубіжної літератури» і «Лінгвокультурологія» студентами філологічних спеціальностей у вищих навчальних закладах.

РОЗДІЛ IV. ОХОРОНА ПРАЦІ КОРИСТУВАЧІВ КОМП'ЮТЕРНОЮ ТЕХНІКОЮ

4.1. Аналіз впливу шкідливих виробничих факторів під час виконання самостійної роботи за комп'ютером

У створенні умов праці, що відповідають сучасним вимогам, важливе значення має рівень підготовки фахівців з питань охорони праці, формування у випускників переконання щодо важливості цих питань і їх пріоритетності відносно до результатів трудової діяльності, що, відповідно до Закону України «Про охорону праці», є одним з основних принципів державної політики в галузі охорони праці. Основою створення безпечних умов праці щодо конкретного виробництва є чіткі знання небезпечних і шкідливих факторів, пов'язаних з цим виробництвом, їх впливу на організм людини, вимог нормативних документів щодо обмеження цього впливу, методів і засобів захисту працюючих. Ці знання випускники відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня підготовки, мають отримати в результаті вивчення дисциплін «Безпека життєдіяльності», «Основи охорони праці» та «Охорона праці в галузі».

Тому, навіть сучасні технології та техніка, до яких належать комп'ютерні технології та ЕОМ несуть у собі певні потенційні небезпеки. У зв'язку з цим набуває актуальності вивчення, фізіологічних, психологічних, соціальних та виробничих наслідків взаємодії системи «людина – комп'ютер» та розробка й упровадження заходів щодо нормалізації праці та збереження здоров'я працівників на комп'ютеризованих робочих місцях.

Сучасний розвиток науки та техніки привносить принципові нововведення у всі сфери матеріального виробництва, докорінно змінюючи знаряддя та предмети праці, технологію, методи обробки інформації. Разом з тим,

захопившись вдосконаленням засобів праці їх творці залишили поза увагою проблеми людини в рамках своєрідної технічної та комп'ютерної революції. З широким впровадженням автоматизації та комп'ютеризації виникла потреба врахування психологічних можливостей людини, таких як швидкість реакції, особливості пам'яті та уваги, емоційний стан та ін. Поява операторської діяльності призвела до суттєвих змін у фаховій структурі праці. Зменшились фізична важкість праці, ризик виробничого травматизму, однак разом з тим, на працюючу людину посилюється вплив нових, раніше не відомих чи мало вивчених несприятливих виробничих факторів фізичного, хімічного і психофізіологічного характеру.

Праця людини, що протікає в умовах надмірного нервово-емоційного напруження, довготривалих статичних навантажень, обмеженої рухової активності призводить до неврозів, відхилень у психіці, захворювань опорно-рухового апарату, серцево-судинної системи тощо. Комп'ютери, телебачення, системи зв'язку та інші засоби, що використовують досягнення радіоелектроніки є генераторами цілої низки електромагнітних випромінювань, вплив яких на організм людини ще не зовсім вивчений.

За таких умов зростає роль та значення охорони праці, як системи правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження здоров'я і працездатності людини в процесі праці. Адже в кінцевому рахунку плоди науково-технічного прогресу можуть бути ефективними лише в тій мірі, в якій вони забезпечують людині безпеку, комфортність і зручність трудової діяльності.

Методологічною основою охорони праці є науковий аналіз умов праці, технологічних процесів, виробничого обладнання, робочих місць, трудових операцій, організації виробництва з метою виявлення шкідливих і небезпечних виробничих факторів, їх властивостей, особливостей впливу на організм людини. На підставі такого аналізу розробляються заходи й засоби, спрямовані

на мінімізацію несприятливого впливу виробничих факторів, створення безпечних та нешкідливих умов праці.

Вирішити таке складне завдання неможливо залишаючись у рамках лише однієї науки. Тому охорона праці – це комплексна наукова дисципліна, яка тісно пов'язана з гігієною та фізіологією праці, антропометрією, науковою організацією праці, інженерною психологією, ергономікою, технічною естетикою [120].

Аналіз шкідливих та небезпечних виробничих факторів проводять згідно з ГОСТ 12.1.003-74. Небезпечними та шкідливими називають фактори, що призводять до раптового погіршення здоров'я людини, або навіть смерті, під час її трудової діяльності.

Згідно з класифікацією ГОСТ 12.1.003-74 до числа небезпечних й шкідливих факторів, що виникають при проведенні дослідження слід віднести [121, с. 48]:

- 1) нервово-психічні перевантаження (розумове перевантаження, монотонність праці, емоційні перевантаження);
- 2) фізичне перевантаження;
- 3) невідповідність параметрів мікроклімату робочої зони санітарним нормам;
- 4) недостатня або надмірна освітленість робочої зони;
- 5) несприятливе забарвлення стін та підлоги, віддзеркалення;
- 6) робота з комп'ютером.

Згідно НПАОП 0.00-1.28-10 облаштування робочих місць, обладнаних відеотерміналами, повинно забезпечувати:

- 1) належні умови освітлення приміщення і робочого місця, відсутність відблисків;
- 2) оптимальні параметри мікроклімату;
- 3) належні ергономічні характеристики основних елементів робочого місця, а також враховувати небезпечні і шкідливі фактори [121, с. 49].

Площа приміщень для роботи з відеодисплейними терміналами розраховується з урахуванням кількості осіб, що одночасно працюють у зміну, таким чином щоб:

1) площа на одне робоче місце, обладнане відеотерміналом становила не менше $6,0 \text{ м}^2$;

2) об'єм на одне робоче місце – не менше $20,0 \text{ м}^3$.

У приміщеннях з ВДТ має здійснюватися щоденне вологе прибирання.

Розміщення робочих місць із ПЕОМ у підвалах і цокольних приміщеннях не допускається.

Приміщення для роботи з ПЕОМ повинні бути обладнані системами опалення, кондиціювання повітря або припливно-витяжною вентиляцією.

Психофізіологічні небезпечні і шкідливі виробничі чинники викликають перевантаження, що по характері дії підрозділяються на фізичні і нервово-психічні. Фізичні перевантаження підрозділяються на статичні, гіподинамічні, динамічні. Причинами нервово-психічних перевантажень можуть бути розумова перенапруга, перенапруга аналізаторів, монотонність праці, емоційні перевантаження.

Вимоги до мікроклімату на робочих місцях користувачів ПК.

Висока чи низька температура повітря в приміщенні з ПК негативно впливає на функціональний стан користувача. Недостатня вологість в приміщенні призводить до надмірного висихання слизових оболонок очей, носа, горла та до нагромадження зарядів статичної електрики, що утворюються в процесі роботи ПК.

Відхилення від норм мікроклімату на робочому місці негативно впливає на організм людини, що в свою чергу веде до погіршення стану здоров'я й часткової або повної втрати працездатності. Величини показників мікроклімату у приміщеннях повинні відповідати нормам [120].

Умови освітлення приміщення

Правильно організоване освітлення позитивно впливає на діяльність центральної нервової системи, знижує енерговитрати організму на виконання певної роботи, що сприяє підвищенню працездатності людини, продуктивності праці і якості продукції, зниженню виробничого травматизму тощо. При недостатньому чи надмірному освітленні робочої зони очі сильно напружуються, знижується темп роботи, збільшується стомлюваність. З часом у працівників можливий розвиток захворювань очей, таких як короткозорість чи інших, тому освітлення робочих приміщень повинно відповідати нормам СніП П.4-79.

Колір приміщень і меблів повинен сприяти створенню сприятливих умов для зорового сприйняття та гарного настрою. Джерела світла, такі як світильники і вікна, які дають віддзеркалення від поверхні екрану, значно погіршують точність сприйняття знаків на екрані монітору чи клавіатури і спричиняють за собою перешкоди фізіологічного характеру, які можуть виразитися в значній напрузі, особливо при тривалій роботі. Віддзеркалення, включаючи віддзеркалення від вторинних джерел світла, повинне бути зведено до мінімуму. Для захисту від надмірної яскравості вікон можуть бути застосовані штори і екрани.

Ергономічні вимоги до організації робочих місць користувачів комп'ютерів

Організація робочого місця користувача комп'ютера повинна відповідати вимогами НПАОП 0.00-1.31-10. Так, площа, на якій розташовується одне робоче місце з відео дисплейним терміналом (ВДТ), повинна становити не менше 6,0 м², а об'єм приміщення – не менше 20 м³. Робочі місця з ВДТ розміщуються на відстані не менше 1 м від стіни зі світловими прорізами; відстань між бічними поверхнями ВДТ має бути не менше 1,2 м; відстань між тильною поверхнею одного ВДТ та екраном іншого не повинна бути меншою за 2,5 м; прохід між рядами робочих місць має бути не менше метра. Необхідно також враховувати розміри меблів для комп'ютеризованих робочих місць, тобто висота – 725 мм,

ширина – 600–1400 мм, глибина – 800–1000 мм. Зокрема, розміри столу для ВДТ складають: ширина – 1200 мм, глибина – 800 мм (рис. 4.1.). Особливу увагу необхідно звернути на розміщення відео терміналів. Для того щоб уникнути дзеркального відображення на екрані ВДТ джерел природного освітлення, їх необхідно розставити вздовж стіни з вікнами.

З метою зменшення потрапляння шуму з суміжних робочих місць й забезпечення концентрації уваги під час виконання робіт, що вимагають напруженості, необхідно відокремити робочі місця перегородками висотою 1,5–2 м.

Вагомим фактором у забезпеченні безпеки праці користувачів комп'ютерів є характер розташування на робочому місці відео терміналу, клавіатури та принтера. Розташування екрана (дисплея) повинно забезпечувати зручність зорового спостереження у вертикальній площині під кутом $\pm 30^\circ$ від лінії зору оператора. Найкращі зорові умови й можливість розпізнавання цифр, символів досягається тоді, коли верхній край відео терміналу знаходиться на висоті очей, а погляд спрямований вниз на центр екрана. Оскільки при роботі з комп'ютером найбільш сприятливим вважається нахил голови вперед, приблизно на 20° від вертикалі (при такому положенні голови м'язи ший розслабляються), то екран відео терміналу також повинен бути нахилений назад на 20° від вертикалі. Екран відео терміналу та клавіатура повинні розташовуватись на оптимальній відстані від очей користувача комп'ютера, але не ближче 600 мм, з урахуванням розміру абетково-цифрових знаків і символів. Так, при розмірі екрана по діагоналі 35 см, відстань від монітора до очей повинна складати 60–70 см, при діагоналі 43–70 см, при діагоналі 48–80 см [121, с. 50].

Конструкція робочого місця користувача ПК має забезпечувати підтримання оптимальної робочої пози [121, с. 51]:

1) ступні ніг – на підлозі або на підставці для ніг (застосування підставки є обов'язковим для тих, у кого ноги не дістають до підлоги, коли робоче сидіння знаходиться на висоті, потрібній для забезпечення оптимальної робочої пози);

- 2) стегна – в горизонтальній площині;
- 3) передпліччя – вертикально;
- 4) лікті – під кутом 70–90° до вертикальної площини;
- 5) зап'ястя зігнуті під кутом не більше 20° відносно горизонтальної площини;
- 6) нахил голови – 15–20° відносно вертикальної площини.

Робочий стіл, крісло і інші елементи обладнання робочого місця повинні бути зручними для користувача. Так, наприклад, незручне крісло в якому сидить людина багато годин на день, може призвести до розвитку самих різних захворювань.

Робоча поза сидючи викликає мінімальне стомлення. Рациональне планування робочого місця передбачає чіткий порядок і постійність розміщення предметів, засобів праці і документації. Те, що потрібне для виконання робіт частіше, розташоване в зоні легкої досяжності робочого простору.

Максимальна зона досяжності рук – це частина моторного поля робочого місця, обмеженого дугами, описуваними максимально витягнутими руками при русі їх в плечовому суглобі.

Оптимальна зона – частина моторного поля робочого місця, обмеженого дугами, описуваними передпліччями при русі в ліктьових суглобах з опорою в точці ліктя і з відносно нерухомим плечем.

Оптимальне розміщення предметів праці і документації в зонах досяжності:

- 1) дисплей розміщується в центрі столу;
- 2) системний блок розміщується в передбаченій ніші столу;
- 3) клавіатура – в передбаченій викатній ніші столу;
- 4) «миша» – в зоні справа по відношенню до клавіатури;
- 5) сканер в зоні зліва по відношенню до клавіатури;
- 6) принтер знаходиться в справа;

7) документація: необхідна при роботі – в зоні легкої досяжності долоні [122].

Персональні комп'ютери, інші види оргтехніки та пристрої обробки інформації, які вміщують в себе технічні засоби, які перероблюють, передають та приймають інформацію, характеризуються електромагнітними випромінюваннями, які треба мінімізувати для зменшення витоку інформації.

Також ці випромінювання негативно впливають на персонал, який обслуговує ці пристрої, так як електромагнітні випромінювання високих частот (особливо від генераторів надвисоких частот, пристроїв для зашумлення приміщень, пристрої вимірювання тощо) можуть призвести до дуже серйозних захворювань. Отже, саме цьому для нормальної роботи людини потрібно мінімізувати випромінювання від цих пристроїв.

Охорона праці у сфері інформаційної безпеки – це дуже складна процедура, яка у нашій країні потребує вдосконалення. Останнім часом спостерігається позитивна динаміка щодо відповідності правового забезпечення цьому питанню. Також переглядаються норми з допустимих рівнів випромінювання, часу роботи і інших речей, які пов'язані з роботою працівників. Перегляд норм необхідний, тому що деякі з них залишилися ще з радянських часів, а за останній час суттєво змінилася техніка та її вплив на людину.

4.2. Розробка заходів щодо зниження шкідливого впливу виробничих факторів при використанні ПК

На основі проведеної оцінки умов праці необхідно розробити відповідні технічні рішення та організаційні заходи, що дозволять виключити негативний вплив на працюючих виявлених небезпечних і шкідливих виробничих чинників або ж обмежити їх негативний прояв в межах допустимих норм.

Вибір технічних рішень та організаційних заходів, що забезпечують необхідний рівень безпеки, нешкідливі та комфортні умови праці, повинен бути оптимальним з точки зору охорони і безпеки праці, захисту навколишнього середовища, економічних витрат, маси і габаритів апаратури, вигоди її експлуатації, продуктивності праці і працездатності людини і т. ін. [123, с. 12]. При розгляді технічних рішень, спрямованих на профілактику порушень стану здоров'я користувачів ВДТ, необхідно наголосити на швидкому вдосконаленні рідинно-кристалічних та плазмових екранів, які, як прогнозують експерти, в недалекому майбутньому витіснять дисплеї на ЕПТ (електронна-променева трубка).

Так, завдяки вдосконаленню, перш за все, ВДТ та іншого апаратного забезпечення комп'ютеризованих робочих місць можна досягти вагомого зменшення впливу на користувачів несприятливих виробничих факторів. Однак поки що, певні недосконалості елементів комп'ютера доводиться компенсувати застосуванням відповідних захисних засобів [124, с. 33].

Профілактика шкідливого впливу від ЕОМ полягає в таких заходах [125]:

1) у використанні моніторів, що відповідають вимогам стандартів МРІ-П або ТСО-95 щодо захисту від випромінювання, або встановлення на ЕОМ заземленого прискореного фільтра;

2) встановленні нейтралізаторів статичної електрики;

3) підтримці в приміщенні з ВДТ відносної вологості повітря не нижче 45–50%;

4) використанні для покриття підлоги антистатичних матеріалів і проведенні вологого прибирання;

5) протиранні екрана та робочого місця антистатичною серветкою;

6) кількаразовому на день митті рук та обличчя водою, або торкання заземлених металевих поверхонь.

7) вимоги до освітлення при роботі на ВДТ регламентовані ДНАОП 0.00-1.31-99, згідно з якими освітлення у приміщеннях з ЕОМ має бути суміщеним,

при якому недостатнє за нормами природне освітлення доповнене штучним. Природне освітлення має бути бічним, бажано одностороннім. Для зменшення засліплюючої дії сонячних променів світлові отвори мають бути зорієнтовані на північ чи північний схід.

8) для забезпечення оптимальної зорової працездатності користувачів використовувати найкращі за видимістю поєднання кольорів: білих і жовтих об'єктів на чорному, темно-сірому та синьому фонах, а також чергувати фони, застосовуючи для короткострокової екстреної передачі білі й жовті об'єкти на чорному або синьому фонах, а для передавання постійної інформації – зелені і світло-сірі фони.

9) для зниження рівнів шуму на робочих місцях з ВДТ друкувальні пристрої ударної дії розміщують в іншому приміщенні або застосовують звукоізолювані екрани. Зовнішні шуми знижують шляхом облицьовування стін звукопоглинальними матеріалами з максимальним коефіцієнтом звукопоглинання;

10) для забезпечення нормативної якості повітря в робочій зоні і запобігання шкідливому впливу токсичних речовин на організм обладнується припливно-витяжна вентиляція.

Збереження високої продуктивності праці користувачів ПЕОМ може бути досягнуто методами встановлення раціонального режиму праці і відпочинку шляхом [126, с. 81]:

1) створення організаційних умов для поступового входження в роботу (роботу по можливості варто починати з більш простих, поступово переходячи до більш складних операцій);

2) планування ритмічної роботи;

3) планування режиму відпочинку працівників, особливо в другий період робочої зміни, коли розвивається стомлення;

4) врахування того, що час на відпочинок необхідно використовувати відповідно до характеру виконуваної роботи.

1. Поряд з технічними, організаційними та іншими заходами і засобами щодо збереження здоров'я та підвищення працездатності користувачів ВДТ значна увага повинна приділятися медичним профілактичним заходам. До вказаних заходів, належать [125]:

- 1) медичні огляди (попередні та періодичні);
- 2) раціональне і профілактичне харчування;
- 3) спеціальні вправи, самомасаж та психофізіологічне розвантаження.

Діяльність, що пов'язана з використанням ВДТ характеризується високою напруженістю зорових функцій, великими фізичними навантаженнями, які припадають лише на кисті рук на фоні малої загальної рухової активності, значним нервово-емоційним компонентом в роботі. При довготривалому перебуванні в сидячому положенні і малій руховій активності знижується інтенсивність обміну речовин, кровообігу, з'являються застійні явища в органах малого таза, черевної порожнини, в ногах, стає слабшою мускулатура, погіршується постава. У таких випадках комплекс спеціальних фізичних вправ, так звана виробнича гімнастика, дозволяє компенсувати нестачу рухової активності.

Як висновок, можна сказати, що створення сприятливих умов праці і правильне естетичне оформлення робочих місць має велике значення як для полегшення праці, так і для підвищення привабливості, що позитивно впливає на продуктивність праці.

Отже, комп'ютерна техніка може негативно впливати на здоров'я і фізичний стан людини. Тому, при облаштуванні й обладнанні комп'ютерних кабінетів, нормуванні тривалості роботи, зокрема, студентів та викладачів, необхідно неухильно дотримуватися санітарних, ергономічних, гігієнічних норм та проводити певні фізкультурно-оздоровчі заходи. Це дозволить усім працюючим за комп'ютерами значно зменшити їх вплив на здоров'я, фізичний стан та психіку людини.

Серед основних заходів профілактики захворювань, пов'язаних з використанням комп'ютера, виділятимемо відповідний технічний стан електронно-обчислювальних засобів, правильне розміщення комп'ютерів і периферійного обладнання, раціональну організацію робочого місця, дотримання норм освітлення та мікроклімату приміщення, додержання необхідного режиму роботи за ПК, наявність спеціалізованих комп'ютерних меблів.

Отже, сучасне виробництво характеризується, як правило, дією на працюючу людину цілого комплексу небезпечних та шкідливих виробничих факторів. Особливо це стосується користувачів комп'ютерів, для яких притаманний вплив цілої низки слабо виражених несприятливих виробничих факторів, що належать до сфери виробничого середовища, організації робочих місць, конструктивних особливостей комп'ютера, програмного забезпечення, змісту праці, соціальних аспектів. Тому питання охорони праці користувачів комп'ютерів складне і ще далеке до вирішення, оскільки поки що не вдалося повною мірою визначити механізм впливу комплексу факторів, що мають місце на комп'ютеризованому робочому місці, виділити (емітувати) ступінь впливу кожного з них на користувача.

Отже, у результаті викладеного вище, можна дійти таких висновків.

У розділі описано організацію роботи з комп'ютерною технікою. Визначені технічні, ергономічні шкідливі фактори, що впливають на фізичний стан користувача комп'ютера, а також розроблені заходи щодо зниження цих факторів.

Основою створення безпечних умов праці щодо конкретного виробництва є чіткі знання шкідливих факторів, пов'язаних з цим виробництвом, їх впливу на організм людини, вимог нормативних документів щодо обмеження цього впливу, засобів захисту працюючих. Ці знання випускники відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня підготовки, мають отримати в результаті

вивчення дисциплін «Безпека життєдіяльності», «Основи охорони праці» та «Охорона праці в галузі».

Навіть сучасні технології та техніка, до яких безперечно, належать комп'ютерні технології несуть у собі певні потенційні небезпеки. У зв'язку з цим набуває актуальності вивчення, фізіологічних, психологічних, соціальних і виробничих наслідків взаємодії системи «людина – комп'ютер» та розробка й упровадження заходів щодо нормалізації праці та збереження здоров'я працівників на комп'ютеризованих робочих місцях.

На основі проведеної оцінки умов праці необхідно розробити відповідні технічні рішення та організаційні заходи, що дозволять виключити негативний вплив на працюючих виявлених небезпечних і шкідливих виробничих чинників або ж обмежити їх негативний прояв в межах допустимих норм. Серед основних заходів профілактики захворювань, пов'язаних з використанням комп'ютера, виділено відповідний технічний стан електронно-обчислювальних засобів, правильне розміщення комп'ютерів і периферійного обладнання, раціональну організацію робочого місця, дотримання норм освітлення та мікроклімату приміщення, додержання необхідного режиму роботи за ПК, наявність спеціалізованих комп'ютерних меблів.

ВИСНОВКИ

Так, на основі викладеного вище, можна зробити такі висновки.

У першому розділі порушуються такі питання, як поняття «концепту» і «концептосфери»; особливості художнього концепту і поняття концептуального аналізу та концептуальної моделі.

Термін «концепт» є ключовим у сучасній когнітивній лінгвістиці. Кількість наукових робіт, в яких досліджується ця тема, постійно зростає, але на багато питань, таких, наприклад, як структура концепту, єдиного погляду поки що немає. Безумовно, деякі автори (К. Кубрякова, Д. Ліхачов, В. Маслова та багато інших) здійснили успішні спроби вирішити цю проблему, але дійти єдиної думки поки що не вдалося. З другого боку, у таких питаннях, як співвідношення значення слова і концепту, поняття і концепту, більшість дослідників має тотожні погляди. Осмислення концепту як когнітивної категорії є багатоаспектним процесом, який торкається як однієї мови: у синхронії і діяхронії, так і декілька мов і представляє безперечний інтерес для дослідників.

Художні концепти діалогічні, оскільки пов'язані з численністю одночасно значущих точок зору. Як зазначає лінгвіст С. О. Аскольдов, художні концепти містять у собі «невизначеність можливостей». Їх замісні здібності пов'язані не з потенційною відповідністю реальній дійсності або законам логіки. Концепти цього типу підпорядковуються особливій прагматиці «художньої асоціативності». Художні концепти образні, символічні, оскільки те, «що вони означають, більше того змісту, який у них міститься, і знаходиться за їхніми межами» [7, с. 91]. Цю символічність С. О. Аскольдов називає «асоціативною позамежністю». Ймовірно, під «асоціативною позамежністю» автор має на увазі «чужу» свідомість, свідомість Іншого [7, с. 94].

Спираючись на фундаментальні ідеї німецького логіка і філософа Г. Фреге, можна сказати, що художні концепти виявляють розбіжність значення і сенсу [Цит. за: 88, с. 75–76]. Зчеплення концептів породжує сенс, що перевершує сенс кожного елементу, узятого окремо. Ланцюжки художніх концептів породжують образні комунікативні системи, що характеризуються відвертістю, потенційністю, динамічністю. Існуючи в просторі мови, така система визначає характер національної картини світу.

Найважливішою функцією концепту є функція «заміщення». Аналогічно слід згадати ідею М. М. Бахтіна про можливість розкриття одного сенсу тільки в процесі діалогу з іншим, ізоморфним йому. Кожен концепт визначається його складовими, які можуть бути як гомогенними, так і гетерогенними. Достатньо однорідним за своїм складом є гносеологічний концепт, а концепт художній будується за асоціацією і цим визначається неоднорідність його компонентів [12, с. 272].

Концепт існує в певній «ідеосфері», зумовленій довкола асоціацій кожної окремої людини, і виникає як натяк на можливі значення, як відгук на попередній мовний досвід людини в цілому – поетичний, прозаїчний, науковий, соціальний, історичний.

Смислові складові художнього концепту експлікуються в тексті через мову. Процес збагнення сенсу є процес мовний. Без мови неможлива ні дешифровка сенсів, ні їхня стабілізація, ні їхня трансляція.

Другим важливим поняттям когнітивної науки є картина світу, яка лежить в основі сприйняття людиною чи соціумом світу, і є основою індивідуальної або суспільної самосвідомості. Співвідношення концептуальної і мовної картини світу є важливим питанням сучасної когнітивної науки.

Поняття мовної картини світу сходять до ідей В. фон Гумбольдта і неогумбольдтіанців (Л. Вайсгербер та інші) про «внутрішню форму мови» і до ідей американської етнолінгвістики, зокрема так званій «гіпотезі лінгвістичної відносності» Е. Сепіра і Б. Ворфа. Мовна картина світу є антропо- і

етноцентричною. Вона являє собою сукупністю знань про світ, відображених у лексиці, граматиці, фразеології. Кожен етнос має свою власну мовну картину світу. Разом з тим, концептуальна картина світу може бути різною у представників різних професій, що говорять однією мовою, і навпаки – схожою у носіїв двох різних мов. Картина світу є основою індивідуальних і суспільних знань про світ. Вона створює спільну для даного соціуму когнітивну структуру, створюючи багато в чому схожі уявлення людей про оточуючу дійсність, що дозволяє їм вступати в процес обміну інформації, простіше кажучи, комунікації. Кожну природну мову відображає певний спосіб сприйняття і концептуалізації світу. Значення, що виражаються в ньому, складаються в певну єдину систему поглядів, свого роду колективну філософію, яка нав'язується як обов'язкова всім носіям мови. Властивий даній мові спосіб концептуалізації дійсності почасти універсальний, почасти національно специфічний, так що носії різних мов можуть бачити світ дещо по-різному, крізь призму своїх мов. Отже, кожна мова «малює» свою картину, що зображує дійсність трохи інакше, ніж це роблять інші мови. Реконструкція мовної картини світу складає одне з найважливіших завдань сучасної лінгвістичної семантики [77].

У другому розділі порушуються такі питання, як роль Дж. Д. Селінджера в американській літературі XX століття: огляд творчості письменника; тематика і проблематика роману автора “The Catcher in the Rye” («Над прірвою в житті»); образи головних героїв твору та їхня характеристика; питання екранізації роману; аналіз його концептосфери: концепт *GAME* як структуроутворюючий і концептуальний принцип оповіді у творі та концепт *LIFE* як ключовий концепт художнього простору Дж. Д. Селінджера.

Перше оповідання Дж. Д. Селінджера «Молоді люди» (“The Young Folks”) було опубліковано в 1940 році в журналі “Story”. А оповідання «Добре ловиться рибка-бананка» (“A Perfect Day for Bananafish”, 1948) – історія одного дня з життя молодого чоловіка Сеймура Гласса і його дружини – принесло письменнику першу серйозну популярність. У другій половині 1940-х років

за Дж. Д. Селінджером закріпилася репутація одного з багатообіцяючих майстрів американської новелістики. Багато оповідань автора відобразили травмуючі переживання війни.

У 1951 році Дж. Д. Селінджер видає роман-виховання «Над прірвою в житті», який мав приголомшливий успіх і здобув прихильність читачів усього світу. У романі автор торкнувся відразу кількох тем: проблеми дорослішання, шлях до пошуку себе, самотність і нерозуміння підлітка родиною й оточенням. Сенс твору – показати прощання з дитинством однієї конкретної людини. Автор прекрасно показав юнацький максималізм, мінливість характеру та вразливість героя, який кидається з крайності в крайність, бажаючи знайти сенс життя і свою дорогу.

Головний герой роману Голден Колфілд доходить висновку, що його призначення в житті – берегти дітей від дорослого та небезпечного світу. Голден бажає зберегти добрі дитячі душі від бруду, брехні та черствості світу дорослих. Тому підліток наважується стати «ловцем в житті» – він намагається вберегти і зберегти дитячу наївність і чесність, не даючи дітям звалитися в прірву лицемірства та брехні...

Цим посилом пояснюється новаторство форми твору: автора в тексті читач не помічає. Таке відчуття, що його взагалі немає, і перед читачем просто дослідження певного юнака. Оповідання є монологом, яке стилістично витримане в манері підліткової промови. Якщо раніше літератори прагнули штучності мови, піднімаючи її, то Дж. Д. Селінджер, навпаки, прагне передати звичайні розмови з друзями, внутрішні монологи, не прикрашаючи їх, щоб читач повірив Колфілду. Письменник намагається «вивудити» дітей з рову жорстокої реальності, показуючи живого хлопчика з усіма проблемами та нюансами, властивими його віку. Саме Голден, а не його літературний творець, мав навчати однолітків, як рівний рівного. Тому книга називається «Над прірвою в житті» – саме там відбувається дія роману, який повертає до себе незміцнілі уми та не затьмарені агресією душі [82, с. 213].

Дж. Д. Селінджер надав розповіді сповідальну тональність. Перед читачами той особистий щоденник, який підлітки соромляться завести. Вони асоціюють себе з героєм, сперечаючись і погоджуючись з ним у глибині душі, нікому не повіряючи свої таємниці. Тим самим їхня внутрішня полеміка зберігається недоторканою сторонніми поглядами й судженнями, яких вони не хочуть чути і бачити. Відтак, «Над прірвою в житті» можна назвати сповідальним романом.

Крім того, літературознавці використовують до твору такий термін, як «роман-дорослішання» [82, с. 214]. Йдеться про спробу надати жанру змістовних характеристик книги. Тим не менш, саме в цьому випадку таке формулювання повністю виправдане, адже відображає сутність не лише сюжету, а й композиції, ідеї та тематики. Спроба класифікувати літературу через всі ці складові, безперечно, заслуговує на увагу.

Багато читачів не розуміють твір саме тому, що в ньому, начебто, нічого не відбувається. Сюжет плутаний і місцями незрозумілий як думки головного героя. Справа в тому, що мета автора – розкрити образ підлітка, його свідомість. І Дж. Д. Селінджеру це блискуче вдається. Він показує думки та уявлення підлітка про життя в усій красі. Адже кожен підліток свариться з родиною, мріє піти з дому, бути самостійним і досягти всього, чого він прагне. Тут Дж. Д. Селінджер влучає точно в ціль: Голден проявляється надзвичайно реалістично.

Фінал книги «Над прірвою в житті» залишається відкритим. Голден не їде в інше місто, він залишається вдома разом зі своєю родиною і щасливий цьому. Кілька днів, присвячених пошукам себе та щастя, призводять героя до своєї домівки. Голден робить для себе головний висновок – жити потрібно чесно й по любові. Щира любов його маленької сестрички Фібі рятує головного героя, повертає його до почуттів.

Твір закінчується поверненням Голдена в родину, отже, дитинство героя трохи продовжується, на деякий час він знову відчувається дитиною, щастя та безтурботність повертаються до нього [67, с. 46].

Успіхом своєї книги Дж. Д. Селінджер, здавалося б, тільки був пригнічений і примножити свій письменницький успіх жодним чином не прагнув. Він усе більше занурювався у східну філософію та релігію, займаючись різноманітними духовними практиками (буддизм, індуїзм, йога, адвайта-веданта, макробіотика, діанетика), а також нетрадиційною медициною, глосолалією, гомеопатією, акупунктурою та християнською наукою.

У 1960-ті роки виходять його новели “Franny and Zooey” («Френні та Зуї») і повість “Raise High the Roof Beam, Carpenters” («Вище крокви, теслярі»). Героїв цих творів – членів високоінтелектуальної, витонченої родини Глассів – Дж. Д. Селінджер робить провідниками своїх ідей – синтезу дзен-буддизму, поміркованого містицизму, нігілізму бітників і віри Льва Толстого.

Після того, як роман «Над прірвою у житті» зазнав популярності, Дж. Д. Селінджер став вести життя самотника, відмовляючись давати інтерв'ю.

Останньою книгою автора стала повість «16 Гепворта 1924 року», що вийшла в 1965 році. Після 1965 року він перестав друкуватися, писав лише для себе. Своє останнє інтерв'ю письменник дав у 1980 році.

Останні десятиліття в літературному світі з'явилися чутки про нові романи, які письменник створив у своєму затворництві, але вони досі не опубліковані.

Головні герої більшості творів Дж. Д. Селінджера – діти і підлітки до 17 років. Та дитячим письменником його назвати не можна. У своїх творах (насамперед у романі «Над прірвою в житті») Дж. Д. Селінджер порушує тему протистояння героя-підлітка з його ідеалами і максималізмом жорстокості та підлості навколишнього «дорослого» світу. За словами філолога А. Аствацатурова, Дж. Д. Селінджер інтуїтивно за допомогою літературних засобів створив образ того, що в 1980-х і 1990-х роках французькі філософи Жан-Люк Нансі та Ф. Лаку-Лабарт назвуть дезістуючим (той, що зрікається) суб'єктом.

Герої його творів укладають у собі існування, яке не знаходить у собі чітких меж і визначень та нібито зрікається самого себе [8, р. 90].

В оповіданнях і повістях, присвячених сімейству Глассів («Добре ловиться рибка-бананка», «Френні та Зуї», «Вище крокви, теслярі», «Сеймур: Вступ» та ін.) тема безкомпромісного протистояння талановитої особистості та світу розвивається та поглиблюється. Брати і сестри Гласс, навіть подорослішавши, зберігають вірність своїм ідеалам. У цьому їх психологічно підтримують власні діти (оповідання «У човні»), спільний дух родини Гласс («Вище крокви, теслярі»), а також різноманітні духовні практики, у першу чергу дзен-буддизм («Френні та Зуї»). Тим не менш, боротьба особистості з міщанським оточенням часом закінчується трагічно («Сеймур»).

Тема містицизму, буддизму та загального відходу від світу з метою зберегти свою духовну сутність явно проглядається вже в «Дев'яти оповіданнях» і посилюється в пізніх творах Дж. Д. Селінджера. Відповідно до усної біографії «Селінджер» автори Девід Шилдс і Шейн Салерно стверджують, нібито Дж. Д. Селінджер залишив посмертні інструкції про видання в 2015–2020 роках його неопублікованих творів, що включають оповідання про родину Глассів, роман про його стосунки з першою дружиною Сільвією, новелу у формі щоденника про Другу світову війну, посібник з веданти та оповідання про Голдена Колфілда [Цит. за: 8, с. 202].

Твори Дж. Д. Селінджера надихнули багатьох інших письменників: Стівена Чбоскі, Джонатана Сафрана Фоєра, Харукі Муракамі, Тома Роббінса, Джона Гріна, Луїса Сейкера та інших. Американський письменник Гарольд Бродкі назвав його найвидатнішою фігурою американської літератури після Е. Гемінгвея. Джон Апдайк зізнавався, що оповідання Дж. Д. Селінджера відкрили йому очі на те, як слід сплітати безладні сюжети [94, р. 27]. Ранні твори американського письменника Філіппа Рота пройняті «селінджерівським голосом і космічністю часу» [94, р. 28].

На основі роману Дж. Д. Селінджера та юної Уни О'Ніл французький прозаїк Фредерік Бегбедер написав книгу «Уна & Селінджер» (2015).

Особистість Дж. Д. Селінджера показано в низці фільмів: “Coming Through the Rye” (2015), серіалі «Кінь БоДжек» (6, 7, 8, 10 серії 2-го сезону; 1 серія 3 сезону), біографічному «За прірвою в житті» (2017).

Серед тем та мотивів роману «Над прірвою в житті» важливе місце посідає тема *гри*. У монографії Д. І. Петренко «Роман Дж. Д. Селінджера “Над прірвою в житті” та його переклади» проаналізовано роль ігрової діяльності в соціальному житті та особистісному розвитку людини, і образ *гри*, що складається в результаті, досить неоднозначний. З одного боку, *гра* пов'язується з системою громадських правил та установок, які обмежують свободу особистості, проте *гра* може сприйматися як сфера щирих почуттів і творчої активності» [58, с.89–108]. Д. І. Петренко вважає *гру* структуроутворюючим і концептуальним принципом оповіді в романі «Над прірвою в житті» [58, с. 17–19], і не випадково: епізоди із згадуванням ігрової діяльності, що здаються незначними, допомагають розкрити проблематику твору. Крім того, *гра*, завдяки значній ролі в культурному суспільному житті, є об'єктом інтересу чималої кількості наук: «феномен “гри” є об'єктом усіх наук, що входять до поля антропології» [87, с. 74]. На думку Й. Гейзінгі, *гра* є основою всіх найважливіших культурних явищ, таких як релігія, мистецтво і навіть війна [87, с. 88].

У розділі ми розглянули тему *гри* в романі «Над прірвою в житті» з позиції когнітивного підходу. Прикладами ігрової діяльності в художньому творі можуть бути не тільки спортивні та азартні ігри, а й акторська гра, гра на музичних інструментах та інші різновиди творчості, проте об'єктом нашого дослідження є переважно епізоди, що ілюструють спортивні (парні і командні) та настільні ігри, в тому числа азартні.

В англійській мові *гра за правилами* позначається лексемою “game”, тоді як для позначення *спонтанної ігрової діяльності* використовуються лексеми

“play”, “playing”. Тому ми позначили об'єкт нашого дослідження як концепт *GAME*.

Можна виділити приклади зорової, звукової і тактильної репрезентації концепту *GAME*, які, крім того, можуть поєднуватися один з одним.

1. *Зорова репрезентація*: “The advertise in about a thousand magazines, always showing some hot-shot guy on a horse jumping over a fence. Like as if all you ever did at Pencey was play polo all the time. I never even once saw a horse anywhere near the place” [108, p. 28].

2. *Зорова та тактильна репрезентація*: “You could see the whole field from there, and you could see the two teams bashing each other all over the place” [108, p. 142].

3. *Звукова репрезентація*: “You couldn't see the grandstand too hot, but you could hear them all yelling, deep and terrific on the Pencey side, because practically the whole school except me was there, and scrawny and foggy on the Saxon Hall side, because the visiting team hardly ever brought many people with them” [108, p. 37].

Образний шар концепту в цьому творі виражений слабо. Можна лише відзначити, що *гра* входить до образної парадигми *життя* – *гра*, яка відбувається за певними правилами: “Life is a game, boy. Life is a game that one plays according to the rules” [67, p. 33]. Голден погоджується, але зазначає, що правила несправедливі, оскільки встановлюються найсильнішими і захищають їхні інтереси, свідомо зараховуючи кожного або до переможців, або до тих, хто програв.

Отже, результат *гри* зумовлений: “If you get on the side where all the hot-shots are, then it's a game, all right – I'll admit that. But if you get on the other side, where there aren't any hot-shots, then what's a game about it? Nothing. No game” [108, p. 33–34].

Також Голден ставить спортивні ігри в один ряд з іншими проявами обмеженості більшості людей, які його оточують. *Гра* в даному випадку сама є одним з таких нав'язаних правил, оскільки люди грають у футбол не заради

задоволення, а за традицією: “The game with Saxon Hall was supposed to be a very big deal around Pencey” [108, p. 218]. Матч вважався важливою подією, але лише через традиції.

Тут можна зустріти оцінний епітет “stupid” («дурний»), що відноситься до гри, поряд з лексемами “dopey” («тупий»), “goddamn” («дідька лисого»), “mean” («жадібний»), “boring” («нудний»), і словосполученням “childish as hell” («до жаху несерйозний»), що характеризують явища та людські якості, що дратують головного героя.

З іншого боку, гра дітей на житньому полі, що представляється Голдену в мріях, є уособленням щирості й чистоти, які герой прагне вберегти від лицемірства дорослого життя: “Anyway, I keep picturing all these little kids playing some game in this big field of rye and all. Thousands of little kids, and nobody's around, nobody big, I mean – except me. And I'm standing on the edge of some crazy cliff. What I have to do, I have to catch everybody if they start to go over the cliff – I mean if they're running and they don't look where they are going I have to come out from somewhere and catch them” [108, p. 177].

Ігрова діяльність в аналізованому тексті постає переважно в негативному ключі, але в низці епізодів помітна важлива роль *гри* в розвитку дружніх відносин, що дає нам право виділити асоціацію *гра – дружба* (Голден – Джейн): “She wouldn't move any of her kings. What she'd do, when she 'd get a king, she wouldn't move it. She'd just leave it in the back row. She'd get them all lined up in the back row. Then she would never use them. She just liked the way they looked when they were all in the back row” [108, p. 54].

Тож, можна виділити такі уявлення-асоціати *гри*:

Гра – самотність (сцена футбольного матчу перед від'їздом Голдена з Пенсі).

Гра – лицемірство (опис візуальної реклами Пенсі).

Гра – несправедливість (згадування гри як універсального закону соціальної взаємодії).

Гра – дружба (епізоди за участю Джейн).

Гра – нудьга (опис розмови про футбол у кафе).

Гра – дурість, конформізм.

Гра – дитинство, невинність (опис мрії Голдена стати ловцем у житті).

Гра – безвідповідальність, фаталізм (згадування турніру з фехтування, що не відбувся).

Крім того, помітна цікава закономірність: «...командні ігри, особливо футбол, викликають у Голдена неприязнь, можливо, через пов'язану з ними необхідність підпорядкування особистості колективу, коли людину починають цінувати не як індивідуальність, а як частину команди. Парні ігри, навпаки, захоплюють Голдена, оскільки допомагають краще зрозуміти партнера, відчуті його внутрішній світ» [67, с. 238].

Метафора «*життя – це гра*» з ймовірністю ілюструє концепт *LIFE* (*ЖИТТЯ*).

Концепт *LIFE* (*ЖИТТЯ*), поряд з такими концептами, як *HUMAN* (*ЛЮДИНА*), *DESTINY* (*ДОЛЯ*), *MERCY* (*МИЛОСЕРДЯ*), *TRUE* (*ІСТИНА*) і т.д., є ключовим концептом будь-якої культури. Поняття *LIFE* – одне з найважливіших понять на побутовому рівні, в якому відкладається, акумулюється суспільно-історична практика людей, підсумовується та резюмується знання, накопичене за певний період.

Концепт *LIFE* є невід'ємним структурно-семантичним елементом будь-якої мови. Понятійний шар концепту *LIFE*, що є ядром у творі, був встановлений в ході аналізу лексикографічних джерел. Тлумачні та енциклопедичні словники [104; 116; 114] виділяють такі лексеми-ідентифікатори поняття: “the period between birth and death”, “anything that is alive”, “type or part of someone’s experience”, “the period during which a machine or object that produces power works”, “a way of living, the quality that makes people, animals, and plants different from objects, substances, and things that are dead”.

Дж. Д. Селінджер у романі звертається до фразеологізмів у промові Голдена, завдяки яким підкреслюється вік головного героя, адже в романі ведеться оповідь від імені підлітка. За допомогою сленгових іменників і прикметників головний герой повісті називає та характеризує оточуючих людей, дає яскраву оцінку дійсності. Наприклад, фразеологізм “to get on the brain”, що означає «згадати» або «замислитися» в романі, використовується в протилежному значенні, оскільки “to get off the brain” – «забути», «перестати думати» або «викинути з голови»: “All of a sudden, on my way out to the lobby, I got old Jane Gallagher on the brain again. I got her on, and I couldn't get her off” [108, p. 41].

Автор передає емоційний стан головного героя, де оповідальний стиль автора імітує рвану суб'єктивну мову підлітка. Лірична сповідь головного героя відкриває вразливий і чутливий внутрішній світ підлітка. Твір сповнений яскравих прикладів сленгу молоді Америки середини ХХ століття. Наприклад: “bastard” («мерзотник»), “can” («раковина»), “cop” («мент»), “gladstone” («поклажа»), “crook” («шахрай»), “crumby” («гидкий») та інші [83, с. 954–957].

Голден позиціонує себе як нонконформіст, який не хоче йти на компроміс, і схильний до частої критики різних елементів суспільства, в якому він живе, що здебільшого властиво шістнадцятирічному хлопцю. Головний герой роману не уявляв цінність свого *життя* до того, як втік від рідних, і оцінював його як нудне, позбавлене сенсу, безглузде (“goddam life”, “stupid life”).

Указані вище риси характеру та особливості мислення Голдена виражаються у вульгаризмах, сленгізмах, кількісних та узагальнюючих гіперболах, іронії та лексичних повтореннях, які він часто використовує.

Та протягом оповіді головний герой твору Голден Колфілд змінює своє уявлення про життя. Концепт *LIFE (ЖИТТЯ)* представлений у творі такими метафорами: *негативні емоції Голдена* (“Life is hate”, “Life is injustice”, “Life is cheating, його пригода – втеча до Нью-Йорка (“Life is journey”), *гра, в якій люди самі створюють сюжет* (“Life is game”), *час – безтурботне дитинство і*

доросле життя (“Life is time”), сім'я – причина повернення Голдена додому – молодша сестра Фібі (“Life is family”), життєвий шлях підлітка (“Life is a history”).

Слід зазначити, що не завжди можливо виділити конкретні лексичні одиниці та стилістичні прийоми, що використовуються для репрезентації представлених вище концептів, і описані асоціативні і символічні значення можуть реалізовуватися також на рівні речення та надфразової єдності, а також за рахунок сюжетної побудови та ідейного змісту тексту. Крім того, виділені нами смислові компоненти концептів існують не ізольовано: наприклад, предметно-чуттєвий компонент виявляється важливим не сам по собі, а як основа для формування ціннісно-оцінного, асоціативного і символічного смислових шарів, які, у свою чергу, теж взаємопов'язані: асоціативні уявлення концепту виникають, виходячи з його предметно-чуттєвих, ціннісно-оцінних, образних і символічних уявлень.

Так, усе різноманіття лінгвістичних засобів вираження художніх концептів Дж. Д. Селінджера характеризує специфіку художнього світу письменника, який у свою чергу виступає засобом вираження авторського світогляду та філософії життя.

Дослідження індивідуальних концептів авторського світу допомогло розкрити самотність художнього світу Дж. Д. Селінджера, де неоднозначність трактування буття є основою ідіостилу письменника.

У третьому розділі висвітлюються такі проблеми, як роль інформаційних технологій в організації самостійної роботи студентів; функції і роль текстових, аудіо- та відеоматеріалів у навчальному процесі; критерії відбору текстових, аудіо- та відеоматеріалів для створення електронного посібника, а саме огляд конструкторів сайтів для створення електронного посібника (uCoz, Wix, Google Sites) і власне створення електронного посібника за допомогою Google Sites.

Електронний посібник, створений у рамках кваліфікованої роботи, систематизує знання про концептосферу роману Дж. Д. Селінджера

«Над прірвою в житті», акцентує увагу на концептах *GAME* як структуроутворюючому і концептуальному принципі оповіді у творі та *LIFE* як ключовому концепті художнього простору автора та презентує зведену інформацію за темою. Сподіваємось, цей сайт стане допоміжним засобом для студентів-філологів у навчальному процесі.

Четвертий розділ роботи присвячено аналізу впливу шкідливих виробничих факторів під час виконання самостійної роботи за комп'ютером та власне розробці заходів щодо зниження шкідливого впливу виробничих факторів при використанні ПК.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абушенко В. Л. Концепт. Постмодернизм: Энциклопедия / В. Л. Абушенко, Н. Л. Кацук. Минск, 2001.
2. Айзенбарт Л. М. Термін «концепт»: проблема визначення та підходи до вивчення / Л. М. Айзенбарт // *Наукові записки ТНПУ. Серія : Літературознавство*. – 2016. – Вип. 45. – С. 314–325. – URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE&2_S21STR=NZTNPU1_2016_45_28. Дата звернення: 1 листопада 2024.
3. Алефиренко Н. Ф. Проблемы вербализации концепта: теоретическое исследование / Н. Ф. Алефиренко. – Волгоград : Перемена, 2003. – 97 с.
4. Антология концептов / Под ред В.И. Карасика, И.А. Стернина. – М. : Гнозис, 2007.
5. Арнольд И. В. Тематические слова художественного текста (элементы стилистического декодирования) / И. В. Арнольд // *Иностранный язык в школе*. – 1971. – № 2. – С. 6.
6. Арутюнова Н. Д. Виды игровых действий / Н. Д. Арутюнова // *Логический анализ языка. Концептуальные поля иг-ры* / отв. ред. Н. Д. Арутюнова. – М., 2006.
7. Аскольдов С. А. Межкультурная коммуникация / С. А. Аскольдов // *Практикум*. Ч. I. – Нижний Новгород, 2002.
8. Аствацатуров А. Феноменология текста: игра и репрессия. – М.: Новое литературное обозрение, 2007. – 288 с.
9. Аствацатуров Андрей. Нехватка бытия как фигура современности / Аствацатуров Андрей, Погребняк Александр. – URL: theoryandpractice.ru. Дата звернення: 3 грудня 2024.

10. Ахманова О. С. Терминология лингвистическая / О. С. Ахманова // Языкознание: Большой энциклопедический словарь. – М., 2000.
11. Бабенко Л. Г. Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика / Л. Г. Бабенко. – М. : Флинта : Наука, 2009.
12. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. / М. М. Бахтин; сост. С. Г. Бочаров; примеч. С. С. Аверинцев, С. Г. Бочаров. – М. : Искусство, 2000.
13. Бегбедер Фредерик. Уна & Сэлинджер. – URL: m24.ru. Дата звернення 23 вересня 2024.
14. Бовсунівська Т. В. Теорія літературних жанрів. Жанрова парадигма сучасного зарубіжного роману : Підручник / Т. В. Бовсунівська. – К. : Видавничополіграфічний центр «Київський університет», 2009. – 519 с.
15. Борисенко А. Дж. Д. Сэлинджер: классик и современник / А. Борисенко // Сэлинджер Дж. Д. Над пропастью во ржи: Роман. Повести. Рассказы. – М.: Эксмо, 2007. – 169 с.
16. Борисенко А. Сэлинджер начинает и выигрывает / А. Борисенко // Иностранная литература. – 2009. – № 7. – С. 241–246.
17. Боричевська О. Організація самостійної роботи студентів-філологами засобами інформаційних технологій / Олена Боричевська. – URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2783>. Дата звернення: 26 серпня 2024.
18. Бочегова Н. Н. Этнос. Культура. Язык / Н. Н. Бочегова. – Курган: Изд-во Курганского гос. ун-та, 2005.
19. Брагина Н. Г. Метафоры игры в описаниях мира человека / Н. Г. Брагина // Логический анализ языка. Концептуальные поля игры / отв. ред. Н. Д. Арутюнова. – М., 2006. – С. 120–143.
20. Бусел В. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ; Ірпінь: Перун, 2005. – VIII, С. 1728. – URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000989>. Дата звернення: 25 серпня 2024.

21. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов / А. Вежбицкая. – М. : Языки славянской культуры, 2001.
22. Воркачев С. Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании / С. Г. Воркачев // Филологические науки. – 2001. – №1.
23. Голобородько К. Ю. Лінгвістичний статус концепту / К. Ю. Голобородько // Культура народов Причерноморья. – Симферополь, 2002. – № 32. – С. 27–30.
24. Галинская И. Л. Загадка Сэлинджера / И. Л. Галинская // Галинская И. Л. Загадки известных книг. – М. : Наука, 1986. – С. 9–64.
25. Головачева К. Р. Художній концепт як об'єкт наукового дослідження / К. Р. Головачева // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. : Філологія. – 2014. – № 1107, вип. 70. – С. 45–49. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIFL_2014_1107_70_11. Дата звернення: 25 серпня 2024.
26. Гончаров М. С. Організація самостійної роботи студентів у коледжах засобами інформаційних технологій / М. С. Гончаров. – URL: https://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/stud_almanah/11_.pdf. Дата звернення: 27 серпня 2024.
27. Гончарова Е. А. Когнитивно-коммуникативные параметры ситуации порождения, восприятия и интерпретации литературного текста / Е. А. Гончарова // *Studia Linguistica. Язык. Текст. Культура*. – Спб. : БурейАрт, 2007.
28. Гончарук О. М. Текстові концепти: проблема трактування і визначення / О. М. Гончарук // *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка. Філологічні науки (мовознавство)*. – Кіровоград, 2015. – Вип. 137. С. 467–470. – URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/e6f8901d-dbe4-43bd-838f-8c476b903c3f>. Дата звернення: 17 серпня 2024.

29. Григорьев А. А. Культурологический смысл концепта : дис. ...канд.филол. наук. / А. А. Григорьев. – М., 2003.
30. Гром'як Р. Т. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів / автори-укладачі Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. – К. : ВЦ «Академія», 1997. – 752 с.
31. Губа Л. В. Художній концепт як репрезентант поетичної мовної свідомості / Л.В. Губа // Молодий вчений. – Вип. 3 (55). – С. 616–619. – URL: <https://www.molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5019>. Дата звернення: 17 серпня 2024.
32. Демьянков В. З. Понятие и концепт в художественной литературе и в научном языке / В. З. Демьянков // Вопросы филологии. – 2001. – №1.
33. Дрофа Л. И. Ключевые понятия когнитивной лингвистики / Л. И. Дрофа. – Ош, 2009.
34. Ємець Н. О. Художній концепт: моделі реконструкції / Н. О. Ємець // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки : Філологічні науки. Мовознавство. – 2012. – № 23. – С. 41–44. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnufm_2012_23_12. Дата звернення: 17 вересня 2024.
35. Журавська Л. М. Концептуальні умови управління самостійною роботою студентів у ВНЗ / Л. М. Журавська // Освіта та управління. – 1999. – Т. 3. – № 2.
36. Загнітко А. П. Лінгвокультурологія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / А. П. Загнітко, І. В. Богданова ; за ред. А. П. Загнітка. – 3-є вид., перероб. і доп. – Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. – 287 с.
37. Зарубежные писатели : Библиографический словарь: в 2 ч. / Под ред. Н. П. Михальской. – М., 1997.
38. Зарубежная литература XX век: учеб. для вузов / под ред. Л. Г. Андреева. – М. : Высш. шк. : изд. центр Академия, 2000. – С. 505–506.

39. Зарубежная литература XX век: учеб. для студ. пед. вузов; под ред. Н. П. Михальской. – М. : Дрофа, 2003. – С. 417–422.
40. Засурский Я. Н. Американская литература XX века / Я. Н. Засурский. – М. : Изд-во МГУ, 1966. – 498 с.
41. Зозуля І. Є. Аудіовізуальні засоби навчання в процесі формування іншомовної комунікативної компетентності / І. Зозуля, А. Стадній, А. Слободянюк // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. – Вип. 40. – С. 12–28. – 2022. – URL: https://periodicals.karazin.ua/language_teaching/article/view/18572. Дата звернення: 15 вересня 2024.
42. Іващенко В. Лінгвоконцептуальна репрезентація фрагментів когніції в термінопросторі української мистецтвознавчої картини світу : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01 / В. Іващенко. – К., 2007. – 512 с.
43. Карасик В. И. Базовые характеристики лингвокультурных концептов / В. И. Карасик, Г. Г. Слышкин // Антология концептов / Под ред. В. И. Карасика, И. А. Стернина. – М.: Гнозис, 2007.
44. Карасик В. И. Иная ментальность. / В. И. Карасик, О. Г. Прохвачёва. – М. : Гнозис, 2005. – 352 с.
45. Ковалів Ю. І. Літературознавча енциклопедія : у двох томах. Т. 1 / Ю. І. Ковалів / автор-укладач Ю. І. Ковалів. – К. : ВЦ Академія, 2007. – 608 с. – URL: <https://archive.org/details/literaturoznavchat1/page/n245/mode/2up>. Дата звернення: 15 вересня 2024.
46. Кожушко І. Про специфіку вживання терміна «концептосфера» в сучасній когнітивній лінгвістиці / І. Кожушко // *Лінгвістичні студії*. – 2011. – Вип. 22. – С. 285–289. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lingst_2011_22_59. Дата звернення: 12 вересня 2024.
47. Красных В. В. Понятие концептосферы / В. В. Красных. – М., 2003.
48. Кубрякова Е. К. Концептуальна сфера: краткий словарь когнитивных терминов / Е. Кубрякова, В. Демьянкова, Ю. Панкрац, Л. Лузина. – М. : Изд-во

Моск. ун-ту. – 1996. – С. 94–95. – URL: <https://www.twirpx.com/file/183196>. Дата звернення: 12 серпня 2024.

49. Лихачов Д. Концептосфера русской словесности. От теории словесности до структуры текста. Антология / Д. Лихачов. – М. : Академия, 2007. – 752 с.

50. Лотман Ю. М. Семиосфера: Культура и взрыв; Внутри мыслящих миров: ст., исслед., заметки / Ю. М. Лотман. – СПб.: Искусство-СПб., 2000. – 704 с.

51. Лотман Ю.М. Структура художественного текста. Об искусстве / Ю. М. Лотман. – СПб. : Искусство-СПб, 2000.

52. Лук А. Н. Мышление и творчество / А. Н. Лук. – М., 1976.

53. Маркова М. В. «Концепт» та «концептуалізація» у сучасному літературознавстві / М. В. Маркова // *Питання літературознавства*. – 2007. – Вип. 74. – С. 317–324. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pl_2007_74_39 Дата звернення: 11 серпня 2024.

54. Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику: учеб. пособие / В. А. Маслова. – М.: Флинта: Наука, 2007.

55. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика / В. А. Маслова. – Минск: ТетраСистемс, 2008. – 266 с.

56. Маслова В. А. Лингвокультурология: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. А. Маслова. – М. : Издательский центр «Академия», 2004.

57. Ніконова В. Г. Концепт – концептуальний простір – картина світу: досвід поетико-когнітивного аналізу художнього тексту / В. Г. Ніконова // *Вісник Київського національного лінгвістичного університету*. Сер. : Філологія. – 2012. – Т. 15. – № 2. – С. 117–123. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknlu_fil_2012_15_2_16 Дата звернення: 1 вересня 2024.

58. Петренко Д. И. Роман Дж. Д. Сэлинджера «Над пропастью во ржи» и его переводы на русский язык / Петренко Д. И. ; под ред. проф. К.Э. Штайн. – Ставрополь: Изд-во СГУ, 2009. – 240 с.

59. Плотнікова Н. В. Теоретичні засади лінгвоконцептології як науки про концепти / Н. В. Плотнікова. *Publishing House «Baltija Publishing»*. – 2020. – URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/45/872/1913-1?inline=1> Дата звернення: 1 серпня 2024.
60. Положення про організацію самостійної роботи студентів / Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль. – 2007. – С. 1–7. – URL: https://tnpu.edu.ua/about/public_inform/upload/2015/polojenia_pro_organizaciju_samostijnoji_roboty_studentiv_3.pdf. Дата звернення: 1 серпня 2024.
61. Попова З. Д. Язык и национальная картина мира / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : Изд-во «Истоки», 2003. – 120 с.
62. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М.: АСТ: Восток-Запад, 2007.
63. Прохоров Ю. Е. В поисках концепта / Ю. Е. Прохоров. – М. : Флинта, 2009.
64. Рудакова А. В. Когнитология и когнитивная лингвистика / А. В. Рудакова. – Воронеж, 2002.
65. Сазанович Е. И. Наконец его оставили в покое... («Плохие» американцы) / Е. И. Сазанович // Международный аналитический журнал «Геополитика». – 2010. – 29 янв.
66. Сазанович Е. И. Джером Дэвид Сэлинджер. Над пропастью во ржи (эссе в авторской рубрике «100 книг, которые потрясли мир») / Е. И. Сазанович // «Юность». – 2013. – № 1.
67. Сатина Д. Д. Социально-психологический аспект темы игры в романе Дж. Д. Сэлинджера «Над пропастью во ржи» / Д. Д. Сатина // Универсальное и культурно-специфичное в языках и литературах: сб. материалов 3-й междунар. науч. конф. 23 марта 2016. – Курган, 2016.

68. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова – Полтава : Довкілля, 2006. – С. 716 – URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001849> Дата звернення: 12 серпня 2024.
69. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии / Э. М. Сепир. – М. : Издательская группа «Прогресс», «Универс», 1993.
70. Сергеева Н. М. Свобода / Н. М. Сергеева // Антология концептов / Под ред. В. И. Карасика, И. А. Стернина. М.: Гнозис, 2007.
71. Світова література на перехресті культур і цивілізацій Вип. 7(1), 2013 6. // Новикова М. Міфи та місія; [відп. за вип. К. Лігов, Л. Фінберг]. – К. : Дух і літера, 2005. – 429 – 432 с.
72. Слышкин Г. Г. Концептологический анализ институционального дискурса / Г. Г. Слышкин // Филология и культура. – 2001. – С. 34–36.
73. Снігірьова Л. М. Концепт чи поняття? / Л. М. Снігірьова – URL: http://www.rusnauka.com/ONG/Philologia/3_snigir_ova%2012.doc.htm Дата звернення: 1 серпня 2024.
74. Стебльова К. К. Організація самостійної роботи студентів ВНЗ за допомогою засобів інформаційних технологій / К. К. Стебльова // Особливості підготовки сучасного фахівця. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. – 2012. – С. 317–324.
75. Степанов Ю. С. Концепт: стаття / Ю. С. Степанов // Словарь русской культуры. М., 1977. – С. 40–76.
76. Стернин И. А. Когнитивная интерпретация в лингвокогнитивных исследованиях / И. А. Стернин // Попова З. Д., Стернин И. А., Карасик В. И., Кретов А. А., Борискина О. О., Пименов Е. А., Пименова М. В. Введение в когнитивную лингвистику. – Кемерово: Графика, 2004. – С. 45–52 (Серия «Концептуальные исследования». Вып. 4).
77. Суріна Н. В. Поняття концепту та концептосфери / В. Н. Суріна // Молодий учений. – 2010. – № 5 (16). – Т. 2. – С. 43–46. – URL: <https://moluch.ru/archive/16/1517/> Дата звернення: 17 серпня 2024.

78. Тарасова И. А. Поэтический идиостиль в когнитивном аспекте : монография / И. А. Тарасова. – М., 2012.
79. Ткаченко В. Створення веб-сторінок і сайту / В. Ткаченко. – URL: <http://www.lessons-tva.info/book.html>. Дата звернення: 16 серпня 2024.
80. Убин И. И. Автоматический словарь как средство автоматизации лексикографических работ / И. И. Убин // Теория и практика научно-технической лексикографии: Сборник статей. – М. : Русский язык, 1988.
81. Умер Джером Дэвид Сэлинджер – Культура – Литература – Компьюлента. –URL: culture.compulenta.ru. Дата звернення: 3 серпня 2024.
82. Фаликов Б. З. «Ради толстой тёти». Духовные поиски Дж. Д. Сэлинджера / Б. З. Фаликов // Иностранная литература. – 2009. – № 2. – С. 203–216.
83. Федосеев В.В. Сленг как индикатор ментального состояния героя в романе Д. Сэлинджера «Над пропастью во ржи» / В. В. Федосеев // Молодой ученый. – 2016. – № 28. – С. 954–957.
84. Фісак І. Категорія «Концепт» у сучасному науковому дискурсі / І. Фісак // *Філологічні науки*. – 2014. – Вип. 17. – С. 69–77. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fil_Nauk_2014_17_12. Дата звернення: 15 серпня 2024.
85. Фрасинюк Н. І. Концепт, поняття, значення у їх взаємозв'язку та взаємодії / І. Фрасинюк // *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. – 2021. – Том 32 (71) № 4 Ч. 2. – с. 68–71. – URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/4_2021/part_2/14.pdf. Дата звернення: 15 серпня 2024.
86. Харченко Г. И. Компьютерные программы учебного назначения как средство активизации учебной деятельности студентов вуза: автореф. дис. канд. пед. наук: спец. выпуск 13 / Г. И. Харченко. – К., 2005.
87. Хейзинга Й. Homo Ludens. Статьи по истории культуры / Й. Хейзинга. – М., 1988, 704 с.

88. Храбан Т. Є. Концептосфера як сукупність концептів у когнітивній лінгвістиці / Т. Є. Храбан // *Вісник Черкаського університету. Серія : Філологічні науки.* – 2014. – Вип. 27. – С. 74–79. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchuF_2014_27_14. Дата звернення: 18 серпня 2024.
89. Циммерлинг А. В. Жизнь как игра с противоположными интересами / А. В. Циммерлинг // *Логический анализ языка. Концептуальные поля игры* / отв. ред. Н.Д. Арутюнова. – М., 2006.
90. Щербак Н. Эхо войны в творчестве Сэлинджера / Щербак Н. // *Звезда.* – 2015. – № 9.
91. Ярешко А. Г. Самостійна робота студента як фактор професійної досконалості / А. Г. Ярешко, А.К. Вородюхіна, М. В. Куліш // *ВДНЗ України «Українська медична стоматологічна академія».* – Інноваційні технології в організації самостійної роботи студентів медичних освітніх закладів. – С. 193–194. – URL: http://repository.pdmu.edu.ua/bitstream/123456789/9762/1/Yareshko_Samostiina_roboota_students.pdf. Дата звернення: 6 вересня 2024.
92. Cambridge Dictionary. – URL: <https://dictionary.cambridge.org> Дата звернення: 5 вересня 2024.
93. Chris Cooper Is J. D. Salinger in “Coming Through the Rye” Clip (Exclusive Video). The Hollywood Reporter. Дата звернення: 3 вересня 2024.
94. Child Ben. Nicholas Hoult to play JD Salinger in new biopic / Ben Child // *The Guardian.* – 2015. – September, 1. Дата звернення: 3 листопада 2024.
95. Google Forms. – URL: https://www.google.com/intl/uk_ua/forms/about/ Дата звернення: 1 листопада 2024.
96. Lau Jessica. What is Google Sites? And how to use it / Jessica Lau // *Zapier.* – 2024. 01. 17. – URL: <https://zapier.com/blog/google-sites-tutorial/> Дата звернення: 1 грудня 2024.

97. Kakutani Michiko. A Biography From David Shields and Shane Salerno / Michiko Kakutani // The New York Times, 2013. – August – № 25. Дата звернення: 2 грудня 2024.
98. Lawrence Bowden. The Ducks in Central Park, or Why You Can't Teach The Catcher in the Rye / Bowden Lawrence // Americana. The Journal of American Popular Culture. – 2002. – Oct.
99. Longman Dictionary of Contemporary English. L., 1992.
100. Longman Dictionary of Contemporary English. – Harlow : Pearson Education, Limited, 2000. – 1666 p.
101. Macmillan English Dictionary for Advanced Learner's. URL: <http://www.macmillanlerner dictionaries.com>. Дата звернення: 10 серпня 2024.
102. McGrath Charles. J. D. Salinger, Enigmatic Author of "The Catcher in the Rye", Dies at 91 / Charles McGrath // The New York Times. – 2010. – August, 25. Дата звернення: 23 вересня 2024.
103. Menand Louis. Holden at Fifty: The Catcher in the Rye and what it spawned / Louis Menand // The New Yorker: magazine. Condé Nast. – 2001. – October, 1.
104. Merriam-webster dictionary. – URL: <https://www.merriamwebster.com/dictionary/life/> Дата звернення: 14 вересня 2024.
105. New Websters Dictionary and Thesaurus of English language. Danbury; USA : Lexicon Publication, Inc, 1993.
106. Oxford Dictionary of National Biography / C. Matthew. – Oxford : OUP, 2004.
107. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. URL: <http://www.oxfordlerner dictionaries.com>. Дата звернення: 14 вересня 2024.
108. Salinger J. D. The catcher in the rye. Над пропастью во ржи / J. D. Salinger. – М., 1986.
109. Salinger J. D. (Jerome David), S/Sgt. Together We Served / J. D. Salinger. – New York: Washington Square Press, 1975.

110. Salinger J.D. EXPLORING Novels / J. D. Salinger // Detroit: Gale, 2003. – Web. – Nov., 9.
111. Salinger Margaret. Dream Catcher: A Memoir / Margaret Salinger. – New York: Washington Square Press, 2000.
112. Schiffer S. (Eds) Congnition and representation / S. Schiffer, S. Stei. – Boulder (Colorado), 1988.
113. Straumann H. American literature in the twentieth century / H. Straumann. – L.; N.Y. 1991. – 189 p.
114. The Cambridge dictionary. – URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/life/> Дата звернення: 13 вересня 2024.
115. The catcher in the rye. Jerome David “J. D.” Salinger. – URL: <https://studyenglishwords.com/book/Над-пропастью-во-ржи/159/> Дата звернення: 13 вересня 2024.
116. The Oxford Advanced Learner's Dictionary. – URL: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/life_1/ Дата звернення: 13 вересня 2024. .
117. Themes found in young adult literature: a comparative study between 1980 and 2000 // Wells. 2003, April. – URL: <https://ils.unc.edu/MSpapers/2861.pdf/> Дата звернення: 14 вересня 2024.
118. Джером Девід Селінджер. Wikipedia. – URL: [uk.m.wikipedia.org>wiki](http://uk.m.wikipedia.org/wiki). Дата звернення: 14 вересня 2024.
119. Civic religion. URL: http://www.bioreference.net/encyclopedia/wikipedia/c/ci/civic_religion.html. Дата звернення: 6 листопада 2024 р.
120. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Охорона праці в галузі» спеціальностей «Комп’ютерні системи та мережі», «Спец. комп’ютерні системи» URL: goo.gl/2Pnc8Q. Дата звернення: 10 листопада 2024.

121. Голінько В. І. Охорона праці в галузі інформаційних технологій: навч. посіб. / В. І. Голінько, М. Ю. Іконніков, Я. Я. Лебедєв; М-во освіти і науки України, Нац. гірн. ун-т. – Д. : НГУ. 2015. – 246 с.

122. Аналіз шкідливих виробничих факторів, що впливають на роботу персоналу. – URL: https://otherreferats.allbest.ru/life/00092019_0.html#text. Дата звернення: 10 листопада 2024 р.

123. Методичні вказівки до розробки розділу «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях» в дипломних проектах, роботах та магістерських дисертаціях студентів РТФ освітнього рівня – «спеціаліст» та «магістр» НТУУ; [уклад.: С. Ф. Каштанов, А. Н. Гусєв]. – К. : НТУУ «КПІ», 2011. – 38 с.

124. Конспект лекцій з курсу «Охорона праці в галузі» / Тернопільський нац. техн. ун-т імені Івана Пулюя; [уклад. : В. Я. Яскілка, М. З.Олійник]. – Тернопіль: Вид-во ТНТУ імені Івана Пулюя, 2016. – 56 с.

125. Ергономічна безпека. – URL: http://pidruchniki.com/14201126/bzhd/ergonomichna_bezpeka. Дата останнього звернення: 10 листопада 2024 р.

126. Дементій Л. В. Охорона праці в галузі / Л. В. Дементій, Г. Л. Юсіна, Г. І. Чижиков. – Краматорськ : ДДМА, 2006. – 296 с.

127. Гиршман М. М. Язык поэзии / М. М. Гиршман // Проблема художественного языка. – Самара. – 1997. – №6. – С. 62–87.

ДОДАТОК

```

<!DOCTYPE html>
<html lang="en">
<head>
  <meta charset="UTF-8">
  <title>Test</title>
<style>
  p.dline {
    line-height: 1.5;
  }
  P {
    line-height: 1.2em;
  }
</style>
  <meta name="viewport" content="width=device-width, initial-scale=1">
  <link rel="stylesheet" href="../style.css">
  <link rel="stylesheet" href="../Bootstrap.css">
</head>
<body>
<header class="head">
  <div class="ik"><p class="theme"><h1><b><center>"ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТОСФЕРИ
У ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ ДЖ. Д. СЕЛІНДЖЕРА"</center></b></h1></p></div>
</header>
<main>
  <div id="menu">
    <p class="pil">Menu</br></p>
    <p><a href="../pages/page.html">Життя і творчість Дж. Д. Селінджера</a></p>
    <p><a href="../opredelenie/indexO.html">Мовні засоби репрезентації концептосфери роману
Дж. Д. Селінджера "Над прірвою в життя"</a></p>
    <p><a href="../index.html">Тести</a></p>
    <p><a href="../slovar/indexS.html">Глосарій</a></p>
  /
</div>
<div class="shadow" id="test">

```

<div class="form-group">

<p><div align="justify">

<p>ДЖЕРОМ ДЕВІД (ДЖЕЙ ДІ) СЕЛІНДЖЕР </br></p>

1. Джером Девід (Джей Ді) Селінджер (англ. Jerome David Salinger, 1 січня 1919, Нью-Йорк – 27 січня 2010, Корніш, Нью-Гемпшир) – американський письменник, перші твори якого побачили світ у журналі “The New Yorker” ще до початку Другої світової війни: у другій половині 1940-х та в 1950-ті роки.</br>

Уродженець Нью-Йорка виріс у Манхеттені в заможній єврейській родині і почав писати оповідання ще в середній школі. Саме тут відбувся його літературний дебют: Джером Селінджер написав три строфи для шкільного гімну, який виконується й донині.</br>

Його батько Соломон Селінджер (1887–1974), єврей литовського походження, був заможним оптовим торговцем копченостями й сирами, а у свій час й рабином.</br>

Мати Міріам Селінджер до весілля носила ім'я Мері Джиллік і була шотландсько-ірландського походження, але пізніше прийняла іудаїзм.</br>

Доріс, єдина сестра Джерома, була старшою за нього на вісім років і два місяці.</br>

Батько прагнув дати синові гарну освіту і в 1936 р. Джером Селінджер вступив до військового училища в м. Веллі-Фордж, штат Пенсільванія, але й там, за власним зізнанням, – писав ночами, сховавшись з головою під ковдрою й підсвічуючи собі ліхтариком. Закінчивши військове училище, Дж. Д. Селінджер зрозумів, що військова справа його не цікавить, і влітку 1937 року пішов навчатися до Нью-Йоркського університету, але не закінчив навіть першого курсу.</br>

Батько хотів долучити сина до сімейного бізнесу, відправивши його в 1937–1938 рр. вчитися на м'ясні та сирні фабрики до Австрії та Польщі (за його вказівкою Дж. Д. Селінджер у Бидгощі вивчав виробництво ковбас). Але єдиним результатом цього навчання стала його повна відраза до виробництва м'ясних продуктів і вегетаріанство, що з того часу збереглося на все життя.</br>

Повернувшись на батьківщину в 1938 році, Дж. Д. Селінджер знову намагається вчитися – уже більш усвідомлено, обраний для себе письменницькій майстерності. Того ж року він відвідує лекції в Урсінус-коледжі (Пенсільванія), а в 1939 році вступає до Колумбійського університету, де слухає курс лекцій про оповідання, який читає редактор журналу «Story» письменник Віт Бернетт. Класи творчого письма останнього виявилися корисними для Дж. Д. Селінджера: він написав кілька оповідань, які були надруковані, в тому числі й у престижному, авторитетному журналі “New Yorker”. В одному з цих оповідань вперше з'являється і майбутній герой «Над прірвою в житті» Голден Колфілд.</br>

Перше оповідання Дж. Д. Селінджера «Молоді люди» (“The Young Folks”) було опубліковано в 1940 році в журналі “Story”. А оповідання «Добре ловиться рибка-бананка» (“A Perfect Day for

Bananafish”, 1948) – історія одного дня з життя молодого чоловіка Сеймура Гласса і його дружини – принесло письменнику першу серйозну популярність.</br>

Жоден з вищих навчальних закладів, в яких Дж. Д. Селінджер навчався, він не закінчив, не виявивши ні особливих успіхів, ні кар'єрних устремлінь, і залишився без університетського диплома, чим викликав невдоволення батька, з яким зрештою посварився назавжди.</br>

Наприкінці 1940-х, завдяки активності в США японського філософа й буддолога Дайсецу Судзукі, Дж. Д. Селінджер захопився популярним серед американських інтелектуалів дзен-буддизмом, який вплинув на його подальше життя і творчість.</br>

У 1942 році Дж. Д. Селінджер почав зустрічатися з Уною О'Ніл, дочкою видатного драматурга Юджина О'Ніла, але незабаром вона познайомилася з Чарлі Чапліном і вийшла за нього заміж.</br>

Навесні того ж року Дж. Д. Селінджер йде на фронт добровольцем. Його не брали за станом здоров'я, але він досяг свого. Призваний до армії, він закінчив офіцерсько-сержантську школу військ зв'язку, і в 1943 році у званні сержанта його було переведено до контррозвідки і направлено в м. Нашвілл (Теннессі). На фронті Дж. Д. Селінджер написав у своєму щоденнику: «Я відчуваю, що я перебуваю в потрібний час у потрібному місці, тому що тут йде війна за майбутнє всього людства.</br>

6 червня 1944 року сержант Дж. Д. Селінджер у складі відділу контррозвідки 12-го піхотного полку 4-ї піхотної дивізії бере участь у висадці десанту в Нормандії, потім у битвах в Арденнах і Гюртгенському лісі. Працює з військовополоненими, бере участь у звільненні кількох концтаборів (включаючи, мабуть, і концтабір Дахау).</br>

Після перемоги над Третім рейхом, вилікувавшись від бойової психічної травми [110], Дж. Д. Селінджер займається денацифікацією Німеччини. Там він одружується, але шлюб виявляється коротким і навесні 1946 року його було розірвано з ініціативи письменника.</br>

Найбільш важливим з вражень воєнних років для Дж. Д. Селінджера була зустріч з військовим кореспондентом і письменником Ернестом Гемінгвеєм, чий особисті якості та стиль письма вразили молодого автора. Е. Гемінгвей, у свою чергу, теж оцінив літературні таланти автора-початківця. Прочитавши кілька оповідань Дж. Д. Селінджера, він зауважив: «Бог мій, цей хлопець страшенно талановитий». У листуванні молодий письменник ділився зі своїм ментором планом написати п'єси з героєм на ім'я Голден Колфілд і бажанням самому виконувати головну роль.</br>

Повернувшись після демобілізації в Америку, Дж. Д. Селінджер із подвоєною енергією взявся за реалізацію своєї мрії – стати письменником. Після кількох невдалих спроб у січні 1948 року “New Yorker” публікує його оповідання «Добре ловиться рибка-бананка», і його репутація зростає. У другій половині

1940-х років за Дж. Д. Селінджером уже закріпилася репутація одного з багатообіцяючих майстрів американської новелістики. Багато оповідань автора відобразили травмуючі переживання війни.</br>

У 1948 р. відомий кінопродюсер Семюел Голдвін отримує в нього права на екранізацію оповідання «Лапа-розтяпа». Фільм «Моє безглузде серце» не мав успіху ні в критики, ні у глядачів, і з

того часу, незважаючи на численні вмовляння, Дж. Д. Селінджер не давав дозволу на екранізацію своїх творів.

У 1951 році Дж. Д. Селінджер видає роман-виховання «Над прірвою в житті», який мав приголомшливий успіх і здобув прихильність читачів усього світу. Не одне покоління молоді співчутливо стежило за втратою дитячих ілюзій Голденом Колфілдом, героєм книги, який дорослішає. За короткий час було продано безпрецедентні 60 мільйонів копій й досі щорічно продається близько 250 000 екземплярів цієї книги.

На момент виходу роману «Над прірвою в житті» Дж. Д. Селінджеру був 31 рік. Опублікований влітку 1951 року роман був спочатку прийнятий неоднозначно: від «надзвичайно блискучий дебют» у рецензії “New York Times” до звинувачень в «аморальності та збоченості» на сторінках “Christian Science Monitor”.

Нескінченне богохульство Голдена, розмови про секс і згадування проституції за мірками цілком ще пуританської Америки початку 1950-х років багатьом здавалося надмірним.

Проте успіх твору був колосальним. 30 тижнів вона залишалася в списку бестселерів “New York Times”, протягом перших двох місяців після публікації вісім разів доводилося додруковувати тираж.

«Роман став настільною книгою всіх занурених у сумніви підлітків, а заразом підручником, з якого вони черпали прийоми крутості та прояви свого невдоволення», – писав біограф Дж. Д. Селінджера Ієн Гамільтон.

«Над прірвою в житті» стали порівнювати з «Пригодами Гекльберрі Фінна» Марка Твена. З'явився навіть своєрідний “Catcher Cult” – «культ ловця в житті».

Неминучою була й зворотна реакція. 16-річний підліток, який весь час лихословить, заперечує все і будь-які авторитети, курить, п'є віскі й знімає повій в готелях, вбачався багатьом школам і батькам безпосередньою загрозою благочестивому вихованню їхніх дітей, і в багатьох школах книгу було заборонено.

Водночас багато більш прогресивних вчителів, оцінюючи високі художні достоїнства книги, стали включати її до своєї шкільної програми. Така двоїстість тривала до кінця 1970-х років.

Проведений у 1979 році аналіз літературних творів, що вивчаються за навчальною програмою в школах США, виявив, що роман Дж. Д. Селінджера має «подвійну честь: з одного боку, ця книга більше, ніж інші, піддається цензурі, з іншого – за частотою й інтенсивністю вивчення її в школах вона поступається лише повісті Джона Стейнбека “Про людей і мишей”».

Дж. Д. Селінджер же успіхом своєї книги, здавалося, тільки був пригнічений і примножити свій письменницький успіх жодним чином не прагнув. Він усе більше занурювався у східну філософію та релігію. На зміну буддизму прийшла індустська адвайта-веданта, у свій час він захопився діанетикою, яку її засновник Рон Габбард згодом переробив на саєнтологію.

У 1953 році Дж. Д. Селінджер виїхав з рідного Нью-Йорка й оселився в крихітному (у ньому і сьогодні живуть трохи більше півтори тисячі осіб) містечку Корніш у штаті Нью-Гемпшир, на

північному сході атлантичного узбережжя США. Згодом його спосіб життя ставав дедалі більш самотнім, всі контакти із зовнішнім світом він поступово обірвав.

Після роману «Над прірвою в житті» (1951) Дж. Д. Селінджер опублікував одну збірку оповідань у 1953 році, дві – в 1955-му і по одній – у 1957-му та 1959-му.

У 1960-ті роки виходять його новели “Franny and Zooey” («Френні та Зуї») і повість “Raise High the Roof Beam, Carpenters” («Вище крокви, теслярі»). Героїв цих творів – членів високоінтелектуальної, витонченої родини Глассів – Дж. Д. Селінджер робить провідниками своїх ідей – синтезу дзен-буддизму, поміркованого містицизму, нігілізму бітників і віри Льва Толстого. Твір «Френні та Зуї» автора говорить про релігійний твір XIX століття з Росії «Відверті розповіді мандрівника духовному своєму отцю», що зробило останній популярним поза теологією.

1955 року у віці 36 років Дж. Д. Селінджер одружується зі студенткою Клер Дуглас, донькою арт-критика Роберта Ленгтона Дугласа. У пари народилися дочка Маргарет (1955) і син Метью (1960). Маргарет пізніше написала мемуари “Dream Catcher”. Дж. Д. Селінджер наполіг, щоб дружина кинула навчання за чотири місяці до закінчення і переїхала до нього, що та й зробила. Їхня донька в дитинстві часто хворіла, але екзальтований Дж. Д. Селінджер відмовлявся викликати лікаря. Пізніше Клер зізналася дочці, що «ходила краєм» і думала вбити її і себе. У подорожі до Нью-Йорка вона ледве це не зробила, але втекла з готелю з Маргарет. Кілька місяців по тому Дж. Д. Селінджер переконав її повернутися в Корніш.

Після того, як роман «Над прірвою у житті» зазнав популярності, Дж. Д. Селінджер став вести життя самотника, відмовляючись давати інтерв'ю.

Останньою книгою автора стала повість «16 Гепворта 1924 року», що вийшла в 1965 році. Після 1965 року він перестав друкуватися, писав лише для себе. Своє останнє інтерв'ю письменник дав у 1980 році.

Крім того, Дж. Д. Селінджер наклав заборону на перевидання ранніх творів (до оповідання «Добре ловиться рибка-бананка») і припинив кілька спроб видати його листи. В останні роки життя він практично не спілкувався із зовнішнім світом, живучи за високою огорожею в особняку в містечку Корніш, штат Нью-Гемпшир, і займаючись різноманітними духовними практиками (буддизм, індуїзм, йога, макробіотика, діанетика), а також нетрадиційною медициною, глосолалією, гомеопатією, акупунктурою та християнською наукою.

Занурений виключно у приватне життя та нескінченні судові позови навколо спроб екранізувати його твори, на що він категорично не давав своєї згоди, а також навколо спроб опублікувати написані іншими авторами неавторизовані продовження історії Голдена Колфілда, письменник з тих пір жив життям самотника.

Найвідомішою з неавторизованих продовжень історії Голдена Колфілда була опублікована в 2009 році в Британії під псевдонімом Джона Девіда Каліфорнії книга шведського письменника Фредріка Колтинга «60 років по тому. Проходячи крізь жито», в якій перед читачем постає 76-річний Голден Колфілд.

Дж. Д. Селінджер розлютився і, незважаючи на свій більш ніж поважний 90-річний вік, подав на Колтінга до суду й домігся заборони публікації книги в США. Заборонив письменник публікувати й сіквел «Над прірвою в житті».

Затворництво й усамітнення письменника порівнюють із самотужністю американської кінозірки Грети Гарбо, яка сховалася від зовнішнього світу. У 1992 році газета “New York Times” писала: «Навіть пожежа, в результаті якої минулого тижня згоріла половина його будинку, не змогла викурити Джерома Селінджера з його усамітнення. Прославлений своїм романом «Над прірвою в житті» письменник відомий тепер не меншою мірою тим, що зумів підняти своє затворництво до форми мистецтва». Розповідали, що при наближенні сторонніх два добермани, що живуть біля будинку письменника, починають зло гавкати. Жителі Корніша теж ретельно оберігали приватне життя свого відомого сусіда, відмовляючись відповідати на будь-які пов'язані з ним питання.

27 січня 2010 року у віці 91 року Дж. Д. Селінджер помер природною смертю у своєму будинку в Нью-Гемпширі. Його спадкоємцями названо третю дружину Колін О'Ніл-Закшескі-Селінджер і сина Метью.

Останні десятиліття в літературному світі з'явилися чутки про нові романи, які письменник створив у своєму затворництві.

Сім'я обіцяла публікацію невиданих книг письменника до 100-річчя від дня його народження, 1 січня 2019 року. Проте в лютому 2019 року його син Метт опублікував таку заяву: «Батько хотів, щоб я зібрав і підготував усі його книги до публікації. Але з огляду на величезний обсяг роботи він розумів, що на це піде багато часу. Врахуйте, що 50 років він постійно писав, не публікуючи нічого з написаного, так що матеріалу набралось чимало. Ми не приховуємо його і не перешкоджаємо виконанню його волі. Коли роботу буде завершено, ми обнародуємо її результати».

Ось уже п'ятнадцять років син письменника Метт Селінджер обіцяє опублікувати невидані твори батька. Якщо все ж таки невидані книги Дж. Д. Селінджера будуть колись опубліковані, це стане однією з найбільших літературних сенсацій нашого століття. Хоча, варто зазначити, що у вільному доступі в інтернеті три невиданих оповідання Джерома Девіда Селінджера все ж таки з'явилися. Як повідомляє lenta.ru з посиланням на “Buzzfeed”, скани книги під заголовком “Three Stories” («Три історії») у форматі PDF були викладені на закритому торрент-трекері what.CD, а потім посилання для завантаження файлу опублікували на сайті Reddit.com. До книги увійшли три оповідання Дж. Д. Селінджера – “The Ocean Full of Bowling Balls” («Океан боулінгових куль»), “Paula” («Пола») і “Birthday Boy” («Іменинник»). Про існування всіх трьох творів було відомо, але жоден із них раніше не був представлений широкій публіці. Автентичність оповідань підтвердив дослідник творчості Дж. Д. Селінджера Кеннет Славенські. «Хоча оприлюднення оповідань Селінджера здається мені неетичним, – зазначив він, – тексти в цьому документі ідентичні з текстами тих копій, що є в моєму розпорядженні». Анонімний користувач, який виклав книгу в мережу, стверджує, що купив її на аукціоні eBay 23 вересня 2013 року.

«Океан боулінгових куль» Дж. Д. Селінджер передав бібліотеці Принстонського університету за умови, що рукопис буде оприлюднено не раніше, ніж через 50 років після смерті автора (тобто публікацію офіційно дозволено тільки з січня 2060-го). Охочі прочитати оповідання могли це зробити в спеціальній закритій кімнаті під наглядом співробітника бібліотеки після того, як заповнять дві форми, що підтверджують особу. У творі докладно розповідається про смерть брата Голдена Колфілда, головного героя роману «Над прірвою в житті». Ім'я героя – Кеннет – у романі було змінено на Аллі. Дж. Д. Селінджер писав цю історію на замовлення журналу “Harper’s Bazaar”, але відмовився її публікувати.

Рукописи «Поли» та «Іменинника» знаходяться на зберіганні в Центрі гуманітарних наук Гаррі Ренсома при Університеті Техасу. Згідно з правилами Центру Ренсома, відвідувачі можуть навіть зробити копії текстів, але тільки в тому випадку, якщо далі не поширюватимуть їх.

Головні герої більшості творів Дж. Д. Селінджера – діти і підлітки до 17 років. Але його не можна назвати дитячим письменником. У своїх творах (насамперед у романі «Над прірвою в житті») Дж. Д. Селінджер порушує тему протистояння героя-підлітка з його ідеалами і максималізмом жорстокості та підлості навколишнього «дорослого» світу.

За словами філолога А. Аствацатурова, Дж. Д. Селінджер інтуїтивно за допомогою літературних засобів створив образ того, що в 1980-х і 1990-х роках французькі філософи Жан-Люк Нансі та Ф. Лаку-Лабарт назвуть дезістуючим (той, що зрікається) суб'єктом. Герої його творів укладають у собі існування, яке не знаходить у собі чітких меж і визначень та нібито зрікається самого себе.

В оповіданнях і повістях, присвячених сімейству Глассів («Добре ловиться рибка-бананка», «Френні та Зуї», «Вище крокви, теслярі», «Сеймур: Вступ» та ін.) тема безкомпромісного протистояння талановитої особистості та світу розвивається та поглиблюється. Брати і сестри Гласс, навіть подорослішавши, зберігають вірність своїм ідеалам. У цьому їх психологічно підтримують власні діти (оповідання «У човні»), спільний дух родини Гласс («Вище крокви, теслярі»), а також різноманітні духовні практики, у першу чергу дзен-буддизм («Френні та Зуї»). Тим не менш, боротьба особистості з міщанським оточенням часом закінчується трагічно («Сеймур»).

Тема містицизму, буддизму та загального відходу від світу з метою зберегти свою духовну сутність явно проглядається вже в «Дев'яти оповіданнях» і посилюється в пізніх творах Дж. Д. Селінджера. Відповідно до усної біографії «Селінджер» автори Девід Шилдс і Шейн Салерно стверджують, нібито Дж. Д. Селінджер залишив посмертні інструкції про видання в 2015–2020 роках його неопублікованих творів, що включають оповідання про родину Глассів, роман про його стосунки з першою дружиною Сільвією, новелу у формі щоденника про Другу світову війну, посібник з веданти та оповідання про Голдена Колфілда.

Твори Дж. Д. Селінджера надихнули багатьох інших письменників: Стівена Чбоскі, Джонатана Сафрана Фоєра, Харукі Муракамі, Тома Роббінса, Джона Гріна, Луїса Сейкера та ін. Американський письменник Гарольд Бродкі назвав його найвидатнішою фігурою американської літератури після Е.

Гемінгвея. Переможець Пулітцерівської премії романіст Джон Апдайк зізнавався, що оповідання Дж. Д. Селінджера відкрили йому очі на те, як слід сплітати безладні сюжети [94, р. 27]. Ранні твори американського письменника Філіппа Рота пройняті «селінджерівським голосом і космічністю часу».

На основі роману Дж. Д. Селінджера та юної Уни О'Ніл французький прозаїк Фредерік Бегбедер написав книгу «Уна & Селінджер» (2015).

Особистість Дж. Д. Селінджера показано в низці фільмів: “Coming Through the Rye” (2015), серіалі «Кінь БоДжек» (6, 7, 8, 10 серії 2-го сезону; 1 серія 3 сезону), біографічному «За прірвою в житті» (2017).

</div>

</main>

<script src="Jquery.js"></script>

<script src="script.js"></script>

</body>